

Laura Šāberte

Pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā

Promocijas darba kopsavilkums zinātnes doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph. D.*)” iegūšanai

Nozaru grupa – sociālās zinātnes

Nozare – tiesību zinātne

Apakšnozare – civiltiesības

Rīga, 2024

Laura Šāberte

ORCID 0000-0002-3712-5419

Pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko
pārliecību ārstniecībā

Promocijas darba kopsavilkums zinātnes doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph. D.*)” iegūšanai

Nozaru grupa – sociālās zinātnes

Nozare – tiesību zinātne

Apakšnozare – civiltiesības

Rīga, 2024

Promocijas darbs izstrādāts Rīgas Stradiņa universitātē, Latvijā

Promocijas darba vadītāja:

LL.D. asociētā profesore **Santa Slokenberga**,
Upsalas universitāte, Zviedrija

Oficiālie recenzenti:

Ph. D. docente **Karina Palkova**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Dr. iur. profesors **Ringolds Balodis**,
Latvijas Universitāte

Dr. iur. habil. profesors **Erik Hahn**,
Citas / Gerlicas Lietišķo zinātņu universitāte, Vācija

Promocijas darbs tiks aizstāvēts Tiesību zinātnes promocijas padomes atklātā sēdē 2024. gada 24. aprīlī plkst. 15.00 Hipokrāta auditorijā, Dzirciema ielā 16, Rīgas Stradiņa universitātē, un attālināti, tiešsaistes platformā *Zoom*.

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU tīmekļa vietnē:
<https://www.rsu.lv/promocijas-darbi>

Promocijas padomes sekretāre:

Dr. iur. asociētā profesore **Inga Kudeikina**

Satura rādītājs

Darbā izmantotie saīsinājumi un skaidrojumi	4
Ievads.....	6
Darba mērķis	20
Darba uzdevumi	20
Pētījuma jautājumi	21
Promocijas darba novitāte, teorētiskais nozīmīgums un praktiskais lietojums	26
1. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 1. nodaļā “Pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzība cilvēktiesību perspektīvā un mijiedarbība ar citām tiesībām ārstniecībā”	62
2. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 2. nodaļā “Pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā”	65
3. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 3. nodaļā “Pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā”	69
4. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 4. nodaļā “Pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību līdzsvarošana un līdzsvarošanas izaicinājumi”	73
Promocijas darbā izvirzītie secinājumi un priekšlikumi	77
Publikācijas un ziņojumi par promocijas darba tematu	105
Literatūras saraksts	110
Pateicība	122

Darbā izmantotie saīsinājumi un skaidrojumi

Autore	promocijas darba autore Laura Šāberte
ĀL	Ārstniecības likums
Ārstniecības personu reģistrs	Ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu reģistrs
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
Biomedicīnas konvencija	Konvencija par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā – Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu
<i>Cantab.</i>	Kembridžas universitātes absolvents
DL	Darba likums
<i>Dr. iur.</i>	tiesību doktors
ECPAK	Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
EP	Eiropas Padome
ES	Eiropas Savienība
ESPH	Eiropas Savienības Pamattiesību harta
EST	Eiropas Savienības Tiesa
Latvija	Latvijas Republika
LES	Līgums par Eiropas Savienību
LESD	Līgums par Eiropas Savienības Darbību
Noteikumi par kapelānu dienestu	Ministru kabineta 2011. gada 15. februāra noteikumi Nr. 134 “Noteikumi par kapelānu dienestu”
MK	Ministru kabinets

<i>Ph. D.</i>	zinātnes doktors
prof.	profesors
Profesiju klasifikators	Ministru kabineta 2017. gada 23. maija noteikumi Nr. 264 "Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām"
PTL	Pacientu tiesību likums
ROL	Reliģisko organizāciju likums
Satversme	Latvijas Republikas Satversme
Senāts	Latvijas Republikas Augstākā tiesa, kuras sastāvā ir Administratīvo lietu departaments, Civillietu departaments un Krimināllietu departaments
sk.	skatīt
tiesības uz reliģijas brīvību	tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību
u. c.	un citi
utt.	un tā tālāk
val.	valoda

Ievads

Gadījumos, kad pacients vai ārsts īsteno savas tiesības uz reliģijas brīvību un pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, var izcelties tiesiskas konfliktsituācijas, kurām ir nepieciešams rast risinājumus, lai līdzvarotu tiesības uz reliģijas brīvību ar citām tiesībām, kuras ir jāievēro ārstniecībā. Tiesisku konfliktsituāciju pastāvēšanas gadījumā tiesības uz reliģijas brīvību mijiedarbojas ar tādām tiesībām ārstniecībā kā tiesības sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, tiesības saņemt veselības stāvoklim atbilstošu ārstniecību, tiesības uz informāciju, tiesības uz atšķirīgas attieksmes aizliegumu, tiesības uz pašnoteikšanos. Minēto spilgti iezīmē turpmāk norādītie piemēri.

Tiesiska konfliktsituācija var izcelties, piemēram, ja pacients reliģiskās pārliecības dēļ atsakās no ārstniecībā izmantojamās metodes vai no ārstniecības kopumā. Piemēram, pacients, kurš ir Jehovas liecinieks, savas reliģiskās pārliecības dēļ atsakās no asins pārliešanas saistībā ar Bībelē norādīto, ka ir jāsargās no asinīm, asins ēšanas un jebkādas cita veida asins ievades cilvēka ķermenī.¹ Ja šādā situācijā nav alternatīva risinājuma ārstniecībai, piemēram, nav iespējama ārstniecība mākslīgās asinsrites apstākļos, kas būtu saderīga ar pacienta reliģisko pārliecību, un spēkā esošais normatīvais regulējums rīcību situācijas risinājumam neparedz, var būt problemātiski īstenot pacienta tiesības sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni.

---

¹ Curlin, F. A., Roach, C. J., Gorawara-Bhat, R., Lantos, J. D., Chin, M. H. 2005. When Patients Choose Faith Over Medicine: Physician Perspectives on Religiously Related Conflict in the Medical Encounter. *Arch Intern Med*. Iegūts no: <https://jamanetwork.com/journals/jamainternalmedicine/fullarticle/486343> [sk. 01.06.2022.]. Sk., piemēram: [3. Mozus grāmata 17:14.] “Ik radības dzīvība ir asinīs, kamēr tās viņā, un es Israēla dēliem esmu teicis: nēdiet nekādas asinis, jo asinis ir katras miesas dvēsele, – tiks nošķirts ikvienas, kas tās ēdīs!” [Apustuļu darbi 15: 28; 15:29] “Svētajam Garam un mums ir labpatieci jums neuzlikt nekādu citu nastu kā vien šo nepieciešamo: atturēties no elku upuriem, asinīm, no nožņaugtu dzīvnieku gaļas un no netiklības; ja no tā visa sargāsieties, jūs labi darīsiet. Esiet sveiki!” Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām. 2019. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 201, 2402.

Tiesiska konfliktsituācija var izcelties arī, piemēram, ja ārsts savas reliģiskās pārliecības dēļ atsakās izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu. Piemēram, saskaņā ar katoļu ticības mācību nav atļauts izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, kas ir pamatojams ar ticību no Bībeles izrietošā praktiskā siloģismā: cilvēku dzīvības formu nogalināšana ir aizliegta; auglis ir cilvēka dzīvības forma; augļa nogalināšana ir aizliegta.² Ja šādā situācijā grūtniece valstī spēkā esošo normatīvo aktu un veselības aprūpes organizēšanas dēļ nevar savlaicīgi piekļūt grūtniecības pārtraukšanas pakalpojuma saņemšanai pie cita ārsta, pastāv tiesiska konfliktsituācija starp ārsta vēlmi aizsargāt augli un grūtnieces tiesībām uz pašnoteikšanos, un tiesībām savlaicīgi piekļūt veselības aprūpei.

Tiesiska konfliktsituācija var izcelties arī, piemēram, ja uz reliģisko pārliecību balstītu atteikšanās tiesību īstenošanai ir potenciāla ietekme uz sabiedrības interešu aizsardzību. Piemēram, gadījumā, ja ārsts, pamatojoties uz savu reliģisko pārliecību, atsakās veikt Covid-19 vakcināciju, kas darba pienākumu pildīšanai ir obligāta. Šādā situācijā pastāv kolīzija starp sabiedrības veselības aizsardzības interesēm³ un ārsta tiesībām īstenot uz savu reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības.

---

² Sk., piemēram, John-Stewart, G. Abortion. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. Iegūts no: <https://iep.utm.edu/abortion/> [sk. 17.03.2023.].

³ Saskaņā ar Epidemioloģiskās drošības likuma 1. panta 8. punktu epidemioloģiskā drošība ir profilakses, arī higiēnas, pretepidēmijas, ārstniecības un organizatorisko nosacījumu un pasākumu sistēma, kuras mērķis ir mazināt sabiedrības veselības apdraudējumu, ko izraisa infekcijas slimības un veselību ietekmējošo vides faktoru kaitīgā iedarbība. Saskaņā ar Epidemioloģiskās drošības likuma 3. panta pirmās daļas 3. punktu nodrošināšana ar imūnobioloģiskiem preparātiem un iedzīvotāju vakcinācija ietilpst epidemioloģiskās drošības tvērumā. Epidemioloģiskās drošības likums. Latvijas Republikas likums. 1. panta 8. punkts, 3. panta pirmās daļas 3. punkts. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.1997. 342/345; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 05.02.1998. 3. Pieņemts: 11.12.1997. Stājas spēkā: 13.01.1998. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/52951-epidemiologiskas-drosibas-likums> [sk.26.06.2023.].

Tiesiska konfliktsituācija var izcelties arī, piemēram, ja ir nepieciešams noteikt tiesību paust reliģisko pārliecību ierobežojumus, lai aizsargātu citas tiesības. Tā, piemēram, viena no reliģiskās pārliecības izpausmes formām ir reliģisko simbolu vai reliģiskā apģērba nēsāšana. Kristiešiem tas ir reliģiskais simbols – krusts;⁴ ortodoksālajiem jūdaistiem – vīriešiem tā ir kipa jeb tradicionālā ebreju cepure;⁵ musulmaņiem tās ir seju vai tikai acis atsedzošas galvassegas, piemēram, hidžābs vai nikābs,⁶ vai arī visu ķermeni un seju aizsedzošs reliģiskais apģērbs – burka;⁷ sikhiem tas ir turbāns⁸ utt. Tiesiska konfliktsituācija var izcelties arī, piemēram, ja ārste atsakās valkāt bikses operāciju zālē, uzstājot uz Bībelē noteikto,⁹ kas aizliedz viņai valkāt bikses, tomēr epidemioloģiskās drošības nolūkos ārstniecības iestādei ir jālūdz nēsāt medicīnisko kombinezonu, kas aizsedz visas ķermeņa daļas.¹⁰

Tāpat reliģiskās pārliecības izpausmes forma var būt arī reliģiskās darbības veikšana. Piemēram, hinduistiem tās ir noteiktos laikos veiktas lūgšanas un meditācijas, kā arī dažādas ceremonijas, kurās izmanto vīraka kociņus, lai izrādītu cieņu un izteiktu pateicību dievībām;¹¹ katoļiem tas ir slimieku

---

⁴ Sk., piemēram, Hill, D. J., Whistler, D. 2013. *The Right to Wear Religious Symbols*. London: Palgrave Macmillan, 2, 3, 23, 3, 26, 27, 68, 78, 95, 108.

⁵ Turpat, 65, 67, 69.

⁶ Turpat, 2, 3, 26, 78, 95.

⁷ Sk., piemēram, Rudusāne-Simiča, V. Sieviešu lakats tiesību mezglā. *Jurista Vārds*, 09.02.2016. 6 (909). Iegūts no: <https://juristavards.lv/doc/268053-sieviesu-lakats-tiesibu-mezgla/> [sk. 02.02.2023.].

⁸ Sk., piemēram, Cobb, M., Puchalski, M. C., Rumbold, B. 2012. *Oxford Textbook of Spirituality in Healthcare*. Oxford University Press, New York, 91.

⁹ Sk., piemēram: [5. Mozus grāmata 22:5.] “Lai sieva nevalkā vīra drānas un vīrs nevalkā sievas drānas, jo Kungam, tavam Dievam, ir pretīgs ikviens, kas tā dara.” Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām. 2019. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 333.

¹⁰ Hill, D. J., Whistler, D. 2013. *The Right to Wear Religious Symbols*. Palgrave Macmillan, UK, 3.

¹¹ Sk., piemēram, Queensland Health. 2011. *Health Care Providers' Handbook on Hindu Patients*. Division of the Chief Health Officer, Queensland Health. Brisbane, 8, 13. Iegūts no: https://www.health.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0024/156255/hbook-hindu.pdf [sk. 02.02.2023.].

sakraments jeb priestera lūgšana un pacienta svaidīšana ar svētajām eļļām;¹² musulmaņiem tās ir lūgšanas vairākas reizes dienā, izmantojot lūgšanu paklājumu,¹³ utt. Ārstniecībā var pastāvēt situācijas, kurās ir nepieciešams ierobežot reliģiskās pārliecības paušanu, lai, piemēram, nodrošinātu citu pacientu tiesības uz veselības aizsardzību. Šādās situācijās, lai neradītu citu tiesību aizskāruma risku, ir nepieciešams rast līdzsvaru starp reliģiskās pārliecības paušanu un citu tiesību aizsardzību, meklējot pēc iespējas saudzējošākus līdzekļus. Tiesību paust savu reliģisko pārliecību ierobežojums var rezultēties, piemēram, diskriminācijas aizlieguma pārkāpumā, ja ierobežojumam nav objektīvi pamatota mērķa, kura sasniegšanai izraudzītie līdzekļi nav samērīgi.¹⁴

Minētās un arī citas konfliktsituācijas, kuras var aktualizēties, pacientam vai ārstam paužot savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, vispirms ir analizējamas cilvēktiesību gaismā. Tiesības uz reliģijas brīvību ir pirmās paaudzes cilvēktiesības, kuras tiek aizsargātas ar vairākiem cilvēktiesību instrumentiem.¹⁵

---

¹² Sk., piemēram, Slimnieku sakraments. 2014. *Portāls. Katolis.lv*. Rīgas arhidiecēzes portāls. Iegūts no: <https://katolis.lv/slimnieku-sakraments/> [sk. 02.02.2023.].

¹³ Sk., piemēram, Queensland Health and Islamic Council of Queensland. 2010. *Health Care Providers' Handbook on Muslim Patients Second Edition Division of the Chief Health Officer, Queensland Health, Brisbane*. Iegūts no: https://www.health.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0034/155887/islamgde2ed.pdf [sk. 02.02.2023.].

¹⁴ Saskaņā ar Pacientu tiesību likuma 3. panta otro daļu “nodrošinot pacienta tiesības, aizliegta atšķirīga attieksme atkarībā no personas (..) reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības (..) vai citiem apstākļiem. Atšķirīga attieksme ietver personas tiešu vai netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt. Saskaņā ar Pacientu tiesību likuma 3. panta trešo daļu atšķirīga attieksme saistībā ar kādu no šā panta otrajā daļā minētajiem apstākļiem pieļaujama tikai tādā gadījumā, ja tā ir objektīvi pamatota ar tiesisku mērķi, kura sasniegšanai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi”. Pacientu tiesību likums: Latvijas Republikas likums. 3. panta otrā un trešā daļa. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Pieņemts: 17.12.2009. Stājas spēkā: 01.03.2010. Iegūts no: <http://likumi.lv/ta/id/203008-pacientu-tiesibu-likums> [sk. 20.05.2022.].

¹⁵ Renucci, J. F. 2005. *Council of Europe. Article 9 of the European Convention on Human Rights. Freedom of Thought, Conscience and Religion*, 6. Iegūts no: <https://book.coe.int/en/human-rights-files/3201-article-9-on-the-european-convention-on-human-rights-freedom-of-thought-conscience-and-religion-human-rights-files-no-20.html> [sk. 02.02.2023.].

Tā, piemēram, starp ANO tiesību aktiem, kuri aizsargā tiesības uz reliģijas brīvību, jānorāda ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 18. pants¹⁶ un ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 18. pants.¹⁷ EP tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar ECPAK 9. pantu.¹⁸ ES ietvaros tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar ESPH, kurai līdz ar Lisabonas līguma spēkā stāšanos piemīt primārā tiesību avota statuss, 10. pantu,¹⁹ kā arī ar vispārējiem ES tiesību principiem, kas ir viens no ES pamattiesību avotiem.²⁰ LES 6. panta 3. punktā ir noteikts, ka pamattiesības, kas garantētas ECPAK un kas izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir ES vispārīgo principu pamats.²¹ EST spriedumā lietā *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienu Komisiju* ir norādījusi, ka pamattiesības ir neatņemama vispārējo ES tiesību principu sastāvdaļa, kuru ievērošanu nodrošina EST. Aizsargājot šīs tiesības, EST ir pienākums iedvesmoties no ES dalībvalstu

---

¹⁶ Apvienoto Nāciju Organizācija. 1948. *Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*. 18. pants. Iegūts no: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija> [sk. 02.02.2023.].

¹⁷ Apvienoto Nāciju Organizācija. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. 18. pants. Pieņemts: 16.12.1966. Stājas spēkā: 14.07.1992. *Latvijas Vēstnesis*. 23.04.2003. 61. Pievienošanās: 14.04.1992. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [sk. 02.02.2023.].

¹⁸ Eiropas Padome. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 9. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 02.02.2023.].

¹⁹ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. 10. pants. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>; Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. 6. panta 1. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 17.12.2007. OV C 306, 1/271. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> [sk. 09.02.2023.].

²⁰ Eiropas Savienības Tiesas 1970. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 11-70. *Internationale Handelsgesellschaft mbH pret Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*. 4. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61970CJ0011> [sk. 12.08.2023.].

²¹ Līgums par Eiropas Savienību. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326, 6. panta 3. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 12.08.2023.].

konstitucionālajām tradīcijām un tā nevar apstiprināt pasākumus, kas nav saderīgi ar šo dalībvalstu konstitūcijās noteiktajām un garantētajām pamattiesībām.²² Latvijas tiesību sistēmu raksturo “atvērtība starptautiskajām tiesībām”.²³ Tiesību uz reliģijas brīvību “iedzīvināšana” Latvijas tiesību sistēmā, atklājot šo tiesību būtību un saturu, izriet no starptautiskajām saistībām, kuras Latvija ir uzņēmusies ar Satversmes 89. pantu, kas noteic, ka “valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”.²⁴ Uzņemoties starptautiskās saistības, Latvijā tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar Satversmes 99. pantu.²⁵

Visi minētie cilvēktiesību instrumenti izšķir divas tiesību uz reliģijas brīvību izpausmes formas: 1) *forum internum* (no latīņu val.) jeb tiesību uz reliģijas brīvību iekšējo izpausmi – tiesības brīvi mainīt un pieņemt savu reliģisko pārliecību vai ticību pēc savas izvēles; 2) *forum externum* (no latīņu val.) jeb tiesību uz reliģijas brīvību ārējo izpausmi – tiesības paust savu reliģisko pārliecību (no angļu val. *freedom to manifest one's religion or belief in practice*).²⁶

---

²² Eiropas Savienības Tiesas 1974. gada 14. maija spriedums lietā Nr. 4-73. *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienu Komisiju*. 2. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0004> [sk. 12.08.2023.].

²³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu Sanitas Osipovas un Inetas Ziemeles atsevišķās domas Satversmes tiesas 2016. gada 13. maija spriedumā lietā Nr. 2015-19-01. 5. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2015/08/2015-19-01_Atseviskas_domas.pdf#search= [sk. 02.02.2023.].

²⁴ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. 89. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1993. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotāj*. 31.03.1994. 6; *Valdības Vēstnesis*. 30.06.1922. 141; *Diena*. 29.04.1993. 81. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 11.05.2022.].

²⁵ Turpat, 99. pants.

²⁶ Sk., piemēram, Vermeulen, B., Roosmalen, M. 2018. *Chapter 13. Freedom of thought, conscience, and religion. Article 9. // Theory and practice of the European Convention on Human Rights. Fifth edition*. Djik, P., Hoof, F., Rijn, A., Zwaak, L eds. Cambridge: Intersentia, 738–746.

Tiesības brīvi mainīt un pieņemt savu reliģisko pārliecību vai ticību pēc savas izvēles ir absolūtas tiesības, kas nozīmē, ka tās nedrīkst tikt ierobežotas. Valstij nav tiesību iejaukties un veikt piespiedu pasākumus, lai šos uzskatus mainītu. Piemēram, tiesību aktos ietvert nosacījumu, ka ikvienam ārstam, lai viņš varētu strādāt kādā no valsts slimnīcām, ir jāpieņem noteikta reliģiskā pārliecība.²⁷ Valsts nedrīkst noteikt personas ticības piederību, nedrīkst piespiest uzņemties saistības un nedrīkst veikt nekāda veida piespiedu pasākumus, kā arī piemērot sodu, vērst vardarbību vai piedāvāt labumus, lai persona mainītu savu pārliecību. Tāpat valsts nedrīkst veikt izmeklēšanu, lai atklātu personas iekšējo ticību, kā arī nedrīkst piemērot sankcijas, lai mazinātu vai mainītu personas reliģisko pārliecību.²⁸

Personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību ietver personas tiesības nodoties savai reliģiskajai pārliecībai, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību (no angļu val. *worship, teaching, practice, and observance*).²⁹ Personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību ietver tādas darbības kā, piemēram, reliģisku simbolu nēsāšana un dzīvesveida, kas pamatojams reliģijā, ievērošana, svētku un atpūtas dienu, ēšanas paradumu ievērošana un noteiktas valodas lietošana,³⁰ kā arī uz reliģisko pārliecību balstītu

---

²⁷ Šāberte, L., Tarasova, D., Palkova, K. 2021. Ārstniecības personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību darba tiesiskajās attiecībās, 191. *Socrates*: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. 2021. Rīga: RSU, 2 (20). Iegūts no: <https://doi.org/10.25143/socr.20.2021.2.188-211> [sk. 21.08.2022.].

²⁸ D'Almeida Ribeiro, A., Amor, A., Jahangir, A., Bielefeldt, H. Rapporteur's Digest on Freedom of Religion or Belief. Excerpts of the Reports from 1986 to 2011 by the Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief Arranged by Topics of the Framework for Communications. *United Nations Human Rights Council*. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/RapporteursDigestFreedomReligionBelief.pdf> [sk. 14.08.2022.].

²⁹ Tahzib, G. B. 1996. *Freedom of Religion or Belief: Ensuring Effective International Legal Protection*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 70.

³⁰ Turpat.

atteikšanās tiesību (no angļu val. *the right to conscientious objection*) īstenošana ārstniecībā, piemēram, atteikšanās no ārstniecības pilnībā savas reliģiskās pārliecības dēļ.³¹ Personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību ietver arī tiesības izvēlēties vietu (no angļu val. *place of worship*), kur nodoties reliģijai.³² Ņemot vērā, ka reliģiskas pārliecības paušana ir aktīva darbība, kura var ietekmēt citus, tiesības uz reliģiskās pārliecības paušanu var ierobežot tiesību aktos noteiktā kārtībā.³³ Minētais saistāms ar to, ka demokrātiskai, tiesiskai valstij ir jāspēj nodrošināt dažādu reliģiju līdzāspastāvēšanu. ECT praksē ir nostiprināts, ka demokrātiskā sabiedrībā, kurā vienas sabiedrības ietvaros līdzās pastāv vairākas reliģijas vai vairāki vienas reliģijas novirzieni, var būt nepieciešams šo brīvību ierobežot, lai saskaņotu dažādu grupu intereses un nodrošinātu cieņu pret katru pārliecību. Valstij, īstenojot savu regulējošo varu šajā jomā un savās attiecībās ar dažādām reliģijām, ticībām un pārliecību, ir jābūt neitrālai un objektīvai un jāsiglabā plurālisms un pienācīga demokrātijas funkcionēšana.³⁴

---

³¹ José Valero, M. 2022. Freedom of Conscience of Healthcare Professionals and Conscientious Objection in the European Court of Human Rights. *Religions*, 13 (6), 558. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel13060558> [sk. 14.08.2022.].

³² D'Almeida Ribeiro, A., Amor, A., Jahangir, A., Bielefeldt, H. Rapporteur's Digest on Freedom of Religion or Belief. Excerpts of the Reports from 1986 to 2011 by the Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief Arranged by Topics of the Framework for Communications. *United Nations Human Rights Council*. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/RapporteursDigestFreedomReligionBelief.pdf> [sk. 06.06.2021.].

³³ Mits, M. 2021. *3.1.10. Reliģijas brīvība. // Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrās papildinātais izdevums*. Autoru kolektīvs *Ph. D. (Cantab.)* I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 116–117.

³⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 15. septembra spriedums lietā *Miroļubovs and others v. Latvia*. Pieteikuma Nr. 798/05. 80. punkta "e" apakšpunkts. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22Miro%C4%BCubovs%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],\[%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-94026%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22Miro%C4%BCubovs%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],[%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-94026%22]) [sk. 02.02.2023.].

Tiesību uz reliģijas brīvību iekšējā un ārējā izpausme ir cieši saistīta ar citām cilvēktiesībām, kas ir jāaizsargā ārstniecībā. Tiesības uz veselības aizsardzību, cilvēka cieņas aizsardzība, tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kas ietver tiesības uz autonomiju un pašnoteikšanos pār savu ķermeni un ķermeņa neaizskaramību bez piekrišanas jeb fizisko integritāti, tiesības uz informāciju un diskriminācijas aizliegums pamatā ir tās cilvēktiesības, kuras aktualizējas gadījumos, kad ārstniecībā tiek pausta reliģiskā pārliecība.³⁵ Minētās cilvēktiesības, tieši tāpat kā tiesības uz reliģijas brīvību, tiek aizsargātas ar ANO Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju,³⁶ ANO Starptautisko paktu par pilsoņu un politiskajām tiesībām,³⁷ ECPAK,³⁸ EP Sociālo hartu,³⁹ ESPH⁴⁰ un Satversmi.⁴¹ Tāpat minētās cilvēktiesības tiek aizsargātas ar

---

³⁵ José Valero, M. 2022. Freedom of Conscience of Healthcare Professionals and Conscientious Objection in the European Court of Human Rights. *Religions*, 13 (6), 558. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel13060558> [sk. 14.08.2022.].

³⁶ Apvienoto Nāciju Organizācija. 1948. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Preambula, 1., 7., 12., 19., 25. pants. Iegūts no: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija> [sk. 14.08.2022.].

³⁷ Apvienoto Nāciju Organizācija. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Preambula, 17. pants, 19. pants, 26. pants. Pieņemts: 16.12.1966. Stājas spēkā: 14.07.1992. *Latvijas Vēstnesis*. 23.04.2003. 61. Pievienošanās: 14.04.1992. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [sk. 14.08.2022.].

³⁸ Eiropas Padome. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Preambula, 8., 10., 14. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 14.08.2022.].

³⁹ Eiropas Padome. Eiropas Sociālā harta. Pieņemts: 18.10.1961. Stājas spēkā: 02.03.2002. *Latvijas Vēstnesis*. 18.12.2001. 183. Pievienošanās: 31.01.2022. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1045> [sk. 09.04.2023.].

⁴⁰ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Preambula, 7., 11., 21., 35. pants. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [sk. 14.08.2022.].

⁴¹ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. Ievads, 91. pants, 96., 100., 111. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1993. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 31.03.1994. 6; *Valdības Vēstnesis*. 30.06.1922. 141; *Diena*. 29.04.1993. 81. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 02.02.2023.].

Biomedicīnas konvenciju,⁴² kas ir speciālais starptautiskais tiesību līgums, kas aizsargā cilvēktiesības bioloģijā un medicīnā. Biomedicīnas konvencijā, tās papildprotokolos un EP nesaistošajos tiesību avotos, piemēram, rekomendācijās un deklarācijās, nostiprinātie principi informē par ECPAK saturu un tādējādi arī savā ziņā kalpo kā aizsardzības mehānismi pacientiem viņu konkrētajās un individuālajās situācijās.⁴³

Latvijas sabiedrībai reliģiskās vērtības ir būtiskas. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas ziņojumu “par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2021. gadā”, kas publicēts 2022. gadā,⁴⁴ Reliģisko organizāciju pārskatos norādīto draudžu locekļu kopējais skaits bija 1 334 315,⁴⁵ kas ir vērā ņemama Latvijas sabiedrības daļa, ņemot vērā, ka iedzīvotāju skaits Latvijā 2021. gada sākumā bija 1 893 223.⁴⁶ Latvijā 2021. gadā bija reģistrētas 996 reliģisko savienību (baznīcu) un diecēžu draudzes un 133 vienas konfesijas draudzes,⁴⁷ kas ir gandrīz divas reizes vairāk, nekā Latvijas neatkarības atjaunošanas sākumposmā 1990. gadā, kad Latvijā bija reģistrētas

---

⁴² Eiropas Padome. Konvencija par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā – Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1410> [sk. 02.02.2023.].

⁴³ Slokenberga, S., Olsena, S. 2022. *Ievads*. Mācību grāmata. S. Slokenbergas un autoru kolektīvs S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 24.

⁴⁴ Uz promocijas darba iesniegšanas brīdi Tieslietu ministrijas ziņojums “par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2022. gadā” un ziņojums “par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2023. gadā” nav ticis publicēts.

⁴⁵ Tieslietu ministrija. 2021. Tieslietu ministrijas Reliģisko organizāciju darbības pārskats par 2021. gadu. <https://www.tm.gov.lv/lv/2021-gada-publiekie-parskati> [sk. 02.02.2023.].

⁴⁶ Oficiālās statistikas portāls. Latvijas oficiālā statistika. Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaitis/247-iedzivotaju-skaitis-un-ta-izmainas> [sk. 02.02.2023.].

⁴⁷ Tieslietu ministrija. 2021. Tieslietu ministrijas Reliģisko organizāciju darbības pārskats par 2021. gadu. <https://www.tm.gov.lv/lv/2021-gada-publiekie-parskati> [sk. 02.02.2023.].

693 vienas konfesijas draudzes.⁴⁸ Viens no iemesliem, kas iezīmē Latvijā reģistrēto draudžu skaita pieaugumu, ir mūsdienu globalizācijas apstākļos pieaugošās migrācijas tendences. Tās ārstniecībā attiecas gan uz pacientiem pārrobežu veselības aprūpes kontekstā, gan uz ārstniecības personām profesionālās mobilitātes kontekstā. Tā rezultātā Latvijai ir jāpievērš uzmanība daudzām reliģijām un kultūrām, kas ir izplatītas citviet pasaulē. Latvijā baznīca tiek iesaistīta dialogā likumdošanas procesā, tostarp jautājumos, kas skar ārstniecību. Saskaņā ar Satversmes 99. pantu baznīca Latvijā ir institucionāli atdalīta no valsts, bet ne no valstī notiekošajiem procesiem.⁴⁹ Tas nozīmē, lai gan baznīcas viedoklim Latvijā nav ekskluzīvu izšķirošu tiesību likumdošanā, tā tomēr tiek uzklusīta kā būtisks viedokļu līderis, kas pārstāv noteiktu sabiedrības daļu.⁵⁰

---

⁴⁸ Oficiālās statistikas portāls. Valstī reģistrēto reliģisko draudžu skaits sadalījumā pa konfesijām gada beigās – konfesijas un laika periods. Iegūts no: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__IZG__KU__KUR/KUR010/table/tableViewLayout1/ [sk. 02.02.2023.].

⁴⁹ Balodis, R. Baznīcas atdalītība (šķirtība) no valsts. Iegūts no: http://home.lv/~rbalodis/Publikacija/Baznicu%20ties%20gramata/Balodis%20R_V&_attiecveidi_atdal.pdf [sk. 20.04.2021.].

⁵⁰ Baznīcas viedoklis likumdošanas procesā Latvijā ārstniecības kontekstā ir ticis uzklusīts, piemēram, eitanāzijas legalizācijas jautājuma sakarā. Levits, E. 2022. Valsts un baznīca Satversmē. *Jurista Vārds*. 13.12.2022. 50 (1264). Iegūts no: <https://juristavards.lv/doc/282462-valsts-un-baznica-satversme/>; Sk. Saeimas mandātu un ētikas komisijas 2021. gada 3. marta sēde. Latvijas pilsoņu kolektīvais iesniegums “Par labu nāvi – eitanāzijas legalizācija”. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/webSNbyDate?OpenView&count=1000&restrictToCategory=03.03.2021>; Saeimas mandātu un ētikas komisijas 2021. gada 10. marta sēde. Latvijas pilsoņu kolektīvais iesniegums “Par labu nāvi – eitanāzijas legalizācija”. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/webSNbyDate?OpenView&count=1000&restrictToCategory=10.03.2021>; Latvijas Republikas Saeima. Saeimas mandātu un ētikas komisijas 2021. gada 25. marta sēde. Par 10 505 Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma “Par labu nāvi – eitanāzijas legalizācija” turpmāko virzību. Iegūts no: https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs_lmp.nsf/webSaisaiste?OpenView&restricttocategory=608/Lm13 [sk. 29.04.2021.].

Ph. D. (Cantab.) Ineta Ziemele ir atzinusi: “Latvijas prakse rāda, ka gadījumos, kad starptautiskais dokuments paredz kādas tiesības, bet Latvijas tiesību akts šādas tiesības neparedz vai nonāk pretrunā ar tām, starptautisko saistību ieviešana veidojas smagnēji (.). Ja likumdevējs un valsts pārvalde uzmanīgi seko līdzīgos procesiem sabiedrībā, proti, cilvēku vajadzībām, lai tie varētu brīvi pilnveidoties, un korekti pilda savas funkcijas, pieņemot nepieciešamos tiesību aktus un tos pildot, tad parasti viņu darbībai nevajadzētu radīt ievērojamus cilvēktiesību aizskārumus.”⁵¹ Šādā kontekstā jānorāda, ka pēdējo gadu laikā Latvijā negatīvā gaismā mēdz aktualizēties gadījumi, kas skar tiesības paust reliģisko pārliecību ārstniecībā. Tā, piemēram, EST 2020. gada 29. oktobrī pasludināja spriedumu lietā *A. pret Veselības ministriju*.⁵² Minētā lieta tika ierosināta, pamatojoties uz Senāta lūgumu EST sniegt prejudiciālu nolēmumu saistībā ar administratīvajā lietā Nr. A420281216 pastāvošo strīdu par to, vai ir legītīms Latvijas iestāžu un tiesu atteikums piešķirt iepriekšēju atļauju pārrobežu veselības aprūpes izdevumu atmaksāšanai tad, ja Latvijā ir pieejama efektīva stacionārā ārstēšana, taču izmantotā ārstēšanas metode neatbilst pacienta reliģiskajai pārliecībai, un vai tas nerada atšķirīgu attieksmi, kas netieši balstīta uz pacienta reliģisko pārliecību.⁵³ Konkrētajā lietā nacionālās iestādes un tiesas nepietiekami lielu vērību bija pievērsušas tam, lai novērtētu, vai, pastāvot konkrētam pārrobežu veselības aprūpes sistēmas finansēšanas modelim, netiek

---

⁵¹ Ziemele, I. 2021. 8. cilvēktiesību aizsardzības mehānismi Latvijā. // 2021. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums*. Ph. D. (Cantab.) I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 442–443.

⁵² Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. C-243/19. *A. pret Veselības ministriju*. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=233023&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3644894> [sk. 13.08.2022.].

⁵³ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 8. marta lēmums lietā Nr. A420281216 (SKA-143/2019). Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [sk. 11.11.2023.].

pārkāpts diskriminācijas aizliegums pacienta reliģiskās pārliecības dēļ.⁵⁴ Pamatojoties uz EST 2020. gada 29. oktobra spriedumu lietā *A. pret Veselības ministriju*, Senāts atcēla Administratīvās apgabaltiesas 2017. gada 10. februāra spriedumu lietā Nr. A420281216 un nosūtīja lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai.⁵⁵ Savukārt ar Administratīvās apgabaltiesas 2021. gada 26. aprīļa lēmumu lietā Nr. A420281216 tiesvedība tika beigta, pamatojoties uz to, ka starp lietas dalībniekiem tika noslēgts izlīgums.⁵⁶

Problemātiku, kas skar tiesības paust reliģisko pārliecību ārstniecībā, atsevišķos gadījumos ir sekmējusi arī nevērība pret pacienta reliģiskajām vajadzībām un nesekmīga konfliktsituāciju risināšana, neievērojot pacientu tiesības. Piemēram, 2018. gadā VSIA “Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca” Intensīvās terapijas un reanimācijas nodaļas dežūrārst apgalvoja, ka viņš slimnīcā ir Dievs, un pie pacienta neielaida pacienta tuvinieku pieaicinātu garīdznieku reliģiska rituāla veikšanai. Tā rezultātā garīdznieks reliģisko rituālu veica caur logu.⁵⁷ Saistībā ar minēto sabiedrībā un medijos plaši tika apspriests jautājums, vai VSIA “Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca” Intensīvās terapijas un reanimācijas nodaļas dežūrārsta rīcība un komunikācija, ierobežojot reliģiskā rituāla veikšanu, bija korekta pacienta

---

⁵⁴ Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. C-243/19. *A pret Veselības ministriju*. Iegūts no: [https://curia.europa.eu/juris/document /document.jsf?text=&docid=233023&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3644894](https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=233023&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3644894) [sk. 13.08.2022.].

⁵⁵ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. A420281216 (SKA-18/2020). Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [sk. 11.11.2023.].

⁵⁶ Administratīvās apgabaltiesas 2021. gada 26. aprīļa lēmums lietā Nr. A420281216 (AA43-0381-21/15). Iegūts no: Administratīvās apgabaltiesas arhīvs [sk. 11.11.2023.].

⁵⁷ Sk., piemēram, Šāberte, L. Vai ārsts slimnīcā ir Dievs? *Jurista Vārds*. 29.05.2018. 22 (1028). Iegūts no: <https://juristavards.lv/doc/272789-vai-arsts-slimnica-ir-dievs/> [sk. 13.08.2022.].

tiesību paust savu reliģisko pārliecību kontekstā.⁵⁸ Vienlaikus jānorāda, ka Veselības inspekcijā⁵⁹ ir saņemti iesniegumi, kur atsevišķos gadījumos par veselības aprūpes kvalitāti iesniedzēji ir norādījuši, ka ārstniecības personu attieksmi, iespējams, ietekmējis fakts, ka iesniedzējs pieder kādai konkrētai reliģiskajai organizācijai. Tostarp 2023. gadā saņemts viens iesniegums, kur pacientam atteikts sniegt veselības aprūpes pakalpojumu viņa reliģiskās pārliecības dēļ. Atteikums sniegt veselības aprūpes pakalpojumu tika pamatots ar to, ka pacients ir izstājies no Jehovas liecinieku reliģiskās organizācijas, kam savukārt pieder ārstniecības persona.⁶⁰ Latvijas tiesībsargs, izvērtējot minētajā iesniegumā norādītos apstākļus, ir konstatējis diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu, kas ir izpaudies kā no ārstniecības personas puses īstenota atšķirīga attieksme pret pacientu viņa reliģiskās pārliecības dēļ.⁶¹

Nepietiekams un nepārdomāts nacionālais normatīvais regulējums un minēto tiesisko konfliktu situāciju aktualizēšanās Latvijā ir pamudinājusi Autori

---

⁵⁸ Sk., piemēram, Slimniekam nepieciešams tikt ar Dievu, dežūrārstis saka, – slimnīcā Dievs esot viņš! Grēksūdzi veic caur slimnīcas logu. Portāls *zinas.tv3.lv*. Iegūts no: <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/slimniekam-nepieciešams-tikt-ar-dievu-dezurarsts-saka-slimnica-dievs-esot-vins-greksudzi-veic-caur-slimnīcas-logu/>; Straidīna slimnīcā mācītājam parāda durvis un neļauj tikt ar smagi slimo pacientu. Portāls *skaties.lv*. Iegūts no: <https://skaties.lv/beztabu/stradina-slimnica-macitajam-parada-durvis-un-nelauj-tikt-ar-smagi-slimo-pacientu/komentari/#komentari> [sk. 13.08.2022.].

⁵⁹ Veselības inspekcija ir institūcija, kuras darbības mērķis valstī ir īstenot valsts pārvaldes funkcijas veselības nozares uzraudzībā un kontrolē, lai nodrošinātu minēto jomu regulējošo tiesību aktu prasību ievērošanu un izpildi kvalitatīvai un kvalificētai veselības aprūpei, kā arī drošai un veselīgai dzīves videi. Ministru kabineta 2019. gada 9. jūlija noteikumi Nr. 309 “Veselības inspekcijas nolikums”. 2. punkts. *Latvijas Vēstnesis*. 11.07.2019. 139. Pieņemts: 09.07.2019. Stājas spēkā: 12.07.2019. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/308072-veselibas-inspekcijas-nolikums> [sk. 28.05.2022.].

⁶⁰ 2023. gada 27. jūlija iesniegums Nr. 6-1/392 “Par iespējamu diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu reliģijas dēļ”, Veselības inspekcijā reģistrēts ar Nr. 20586. Pieejams Veselības inspekcijas arhīvā.

⁶¹ Latvijas Republikas tiesībsarga 2023. gada 20. oktobra atzinums pārbaudes lietā Nr. 2023-32-26AE “Par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu reliģijas dēļ”, Veselības inspekcijā reģistrēts ar Nr. 29252. Pieejams Veselības inspekcijas arhīvā.

pievērsties ārsta un pacienta tiesību paust reliģisko pārliecību ārstniecībā izpētei, lai sniegtu ieguldījumu Latvijas tiesību zinātnē un tiesiskās domas attīstībā par izvēlēto tematu, kā arī lai izvirzītu priekšlikumus nacionālā normatīvā regulējuma pilnveidošanai.

Darba mērķis

Promocijas darba mērķis ir pētīt pilngadīga, lemtspējīga pacienta un sertificēta ārsta, kurš vienlaikus ir pacienta ārstējošais ārsts, tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzību ārstniecībā un šo tiesību mijiedarbību ar citām tiesībām ārstniecībā, kā arī identificēt nacionālā normatīvā regulējuma problēmas un sniegt priekšlikumus tā pilnveidošanai.

Darba uzdevumi

Promocijas darba mērķa sasniegšanai ir izvirzīti turpmāk norādītie uzdevumi.

1. Izzināt, kāda konstitucionālā aizsardzība ir jānodrošina attiecībā uz pacienta un ārsta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības, kas ietvertas EP un ES tiesību avotos.

2. Izpētīt, kāda aizsardzība nacionālajos normatīvajos aktos ir nodrošināta pacientam attiecībā uz tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kā arī identificēt nacionālā normatīvā regulējuma problēmas un sniegt priekšlikumus tā pilnveidošanai.

3. Izpētīt, kāda aizsardzība nacionālajos normatīvajos aktos ir nodrošināta ārstam attiecībā uz tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kā arī identificēt nacionālā normatīvā regulējuma problēmas un sniegt priekšlikumus tā pilnveidošanai.

4. Izzināt, kā tiek līdzsvarotas pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā un vai šo tiesību līdzsvarošana kontekstā ar personas tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībāmsasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, ņemot vērā nodrošināto un nodrošināmo konstitucionālo

aizsardzību, ir adekvāta. Gadījumā, ja pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā līdzsvarošana kontekstā ar personas tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni nav adekvāta, sniegt priekšlikumus nacionālā tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Pētījuma objekts ir pacienta un ārsta tiesiskās attiecības, paužot savu reliģisko pārliecību ārstniecībā.

Pētījuma priekšmets ir pacienta un ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību ārstniecībā tiesiskais regulējums.

Pētījuma jautājumi

1. Kāda konstitucionālā aizsardzība ir jānodrošina pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzības jomā?
2. Kāda aizsardzība nacionālajos normatīvajos aktos ir nodrošināta pacientam attiecībā uz tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kādas tiesiskā regulējuma problēmas pastāv, un kā ir jāpilnveido nacionālais normatīvais regulējums?
3. Kāda aizsardzība nacionālajos normatīvajos aktos ir nodrošināta ārstam attiecībā uz tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kādas tiesiskā regulējuma problēmas pastāv, un kā ir jāpilnveido nacionālais normatīvais regulējums?
4. Kā tiek līdzsvarotas pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, un vai šo tiesību līdzsvarošana kontekstā ar personas tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, ņemot vērā nodrošināto un nodrošināmo konstitucionālo aizsardzību, ir adekvāta, un kā ir jāpilnveido nacionālais normatīvais regulējums, ja līdzsvarošana nav adekvāta?

Viena promocijas darba ietvaros nav iespējams izpētīt pilnīgi visus ar tiesībām paust reliģisko pārliecību ārstniecībā saistītos problēmjautājumus, līdz ar to Autore ir noteikusi **pētījuma robežas**.

Autore promocijas darbā pēta pilngadīga, lemtspējīga pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Ierobežotā promocijas darba apjoma un tiesiskā regulējuma specifiskas dēļ Autore promocijas darbā nepēta nepilngadīgu pacientu un pilngadīgu pacientu, kuri nespēj lemt par savu ārstniecību, tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā.

Autore promocijas darbā pēta sertificēta ārsta, kurš vienlaikus ir pacienta ārstējošais ārsts, tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā.⁶² Autore darbā, analizējot tiesiskas konfliktsituācijas, koncentrējas uz ārstu, kurš uzskatāms par darbinieku Darba likuma izpratnē jeb personu, kas uz darba līguma pamata par nolīgto darba samaksu veic noteiktu darbu darba devēja, ārstniecības iestādes, vadībā.⁶³

Ierobežotā promocijas darba apjoma dēļ Autore promocijas darbā koncentrējas uz nacionālo tiesību avotu un uz ārējo starptautisko saistību izpēti,

---

⁶² Tā, piemēram, likumā “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” par reglamentētajām profesijām ietverta virkne ārstniecības personu reglamentēto profesiju (ārsta palīgs (feldšeris); farmaceita asistents; biomedicīnas laborants; zobu tehniķis; zobu higiēnists; fizioterapeits; ergoterapeits, ārsts, zobārsts, farmaceits, māsa, ārsta palīgs, vecmāte u. c.), savukārt Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumos Nr. 460 “Noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām” norādītas reglamentēto profesiju specialitātes, apakšspecialitātes un papildspecialitātes (piemēram, ārsta profesijai kopā ir 89 specialitātes, papildspecialitātes un apakšspecialitātes). Sk., piemēram, likumu “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”. *Latvijas Vēstnesis*. 06.07.2001. 105; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 09.08.2001. 15. Pieņemts: 20.06.2001. Stājas spēkā: 20.07.2001. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/26021-par-reglamentetajam-profesijam-un-profesionalas-kvalifikacijas-atzisanu>; Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumi Nr. 460 “Noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām”. *Latvijas Vēstnesis*. 09.06.2006. 90. Pieņemts: 06.06.2006. Stājas spēkā: 10.06.2006. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/137108-noteikumi-par-specialitasu-apaksspecialitasu-un-papildspecialitasu-sarakstu-reglamentetajam-profesijam> [sk. 14.08.2022.].

⁶³ Darba likums. Latvijas Republikas likums. 3. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 06.07.2001. 105; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 09.08.2001. 15. Pieņemts: 20.06.2001. Stājas spēkā: 01.06.2002. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums> [sk. 20.06.2023.].

kas aptver EP un ES tiesību avotus. Autore promocijas darbā padziļināti pēta tikai EP un ES tiesību avotus un ievēro to, ka ANO tiesību avoti ir fundamentāls pamats cilvēktiesību formulēšanā. Tostarp ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija ir stūrakmens tiesību uz reliģijas brīvību attīstībā, jo pēc vairāku gadsimtu garumā notikušiem reliģiskiem konfliktiem un pieļautiem cilvēktiesību pārkāpumiem pret personām reliģiskās pārliecības dēļ tika atzīts, ka pasaules miera pamatā ir miers starp reliģijām.⁶⁴ ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1. pants nosaka, ka visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās. Viņiem ir dots saprāts un sirdsapziņa, un viņiem citam pret citu jāizturas brālības garā.⁶⁵ Saskaņā ar ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 18. pantu katram cilvēkam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību un šīs tiesības ietver brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai uzskatus, kā arī brīvību gan vienatnē, gan kopā ar citiem publiski vai privāti paust savu reliģisko pārliecību vai uzskatus, sludinot tos, piedaloties reliģiskās ceremonijās un rituālos.⁶⁶ Ar minētajām tiesību normām, kas tika ietvertas ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, pirmo reizi tika iedibināta cieņa pret cilvēka morāles vērtībām, cilvēka saprātu un sirdsapziņu, uz ko balstoties personai var piemist reliģijā pamatota iekšējā pārliecība.⁶⁷ ANO Statūtos un ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā nostiprinātie pamatprincipi tika ietverti arī vēlāk izstrādātajos ANO cilvēktiesību instrumentos, no kuriem svarīgākie ir

---

⁶⁴ H. Morgan, R. Peace Among Religions: Hans Küng's Analysis of Christian and Muslim Paradigms of Social Justice in Search of a Global Ethic. *Journal of Academic Perspectives*. 2011. 1, 1. Iegūts no: https://www.journalofacademicperspectives.com/app/download/969951331/Morgan_R.pdf [sk. 01.10.2019.].

⁶⁵ United Nations. Universal Declaration of Human Rights. Proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948 (General Assembly resolution 217 A. Article 1). Iegūts no: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> [sk. 01.10.2019.].

⁶⁶ Turpat, Article 18.

⁶⁷ Bielefeldt, H., Ghanea, N., Wiener, M. 2005. *Freedom of Religion or Belief. An International Law Commentary*. Oxford University Press, New York, 261.

1966. gada 16. decembrī pieņemtais ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām⁶⁸ un 1981. gada 25. novembra ANO Deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu.⁶⁹

Autore promocijas darbā pēta tiesības paust reliģisko pārliecību mijiedarbībā ar tādām citām cilvēktiesībām kā tiesības uz veselības aizsardzību, cilvēka cieņas aizsardzība, autonomijas un integritātes aizsardzība, tiesības uz informāciju un diskriminācijas aizliegums, kas Autores analizētajās konfliktsituācijās aktualizējas visbiežāk. Tāpat, lai promocijas darba pētniecības uzstādījums nebūtu pārlietu plašs, Autore promocijas darbā pamatā koncentrējas uz pacienta vai ārsta tiesībām paust reliģisko pārliecību stacionārajās ārstniecības iestādēs – slimnīcās.

Tāpat ierobežotā apjoma dēļ Autore promocijas darbā koncentrējas uz pacienta un ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību mijiedarbības izpēti kontekstā ar tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, tiesībām saņemt veselības stāvoklim atbilstošu ārstniecību, tiesībām uz informāciju, tiesībām uz atšķirīgas attieksmes aizliegumu, tiesībām uz pašnoteikšanos. Tiesiskā regulējuma specifikas dēļ ārpus pētījuma robežām Autore ir atstājusi pacienta un ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību mijiedarbības izpēti ar tiesisko regulējumu datu aizsardzības jomā, kā arī ar tiesisko regulējumu, kas aktualizējas klīnisko pētījumu veikšanas un klīniskās apmācības procesā, transplantācijas, eitanāzijas un ārstniecību pacienta dzīves nogalē, un tiesību aspektiem, kas skar pacienta

---

⁶⁸ Apvienoto Nāciju Organizācija. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieņemts: 16.12.1966. Stājas spēkā: 14.07.1992. *Latvijas Vēstnesis*. 23.04.2003. 61. Pievienošanās: 14.04.1992. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [sk. 01.10.2019.].

⁶⁹ United Nations. Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief. Proclaimed by General Assembly resolution 36/55 of 25 November 1981. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-all-forms-intolerance-and-discrimination> [sk. 01.10.2019.].

dzīves laikā izteiktās gribas īstenošanas tiesiskos aspektus un tiesiskās problēmas attiecībā uz rīcību ar pacienta audiem un orgāniem pēc nāves, tostarp attiecībā uz patologanatomiskās izmeklēšanas veikšanu. Autore promocijas darbā nepēta pacientu, kuri atrodas ieslodzījuma vietās, un ārstu, kuri veic savu profesionālo darbību ieslodzījuma vietās un ieslodzījuma vietu ārstniecības iestādēs, tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Ārpus pētījuma robežām Autore ir atstājusi arī pacienta un ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību izpēti vēsturiskajos avotos teoloģiskā kontekstā.⁷⁰ Piemērus par reliģijas būtību un izpratni Autore sniedz tikai tiktāl, ciktāl tas attiecas uz analizētajiem tiesiskajiem konfliktiem, kas ir izcēlušies tiesību paust reliģisko pārliecību ārstniecībā rezultātā un ir minēti tiesu praksē.

Par visiem minētajiem jautājumiem iespējams veikt turpmākus pētījumus.

---

⁷⁰ Pacienta un ārsta savstarpējās attiecības ir vienas no senākajām pasaulē, ko atspoguļo, piemēram, Senās Ēģiptes medicīnas papirusi, Fenīķijas, Ķīnas un islāma valstu vēsturiskie avoti. Tāpat viens no pirmajiem vēsturiskajiem avotiem pasaulē ir Bībele, kurā ietverta ārsta profesijas nozīme Dieva priekšā un pacienta un ārsta ticības Dievam nozīme slimības dziedināšanā. Cobb, M., Puchalski, M. C., Rumbold, B. 2012. *Oxford Textbook of Spirituality in Healthcare*. Oxford University Press, New York, 3–11. Tāpat viens no pirmajiem vēsturiskajiem avotiem pasaulē ir Bībele, kurā ietverta ārsta profesijas nozīme Dieva priekšā un pacienta un ārsta ticības Dievam nozīme slimības dziedināšanā. Sk., piemēram: [Sīraha gudrības grāmata. 38: 1–4. Slimība un zāles.]. “Godā ārstu – viņš ir vajadzīgs, Kungs ir radījis arī viņu: no Visaugstākā taču ir dziedināšana – dāvanas saņem no valdnieka. Savas mākas dēļ paceltu galvu iet ārsts, un tās dēļ viņu apbrīno diženie. Ārstniecības līdzekļus no zemes ir radījis Kungs. Par tiem neviens saprātīgs cilvēks nav dusmojies. Vai tad tas nebija koks, no kā ūdens kļuva salds, lai koka spēks atklātos? Tā arī cilvēkiem māku ir dāvājis Kungs, lai būtu viņos godāts savu brīnumaino darbu dēļ, ar kuriem var dziedināt un sāpes remdēt, no kuriem aptiekārs gatavo maistjumu. Nebeidzami ir Kunga darbi. Viņā pār zemi ir miers.” Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām. 2019. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 1981. Sk., piemēram: [Sīraha gudrības grāmata. 38. 13–14. Slimība un zāles.]. “Ir brīži, kad sekmīgs iznākums ir atkarīgs no ārstu rokām, jo arī viņi lūdz, lai Kungs dara sekmīgu gan atpūtu, gan ārstēšanu dzīvības glābšanai.” Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām. 2019. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 1981.

Promocijas darba novitāte, teorētiskais nozīmīgums un praktiskais lietojums

Promocijas darbs ir pirmais pētījums Latvijas tiesību zinātnē, kurā tiek pētītas pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Kaut arī promocijas darbs ir teorētisks pētījums un vērsts uz juridiskās teorijas veidošanu Latvijā, tam ir arī praktiska nozīme. Promocijas darbā izdarītos secinājumus un priekšlikumus var izmantot juridiskās domas attīstībā un izpratnes veidošanā par tiesību uz reliģijas brīvību piemērošanas jautājumiem ārstniecībā, kā arī lai pilnveidotu nacionālo normatīvo regulējumu. Promocijas darbs kopumā var būt aktuāls likumdevējam, juristiem, pacientiem, ārstniecības personām, mācībspēkiem, studentiem un citām personām, kurām ir interese iegūt padziļinātu informāciju par promocijas darba tematu.

Pētījuma metodoloģija

Promocijas darbā ir izmantotas šādas **zinātniskās pētniecības metodes**: analītiskā metode, deduktīvā metode, deskriptīvā jeb aprakstošā metode, empīriskā pētījuma metode – aptauja, hermeneitiskā metode.

1. **Analītiskā metode** izmantota, lai promocijas darbā analizētu pētāmo tiesību aktu, tiesību zinātņu literatūras, zinātnisko rakstu, tiesu prakses un citu avotu saturu, izdarītu secinājumus un izteiktu pamatotus priekšlikumus nepilnību novēršanai tiesību aktos.
2. **Deduktīvā metode** izmantota, lai no pētījuma ietvaros apzinātajām tēzēm izdarītu konkrētus secinājumus un lai sniegtu priekšlikumus nacionālā normatīvā regulējuma pilnveidošanai.
3. **Deskriptīvā jeb aprakstošā metode** izmantota, lai promocijas darbā atklātu pētāmo tiesību aktu, tiesību zinātņu literatūras, zinātnisko rakstu, tiesu prakses un citu avotu saturu.
4. **Empīriskā pētījuma metode – aptauja** izmantota, lai iegūtu informāciju par pacienta un pacienta tuvinieku tiesībām saņemt garīgo aprūpi īstenošanas kārtību un reliģiskās darbības veikšanu stacionārajās ārstniecības iestādēs Latvijā.

5. **Hermeneitiskā metode** izmantota, lai analizētu tiesību normās ietverto terminu un jēdzienu nozīmi un lai izdarītu secinājumus par tiesību normu saturu.

Senāts ir atzinis: “(..) Tiesību normas ir jāinterpretē, izmantojot tiesību teorijā vispārzināmās interpretēšanas metodes. (..) Tiesību normu interpretēšana ne vien gramatiski (filoloģiski), bet arī ņemot vērā tiesību normu sistēmu, vēsturiskos apstākļus un jēgu un mērķi, ir ne vien atļauta, bet arī likumdevēja sekmēta. Savukārt iztulkošana, izmantojot tikai gramatisko metodi, var novest pie prettiesiska rezultāta.”⁷¹ Tādējādi Autore promocijas darbā visaptveroši tiesību normu interpretācijā izmanto šādas **tiesību normu interpretācijas metodes**: gramatisko (filoloģisko) interpretācijas metodi, sistēmisko interpretācijas metodi, teleoloģisko (jēgas un mērķa) interpretācijas metodi, vēsturisko interpretācijas metodi.

1. **Gramatiskā (filoloģiskā) interpretācijas metode** tiek izmantota, lai noskaidrotu tiesību normu jēgu no valodnieciskā viedokļa.
2. **Sistēmiskā interpretācijas metode** tiek izmantota, lai noskaidrotu tiesību normu jēgu saistībā ar citām tiesību normām.
3. **Teleoloģiskā (jēgas un mērķa) interpretācijas metode** tiek izmantota, lai noskaidrotu tiesību normu jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgajām tiesību normām jāsasniedz.
4. **Vēsturiskā interpretācijas metode** tiek izmantota, lai noskaidrotu tiesību normu jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tās radītas.⁷²

Analītiskā pieeja EP un ES tiesību aktu interpretācijā

Satversmes pamattiesību interpretācijā, lai atbilstīgi Satversmes 89. pantam cilvēka pamattiesības, tostarp tiesības uz reliģijas brīvību, būtu

---

⁷¹ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 10. marta lēmums lietā Nr. A420206815 (SKA-159/2020). Iegūts no: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6141> [sk. 11.05.2022.].

⁷² Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums, 17. panta pirmā daļa. *Latvijas Vēstnesis*. 14.11.2001. 164; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 13.12.2001. 23. Pieņemts: 25.10.2001. Stājas spēkā: 01.02.2004. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums> [sk. 11.05.2022.].

atzītas un aizsargātas, ir jāievēro četri savstarpēji saistīti pamatprincipi: 1) tiesībkonformās interpretācijas princips; 2) minimālo garantiju princips; 3) tiesību efektivitātes princips; 4) evolutīvās interpretācijas princips.⁷³ Saskaņā ar tiesībkonformās interpretācijas principu, ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā nacionālajos normatīvajos aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi. Valsts nedrīkst piesaukt savas iekšējās tiesību normas, lai attaisnotu savu starptautisko saistību nepildīšanu.⁷⁴ Saskaņā ar minimālo garantiju principu Satversmes VIII nodaļas normas ir tikai minimālās garantijas, – tas ir nepieciešamais minimums, kurš valstij ir obligāti jāievēro un jānodrošina. Nekas netraucē un neliedz valsts institūcijām, it sevišķi likumdevējam, piešķirt Latvijas jurisdikcijā esošajām personām plašākas garantijas, nekā paredzēts Satversmē.⁷⁵ Saskaņā ar tiesību efektivitātes principu visas Satversmē, likumos un starptautiskajos līgumos garantētās pamattiesības ir vienmēr interpretējamas un piemērojamas tā, lai tās būtu reālas un efektīvas, nevis iluzoras vai noteiktas tikai izskata pēc.⁷⁶ Savukārt saskaņā ar evolutīvās interpretācijas principu Satversme ir dzīvs

---

⁷³ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 39.

⁷⁴ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 39; likums “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”: Latvijas Republikas likums. 13. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 26.01.1994. 11; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 10.02.1994. 3. Pieņemts: 13.01.1994. Stājas spēkā: 09.02.1994. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57840-par-latvijas-republikas-starptautiskajiem-ligumiem> [sk. 11.05.2022.].

⁷⁵ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 39, 40.

⁷⁶ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 43.

instruments, kas interpretējams un piemērojams atbilstoši mūsdienu realitātēm un mūsdienu izpratnei par aizsargājamo pamattiesību standartu.⁷⁷

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināts, ka saskaņā ar Satversmes 89. pantu Satversmē ietvertās tiesību normas ir jāinterpretē tādējādi, lai panāktu šo tiesību normu savstarpējo harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām.⁷⁸ Starptautisko cilvēktiesību normas konstitucionālo tiesību līmenī ir līdzeklis pamattiesību satura un apjoma noteikšanai un vienlaikus ir tieši piemērojamas Latvijā, ciktāl valstij tās ir juridiski saistošas.⁷⁹ Augstākā padome, pieņemot deklarāciju “Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”,⁸⁰ atzina par saistošiem virkni starptautisko tiesību aktu cilvēktiesību jomā.⁸¹ Latvijā noslēgto un ratificēto starptautisko līgumu normas ir nacionālās tiesību sistēmas sastāvdaļa.⁸² Minētais saistāms ar

---

⁷⁷ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.* Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 45.

⁷⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01. 5. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2000-03-01_Spriedums.pdf [sk. 11.05.2022.].

⁷⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija spriedums lietā Nr. 2015-01-01. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-01-01_Spriedums.pdf [sk. 11.05.2022.].

⁸⁰ Latvijas Republikas Augstākās Padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”: Latvijas Republikas likums. 1990. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*. 24.05.1990. 21; *Cīņa*. 12.05.1990. 102. Pieņemts: 04.05.1990. Stājas spēkā: 22.05.1990. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos> [sk. 11.05.2022.].

⁸¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01. Secinājumu daļas 2. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2000-03-01_Spriedums.pdf [sk. 11.05.2022.].

⁸² Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.* Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 27.

Latvijas tiesību sistēmā pastāvošo monisma doktorīnu. “Monisma valstīs starptautiskās tiesības kopā ar nacionālajām tiesībām veido vienotu tiesību sistēmu, kurā starptautiskajām tiesībām parasti ir prioritārs raksturs.”⁸³ Likuma “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem” 13. pantā ir noteikts, ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā nacionālajos tiesību aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi.⁸⁴ Līdz ar to, ja rodas šaubas par Satversmē ietvērto tiesību normu saturu, cik vien iespējams, ir jāpiemēro starptautiskajām saistībām atbilstoša tiesību interpretācija, jo valsts nedrīkst pretnostatīt nacionālās tiesības un starptautiskās saistības, ko tā ir uzņēmusies.⁸⁵ Satversmes tiesas praksē ir nostiprināts, ka Satversme neparedz mazāku pamattiesību nodrošināšanas jeb aizsardzības apjomu, kā to nosaka starptautiskās cilvēktiesību saistības, taču valsts savos likumos var garantēt vēl plašāku šo tiesību tvērumu un augstāku aizsardzības standartu.⁸⁶ Tādējādi, ja, interpretējot kādu starptautisko tiesību normu, secināms, ka Satversme garantē plašāku attiecīgās pamattiesības aizsardzību, nav pieļaujams

---

⁸³ Mits, M. 1997. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas statuss Latvijas tiesību sistēmā. Konvencijas piemērošana nacionālā līmenī. *Latvijas Vēstnesis*. Iegūts no: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/29472> [sk. 06.06.2021.].

⁸⁴ Likums “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”: Latvijas Republikas likums. 13. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 26.01.1994. 11; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 10.02.1994. 3. Pieņemts:13.01.1994. Stājas spēkā: 09.02.1994. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57840-par-latvijas-republikas-starptautiskajiem-ligumiem> [sk.11.05.2022.].

⁸⁵ Ziemeļe, I. 2017. Piekļāstījums Eiropas Konstitucionālo tiesu Konferences XVII kongresā Batumi, Gruzijā. *Latvijas Republikas Satversmes tiesa*. Iegūts no: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-priekslasijums-eiropas-konstitucionalo-tiesu-konferences-xvii-kongresa-batumi-gruzija/> [sk. 11.05.2022.].

⁸⁶ Satversmes tiesas 2018. gada 23. maija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-20-0103. 17. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=wp-content/uploads/2017/08/2017-20-0103_Lemums_izbeigšana.pdf#search= [sk. 11.05.2022.].

aprobežoties vienīgi ar starptautiskajos cilvēktiesību aktos ietvertās normas piemērošanu un ir nepieciešams piemērot Satversmes normu.⁸⁷ Juridiskā spēka hierarhijā Latvijā spēkā esošie normatīvie akti, ciktāl tie darbojas cilvēktiesību nosegtajās jomās, galvenokārt publiski tiesiskajās attiecībās starp valsti no vienas puses un privātpersonu no otras puses, ir jāsalīdzina ar cilvēktiesību normām, kas atrodas Satversmē, starptautiskajos līgumos un likumos. Satversmē un starptautiskajos tiesību instrumentos garantētajām cilvēktiesībām ir augstākais rangs. Tādējādi zemāka ranga normām, kā arī administratīvajiem aktiem un faktiskajai rīcībai vienmēr ir jābūt saskaņā ar cilvēktiesību normām.⁸⁸

Līgumu jeb starptautisko rakstisko vienošanos starp valstīm, kuras reglamentē starptautiskās tiesības, neatkarīgi no tā, vai šīs vienošanās ir ietvertas vienā vai vairākos starptautiski saistītos dokumentos, kā arī neatkarīgi no to konkrētā nolūka, interpretācija ir jāveic atbilstīgi ANO Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām.⁸⁹ Saskaņā ar ANO Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31. pantu līgums, kurš uzskatāms par starptautisko rakstisko vienošanos starp valstīm, tulkojams godprātīgi saskaņā ar parasto nozīmi, kāda piešķirama līguma noteikumiem kopumā, un atbilstoši tā objektam un mērķim. Līguma iztulkošanas nolūkos līdz ar tekstu, ieskaitot preambulu un pielikumu, izmantojama arī: 1) jebkura

---

⁸⁷ Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. 10. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-02-0106_spriedums.pdf [sk. 11.05.2022.].

⁸⁸ Levits, E. 2021. *7.4. Cilvēktiesību konstitucionālais rangs. 7.4. Cilvēka tiesību pamatbrīvību aizsardzības konvencija. // Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums.* Autoru kolektīvs *Ph. D. (Cantab.)* I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 404.

⁸⁹ Apvienoto Nāciju Organizācija. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Pieņemts: 23.05.1969. Stājas spēkā: 03.06.1993. 2. panta 1. punkta "a" apakšpunkts. *Latvijas Vēstnesis.* 03.04.2003. 52. Pievienošanās: 04.05.1993. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1> [sk. 11.05.2022.].

vienošanās, kura attiecas uz līgumu un veikta starp dalībniekiem sakarā ar līguma noslēgšanu; 2) jebkurš dokuments, kuru sastādījis viens vai vairāki dalībnieki sakarā ar līguma slēgšanu un kuru citi dalībnieki akceptējuši kā ar līgumu saistītu dokumentu. Kopā ar iepriekšminēto jāievēro arī: 1) jebkura vēlāka vienošanās starp dalībniekiem attiecībā uz līguma iztulkošanu vai tā noteikumu piemērošanu; 2) līguma piemērošanas prakse, kuru ieviesusi dalībnieku vienošanās attiecībā uz tā iztulkošanu; 3) jebkuras starptautisko tiesību normas, kas piemērojamas attiecībās starp dalībniekiem. Noteikuma m tiek piešķirta īpaša nozīme gadījumā, ja ir noteikts, ka dalībniekiem bijis tāds nodoms.⁹⁰ Saskaņā ar ANO Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 32. pantu var izmantot papildu tulkošanas paņēmienus, tostarp līguma sagatavošanas materiālus un līguma noslēgšanas apstākļus, lai apstiprinātu nozīmi, kas izriet no 31. panta piemērošanas, vai lai noteiktu nozīmi, kad iztulkošana saskaņā ar 31. pantu: 1) piešķir nozīmi divdomīgumu vai neskaidrību vai 2) noved pie rezultāta, kas ir klaji absurds vai nesaprātīgs.⁹¹ Savukārt ANO Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 33. pants noteic, ja līguma teksta autentiskums ir noteikts divās vai vairākās valodās, tad katrā valodā tekstam ir vienāds spēks, izņemot gadījumus, kad līgums nosaka, vai dalībnieki ir vienojušies, ka tekstu atšķirību gadījumā noteicošais ir viens noteikts teksts. Līguma variants valodā, kas nav noteikta par autentisku, tiek uzskatīts par autentisku tekstu tikai gadījumā, ja to paredz līgums vai ja dalībnieki ir tā vienojušies. Pieņemams, ka līguma noteikumiem ir vienāda nozīme katrā autentiskā

---

⁹⁰ Apvienoto Nāciju Organizācija. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Pieņemts: 23.05.1969. Stājas spēkā: 03.06.1993. 31. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 03.04.2003. 52. Pievienošanās: 04.05.1993. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1> [sk. 11.05.2022.].

⁹¹ Turpat, 32. pants.

tekstā. Izņemot gadījumu, kad saskaņā ar pirmo daļu noteicošais ir kāds noteikts teksts, ja, salīdzinot autentiskus tekstus, atklājas atšķirības, kuras 31. un 32. panta piemērošana nenovērš, tad tiek izmantota tā nozīme, kas vislabāk saskan ar tekstiem, ievērojot līguma objektu un mērķi.⁹²

Saskaņā ar ANO Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2. panta 1. punkta “f” apakšpunktu valstis, kas izteikusi piekrišanu līguma saistošam raksturam neatkarīgi no tā, vai līgums ir stājies spēkā vai nav, ir uzskatāmas par “līgumslēdzējām valstīm”.⁹³ ECPAK ir starptautisks līgums, kuram var pievienoties tikai EP dalībvalstis.⁹⁴ ECPAK ir parakstījušas EP dalībvalstu valdības, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses.⁹⁵

ECPAK uzliek pienākumu nodrošināt visas tās tiesības un brīvības, kuras EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, atzinusi sev par saistošām, ne tikai šīs valsts iedzīvotājiem vai pārējo EP dalībvalstu iedzīvotājiem, bet gan ikvienai personai, kas atrodas šīs EP dalībvalsts jurisdikcijā. Ja EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, pārkāpj personas tiesības, kas aizsargātas ar ECPAK, tad cietušajam ir tiesības uz atlīdzinājumu, kas ir viens no cilvēktiesību pamatprincipiem. Ikvienu tiesību

---

⁹² Apvienoto Nāciju Organizācija. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Pieņemts: 23.05.1969. Stājas spēkā: 03.06.1993. 33. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 03.04.2003. 52. Pievienošanās: 04.05.1993. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1> [sk. 11.05.2022.].

⁹³ Apvienoto Nāciju Organizācija. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Pieņemts. 23.05.1969. Stājas spēkā. 03.06.1993. 2. panta 1. punkta “f” apakšpunkts. *Latvijas Vēstnesis*. 03.04.2003. 52. Pievienošanās 04.05.1993. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1> [sk. 11.05.2022.].

⁹⁴ Mits, M. 2021. 2.3. *Eiropas cilvēktiesību aizsardzības sistēma. 2.3.1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. // Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums*. Autoru kolektīvs Ph. D. (Cantab.) I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 74.

⁹⁵ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Preambula, 1. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.].

aizskāruma gadījumā “vainīgajai” EP dalībvalstij, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir jānodrošina personai iespēja vērsties institūcijās un panākt efektīvu savu tiesību aizsardzību. Ja persona uzskata, ka EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, nav nodrošinājusi viņas tiesību efektīvu aizsardzību, tās tiesību sistēmā attiecībā uz kādu no ECPAK noteiktajām tiesībām, tad viņa var iesniegt sūdzību ECT.⁹⁶

ECPAK un tās papildprotokolu interpretācijā nozīmīga loma ir ECT spriedumos paustajām atziņām. ECT uzdevums ir kontrolēt ECPAK izpildi EP dalībvalstīs, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses.⁹⁷ ECT spriedumā lietā *Jeronovičs v. Latvija* ir norādījusi, ka ECT funkcijās ietilpst izskaidrot, aizsargāt un attīstīt ECPAK ietvertās normas, tādējādi veicinot saistību ievērošanu, ko EP dalībvalstīs, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, ir uzņēmušās. Līdz ar to ECT kompetencē ir izlemt sabiedriski politiskus jautājumus sabiedrības interesēs, paaugstinot vispārējos cilvēktiesību aizsardzības standartus un attīstot cilvēktiesības visās EP dalībvalstīs, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses.⁹⁸

---

⁹⁶ Mits, M. 2021. 2.3. *Eiropas cilvēktiesību aizsardzības sistēma. 2.3.1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. // Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums.* Autoru kolektīvs *Ph. D. (Cantab.)* I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 76–77. Eiropas Padome. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.1., 13., 35. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.].

⁹⁷ Mits, M. 2021. 2.3. *Eiropas cilvēktiesību aizsardzības sistēma. 2.3.1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. // Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums.* Autoru kolektīvs *Ph. D. (Cantab.)* I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 77.

⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 5. jūlija spriedums lietā *Jeronovičs v. Latvija*. Pieteikuma Nr. 44898/10. 109. punkts. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22fulltext%22:\[%22Jeronovi%22:%22C4%22:%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-165032%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22fulltext%22:[%22Jeronovi%22:%22C4%22:%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-165032%22]}) [sk. 13.04.2023.].

Saskaņā ar ECPAK Vienpadsmitā protokola, kas pārstrukturē ar šo konvenciju iedibināto kontroles mehānismu, 34. pantu ECT var saņemt iesniegumus no jebkuras fiziskas personas, sabiedriskas organizācijas vai indivīdu grupas, kas sūdzas par to, ka kāda no EP dalībvalstīm, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir pārkāpusi to tiesības, kas noteiktas ECPAK vai tās protokolos. EP dalībvalstis, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, apņemas nekādā veidā netraucēt efektīvu šo tiesību izmantošanu.⁹⁹ Minētā ECPAK protokola 35. panta 2. punkta “a” un “b” apakšpunktā norādīts, ka ECT neizskata nevienu individuālu iesniegumu, kas iesniegts saskaņā ar minētā ECPAK protokola 34. panta nosacījumiem, ja tas ir anonīms vai pamatā tas pats, kā lieta, kas jau ir ECT izskatīta vai jau ir iesniegta kādai citai starptautiskai izskatīšanas vai risināšanas procedūrai un nesatur nekādu būtisku jaunu informāciju.¹⁰⁰ Saskaņā ar minētā ECPAK protokola 35. panta 3. punktu ECT pasludina par nepieņemamu izskatīšanai jebkuru individuālu iesniegumu, kas iesniegts saskaņā ar minētā ECPAK protokola 34. panta nosacījumiem, kuru tā uzskata par nesavienojamu ar ECPAK vai tās protokolu nosacījumiem, par izteikti slikti pamatotu vai par tiesību iesniegt iesniegumus ļaunprātīgu izmantošanu.¹⁰¹ Savukārt saskaņā ar minētā ECPAK protokola 35. panta 4. punktu ECT noraida jebkuru iesniegumu, kuru tā uzskata par nepieņemamu saskaņā ar šī panta nosacījumiem. Tā var šādi rīkoties jebkurā tiesas procesa

---

⁹⁹ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Vienpadsmitais protokols, kas pārstrukturē ar šo konvenciju iedibināto kontroles mehānismu. 34. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.].

¹⁰⁰ Turpat, 35. panta 2. punkta “a” un “b” apakšpunkts.

¹⁰¹ Turpat, 35. panta 3. punkts.

stadijā.¹⁰² Saistībā ar minēto ECT var noraidīt pieteikumus, kuri ir “acīmredzami nepamatoti”. Par acīmredzami nepamatotiem pieteikumiem var uzskatīt tostarp tādus pieteikumus, kurus izskatot ir nešaubīgi redzams, ka ECT nekonstatēs pārkāpumu.¹⁰³ Piemēram, ECT lēmumā *Dahlab v. Switzerland* ir atzinusi pieteicējas, kura ir musulmane, pieteikumu par aizliegumu darba vietā nēsāt islāma ticībai raksturīgo galvassegu un apģērbu par acīmredzami nepamatotu. Pieteicējas ieskatā, aizliegums darba vietā nēsāt islāma ticībai raksturīgo galvassegu un apģērbu bija pielīdzināms diskriminācijai dzimuma dēļ ECPAK 14. panta izpratnē, jo musulmaņu vīriešiem nav jānēsā šāds apģērbs un tādējādi viņi var darba vietā strādāt bez jebkāda veida ierobežojumiem.¹⁰⁴ ECT minētajā lēmumā ir norādījusi, ka aizliegums darba vietā nēsāt islāma ticībai raksturīgo galvassegu un apģērbu nebija vērstis pret pieteicēju kā sievieti dzimuma pārstāvi, bet gan bija samērīgs ar izvirzīto mērķi aizsargāt citu personu tiesības un brīvības, sabiedrisko kārtību un sabiedrības drošību un līdz ar to bija “nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā”.¹⁰⁵

Izskatot lietas, ECT ir jāievēro subsidiaritātes princips. Saskaņā ar subsidiaritātes principu galvenā atbildība nodrošināt ECPAK un tās protokolos noteiktās tiesības un brīvības ir EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses. Tās bauda rīcības brīvību, kas pakļauta ar ECPAK

---

¹⁰² Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Vienpadsmitais protokols, kas pārstrukturē ar šo konvenciju iedibināto kontroles mehānismu. 35. panta 4. punkts. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.].

¹⁰³ Alves Pinto, T. 2020. An Empirical Investigation of the Use of Limitations to Freedom of Religion or Belief at the European Court of Human Rights. *Religion & Human Rights*, 102. Iegūts no: <https://doi.org/10.1163/18710328-BJA10005> [sk. 13.04.2023.].

¹⁰⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 15. februāra lēmums lietā *Dahlab v. Switzerland*. Pieteikuma Nr. 42393/98. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22:%5B%22Dahlab%20v.%20Switzerland%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-22643%22%5D%7D> [sk. 11.11.2023.].

¹⁰⁵ Turpat.

izveidotās ECT pārraudzībai.¹⁰⁶ ECPAK 1. pantā ir noteikts, ka “Augstās līgumslēdzējas puses nodrošinās ikvienam, kas atrodas to jurisdikcijā, ECPAK I sadaļā minētās tiesības un brīvības”.¹⁰⁷ Kā to ir norādījusi ECT, piemēram, spriedumā lietā *Grzeḡda v. Poland*, subsidiaritātes princips uzliek dalītu atbildību starp EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, un ECT. EP dalībvalstu, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, iestādēm un tiesām ir jāinterpretē un jāpiemēro nacionālie tiesību akti tādā veidā, lai pilnībā īstenotu ECPAK.¹⁰⁸

Nemot vērā atšķirīgās juridiskās un kultūras tradīcijas, EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, attiecībā uz reliģiskās pārliecības paušanu ir atvēlētas novērtēšanas brīvības robežas (no angļu val. *a margin of appreciation*).¹⁰⁹ Tā, piemēram, ECPAK 9. pants reglamentē tiesību uz reliģijas brīvību tiesisko pamatu, kas katrai EP dalībvalstij, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir jāievēro. Kā to ir norādījusi ECT, piemēram, spriedumā lietā *Leyla Şahin v. Turkey*, “ja runa ir par jautājumiem, kas skar EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, un reliģiju attiecības un par kuriem demokrātiskā sabiedrībā viedokļi pamatoti var ievērojami atšķirties, EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, lēmējinstiūcijas lomai jāpiešķir īpaša nozīme (...). Visā Eiropā nav iespējams saskatīt vienotu izpratni par

---

¹⁰⁶ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Preambula, 15. protokola 1. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.]; Protocol No. 15 amending the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Strasbourg. 26.06.2023. Iegūts no: https://www.echr.coe.int/documents/protocol_15_eng.pdf [sk. 11.05.2022.].

¹⁰⁷ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 1. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.].

¹⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 15. marta spriedums lietā *Grzeḡda v. Poland*. Pieteikuma Nr. 43572/18. 324. punkts. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-216400%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-216400%22]}) [sk. 14.04.2023.].

¹⁰⁹ Ahlm, E. 2020. *EU Law and Religion*. Uppsala: Uppsala Universitet, 51.

relīģijas nozīmi sabiedrībā un reliģiskās pārliecības paušanas nozīme vai ietekme var atšķirties atkarībā no laika un konteksta (.). Līdz ar to noteikumi šajā jomā dažādās valstīs atšķirsies atkarībā no EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, tradīcijām un prasībām, ko nosaka nepieciešamība aizsargāt citu cilvēku tiesības un brīvības un uzturēt sabiedrisko kārtību”.¹¹⁰ Minētais var skart, piemēram, tiesību paust reliģisko pārliecību ierobežošanu, kad nepieciešams vērtēt, vai ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, vai ierobežojums ir noteikts ar likumu vai uz likuma pamata, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs. Šādā kontekstā ECT loma ir uzraudzīt EP dalībvalstu, kuras ir ECPAK Augstā līgumslēdzējas puses, rīcību, bet ne aizstāt nacionālo vērtējumu. Par to, vai ierobežojums ir nepieciešams, ir jāleņj konkrētā situācijā, kas skar EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, rīcību.¹¹¹ No ECPAK 1. panta izriet, ka EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstā līgumslēdzējas puses, ir jānodrošina ikvienam, kas atrodas to jurisdīkijā, ECPAK I sadaļā minētās tiesības un brīvības.¹¹² ECT uzdevums ir pārraudzīt, vai EP dalībvalstī, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, pastāv efektīvi un adekvāti līdzekļi ECPAK garantēto tiesību aizsardzībai.¹¹³ EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstā līgumslēdzējas puses, ir pienākums pildīt pozitīvos un negatīvos pienākumus ECPAK īstenošanā. Pozitīvie pienākumi ietver

---

¹¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 10. novembra spriedums lietā *Leyla Şahin v. Turkey*. Pieteikuma Nr. 44774/98. 109. punkts. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70956%22%5D%7D> [sk. 06.06.2021.].

¹¹¹ Ahlm, E. 2020. *EU Law and Religion*. Uppsala: Uppsala Universitet, 53.

¹¹² Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Preambula, 1. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 11.05.2022.].

¹¹³ McBride, J. 2021. *The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights*, 17. Council of the Europe. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aeeen> [sk. 11.05.2022.].

EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, rīcību, lai nodrošinātu ECPAK garantētās tiesību respektēšanu un ievērošanu. Tostarp tie ietver atbilstošu nacionālā normatīvā regulējuma izstrādi. Savukārt negatīvie pienākumi ietver EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, atturēšanos no pretlikumīgas un patvaļīgas iejaukšanās ar ECPAK garantētajās tiesībās.¹¹⁴ ECT minētā kontekstā pārbauda, vai EP dalībvalsts, kas ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir īstenojusi visus nepieciešamos pasākumus, lai novērstu pretlikumīgu un patvaļīgu iejaukšanos ECPAK garantētajās tiesībās un brīvībās.¹¹⁵ Tāpat ECT pārbauda, vai nacionālais normatīvais regulējums ECPAK garantēto tiesību aizsardzībai ir kvalitatīvs. Tiesību aktiem ir jābūt pienācīgi pieejamiem visiem EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, pilsoņiem, un tiem ir jābūt saprotamiem, tostarp ir jābūt saprotamam, kādas sekas tiesību akti rada.¹¹⁶

Attiecībā uz Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā jāņem vērā, ka “Latvijai ir tiesiski saistoši tikai tie ECT spriedumi, kas taisīti lietās ar Latviju kā atbildētāju, taču nekas netraucē Latvijai laikus ņemt vērā ECT judikatūru lietās pret citām valstīm, lai izvairītos no pārkāpumiem”.¹¹⁷ Proti, ECT spriedumi veido judikatūru. Ja ECT vienā lietā ir konstatējusi ECPAK pārkāpumu, tad līdzīgā situācijā lietās pret citām valstīm tā, visdrīzāk, lems tāpat.

---

¹¹⁴ McBride, J. 2021. *The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights*, 27. Council of the Europe. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aeen> [sk. 11.05.2022.].

¹¹⁵ Turpat, 21.

¹¹⁶ Turpat, 18.

¹¹⁷ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 30.

Tas nozīmē, ka valstij pēc nozīmīgu ECT spriedumu pasludināšanas būtu jāpārskata savas tiesību normas, judikatūra un administratīvā prakse.¹¹⁸

ECT lietā *Soering v. United Kingdom* un lietā *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark* ir iedibinājusi, ka, “interpretējot ECPAK, jāņem vērā tās īpašais raksturs kā līgumam par cilvēktiesību un pamatbrīvību kolektīvo īstenošanu. Tādējādi ECPAK kā individuāla cilvēka aizsardzības instrumenta priekšmets un mērķis ir, lai tās noteikumi tiktu interpretēti un piemēroti tā, lai ECPAK garantijas būtu praktiskas un efektīvas. Turklāt jebkurai garantēto tiesību un brīvību interpretācijai ir jāatbilst ECPAK “vispārējam garam”. ECPAK ir instruments, kuras mērķis ir uzturēt un veicināt demokrātiskas sabiedrības ideālus un vērtības”.¹¹⁹ Minētais attiecināms arī uz tiesību uz reliģijas brīvības aizsardzību. Kā atzīts ECT tiesu praksē, piemēram, spriedumā lietā *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey*, tiesības uz reliģijas brīvību ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem un šādā sabiedrībā valstij ir jāspēj nodrošināt dažādu reliģiju līdzās pastāvēšanu reliģijas plurālisma ietvaros.¹²⁰ Lai minēto panāktu, ECPAK interpretācijā vienmēr ir jāspēj panākt līdzsvaru starp tajā garantētajām tiesībām un brīvībām un citām konkurējošām tiesībām un interesēm. Ierobežojot ECPAK garantētās tiesības,

---

¹¹⁸ Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 30.

¹¹⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Soering v. the United Kingdom*. Pieteikuma Nr. 14038/88. 87. punkts. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Soering%22%2C%22documentcollection-id%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-57619%22%5D%7D>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976. gada 7. decembra spriedums lietā *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*. Pieteikuma Nr. 5095/71; 5920/72; 5926/72. 53. punkts. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57509%22%5D%7D> [sk. 11.05.2022.].

¹²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 13. februāra spriedums lietā *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey*. Pieteikuma Nr. 41340/98, 41342/98, 41343/98 un 41344/98. 91. punkts. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60936%22%5D%7D> [sk. 11.05.2022.].

stingri jāievēro kārtība, kādā ierobežošana veicama. ECPAK 9. panta 2. punkts paredz, ka brīvība nodoties savai reliģijai vai ticībai var tikt ierobežota tikai likumā paredzētajā kārtībā tajā apmērā, kas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, saglabātu sabiedrisko kārtību, aizsargātu veselību vai morāli vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības. Tā ietvaros, nosakot, vai noteiktais tiesību paust reliģisko pārliecību jeb nodošanās savai reliģijai vai ticībai ierobežojums ir atzīstams par leģitīmu, ir nepieciešams izvērtēt: 1) vai tas ir noteikts ar likumu vai uz likuma pamata; 2) vai tam ir leģitīms mērķis; 3) vai tas ir samērīgs. Ja izvērtējuma rezultātā tiek atzīts, ka norma, kura noteic ierobežojumu reliģiskās pārliecības paušanai, neatbilst kaut vienam no nosauktajiem kritērijiem, ir atzīstams, ka šī norma neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.¹²¹

ECPAK interpretācijai kopumā ir jābūt praktiskai un efektīvai. Kā ir iedibināts ECT spriedumā lietā *Tyrer v. the United Kingdom*, ECPAK ir “dzīvs instruments” (angļu val. *living instrument*).¹²² ECPAK ir interpretējama, ņemot vērā “mūsdienu standartus”, kam zināmā mērā jābūt kopīgiem starp līgumslēdzējām valstīm. Nav izšķirošas nozīmes tam, ko atbildētāja EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse (neatkarīgi no tā, vai tas ir iestādes vai sabiedrības viedoklis), uzskata par pieņemamu standartu attiecīgajā gadījumā. Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad atbildētājas EP dalībvalsts, kura ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, prakse neatbilst EP

---

¹²¹ McBride, J. 2021. The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights, 48. *Council of the Europe*. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aee> [sk. 11.05.2022.].

¹²² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978. gada 25. aprīļa spriedums lietā *Tyrer v. the United Kingdom*. Pieteikuma Nr. 5856/72. 31. punkts. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57587%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57587%22]}) [sk. 11.05.2022.].

vispārpieņemtajiem standartiem.¹²³ Tā ietvaros ECPAK interpretācijai kopumā ir jābūt dinamiskai, ņemot vērā mainīgos apstākļus un Eiropas vienprātības esamību vai neesamību attiecībā uz to, cik liels ir rīcības brīvības apmērs attiecībā uz ECPAK nostiprinātajām cilvēktiesībām.¹²⁴

ECT, interpretējot ECPAK, var ņemt vērā ECPAK izstrādes materiālus (no franču val. *travaux préparatoires*)¹²⁵ un atbilstīgi lietai atsaukties uz citiem starptautiskiem instrumentiem un starptautisko reģionālo cilvēktiesību iestāžu spriedumiem vai nolēmumiem.¹²⁶ Kā norādījusi ECT, piemēram, lietā *Hassan v. the United Kingdom*, “ECPAK nedrīkst interpretēt “vakuumā” un tā pēc iespējas būtu jāinterpretē saskaņā ar citām starptautisko tiesību normām, kuru sastāvdaļa tā ir”.¹²⁷ Piemēram, ECT var ņemt vērā Biomedicīnas konvencijā ietvertu tiesisko regulējumu.¹²⁸ ECT, piemēram, spriedumā lietā *Somorjai v. Hungary* ir norādījusi, ka ECT kompetencē nav lemt par ES tiesību aktu piemērošanu un interpretāciju. Uzdevums interpretēt un piemērot ES tiesību normas ir EST

---

¹²³ Letsas, G. 2012. The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and its Legitimacy. Iegūts no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2021836 [sk. 08.06.2023.].

¹²⁴ McBride, J. 2021. The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights, 38. *Council of the Europe*. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aeen> [sk. 11.05.2022.].

¹²⁵ Council of the Europe. *Travaux Préparatoires* to the Convention. Iegūts no: https://www.echr.coe.int/documents/library_travPrep_table_eng.pdf [sk. 11.05.2022.].

¹²⁶ McBride, J. 2021. The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights, 43. *Council of the Europe*. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aeen> [sk. 11.05.2022.].

¹²⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 16. septembra spriedums lietā *Hassan v the United Kingdom*. Pieteikuma Nr. 29750/09. 77. punkts. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-146501%22%7D> [sk. 07.08.2023.].

¹²⁸ Eiropas Padome. Konvencija par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā – Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-likumi/id/1410> [sk. 11.05.2022.].

kompetencē saistībā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. EP dalībvalstu, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, tiesām ir jāinterpretē un jāpiemēro valsts tiesību akti, ja nepieciešams, saskaņā ar ES tiesībām, un ECT loma tādā gadījumā aprobežojas ar to, lai pārliecinātos, vai šādas iztiesāšanas sekas ir saderīgas ar ECPAK.¹²⁹

Uzdevums sniegt prejudiciālu nolēmumu par ES tiesību aktu interpretāciju piemīt EST.¹³⁰ Attiecībā uz ES tiesību aktu interpretāciju jāņem vērā, ka ES aizsākumos pamattiesību aizsardzība netika paredzēta.¹³¹ Pamattiesību aizsardzību ES ir sekmējusi EST.¹³² Spriedumā lietā *Internationale Handelsgesellschaft mbH pret Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* EST ir atzinusi, ka pamattiesību aizsardzībai, iedvesmojoties no konstitucionālajām tradīcijām, ir jābūt kopīgām ES dalībvalstu ietvaros.¹³³ Savukārt spriedumā lietā *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret*

---

¹²⁹ McBride, J. 2021. The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights, 43. *Council of the Europe*. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aee>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. novembra spriedums lietā *Somorjai v. Hungary*. 57. punkts. Pieteikuma Nr. 60934/13. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre/#%22fulltext%22:%22Somorjai%20v.%20Hungary%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-185311%22> [sk. 09.02.2023.].

¹³⁰ Toebes, B., Hartlev, M., Hendriks, A. O., Cathaoir, K., Rothmar Herrmann, J., Sinding Aasen, H. 2022. *Health and Human Rights, 2nd edition. Global and European Perspectives*. United Kingdom: Intersentia, 164.

¹³¹ Slokenberga, S. Problemātika ar ES pievienošanas Eiropas Cilvēktiesību konvencijai. *Jurista Vārds*. 19.05.2015. 20 (872). Iegūts no: <https://m.juristavards.lv/doc/266644-problematika-ar-es-pievienosanos-eiropas-cilvektiesibu-konvencijai/> [sk. 09.02.2023.].

¹³² Schütze, R., Tridimas, T. 2018. *Oxford Principles Of European Union Law: The European Union Legal Order: Volume I*. Oxford University Press, Oxford, 385.

¹³³ Eiropas Savienības Tiesas 1970. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 11-70. *Internationale Handelsgesellschaft mbH pret Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*. 4. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61970CJ0011> [sk. 12.08.2023.].

Eiropas Kopienu Komisiju EST ir atzinusi, ka “starptautiskie līgumi, kuriem ES dalībvalstis ir pievienojušās, var sniegt vadlīnijas, kas jāievēro ES tiesību juridiskajā ietvarā”.¹³⁴

Saskaņā ar LES 21. panta 1. punktu ES starptautiskās darbības virzītājspēks ir principi, kuri ir iedvesmojuši tās izveidi, attīstību un paplašināšanos un kurus tā tiecas veicināt visā pasaulē, proti, demokrātija, tiesiskums, universāls un nedalāms cilvēktiesību un pamatbrīvību princips, cilvēka cieņas neaizskaramība, vienlīdzības un solidaritātes princips, kā arī ANO un starptautisko tiesību ievērošana.¹³⁵ LES preambulas otrais apsvērumš paredz, ka Eiropas kultūras, reliģijas un humānisma mantojums ir bijis pamats tam, ka izveidojušās cilvēka neaizskaramo un neatsavināmo tiesību, demokrātijas, vienlīdzības, brīvības un tiesiskuma kopējas vērtības.¹³⁶ Tādējādi var teikt, ka “ES tiesību pašportretam iedvesma citastarp ir tikusi smelta gan no reliģiskā mantojuma, gan no kultūras un humānisma mantojuma, no kā ES ir attīstītas cilvēka tiesības, brīvība, demokrātija, vienlīdzība un tiesiskums”.¹³⁷

ECPAK ir īpaša vieta ES tiesību sistēmā. LES 6. panta 3. punkts paredz, ka pamattiesības, kas garantētas ECPAK un kas izriet no ES dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir ES tiesību vispārīgo principu

---

¹³⁴ Eiropas Savienības Tiesas 1974. gada 14. maija spriedums lietā Nr. 4-73. J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienu Komisiju. 2. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0004> [sk. 09.02.2023.].

¹³⁵ Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 21. panta 1. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 02.02.2023.].

¹³⁶ Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. Preambulas otrais apsvērumš. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 02.02.2023.].

¹³⁷ Ahlm, E. 2020. *EU Law and Religion*. Uppsala: Uppsala Universitet, 36–39.

pamats.¹³⁸ ES nav pievienojusies ECPAK, un ECPAK oficiāli nav ES tiesību instruments. Tomēr visas ES dalībvalstis ir parakstījušas ECPAK,¹³⁹ un ES kā juridiskas struktūras pamattiesību aizsardzība kā vispārējo principu pamats izriet no ES dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām.¹⁴⁰

Kā Autore norādījusi iepriekš, tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas *expressis verbis* ar ESPH, kurai līdz ar Lisabonas līguma spēkā stāšanos piemīt primārā tiesību avota statuss, 10. pantu.¹⁴¹ Tāpat arī ar vispārējiem ES tiesību principiem, kas ir viens no ES pamattiesību avotiem,¹⁴² un šo tiesību aizsardzībai ir jāiedvesmojas no ES dalībvalstu kopējām konstitucionālajām tradīcijām.¹⁴³

Šajā sakarā jānorāda, ka ESPH saturu ir ietekmējuši vispārējie tiesību principi un EST praksē attīstītie ES tiesību principi, ES dalībvalstu konstitūcijās nostiprinātās pamattiesības un starptautiskie cilvēktiesību aizsardzības tiesību

---

¹³⁸ Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 6. panta 3. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 02.02.2023.].

¹³⁹ Ahlm, E. 2020. *EU Law and Religion*. Uppsala: Uppsala Universitet, 26.

¹⁴⁰ Turpat, 66.

¹⁴¹ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. 10. pants. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>; Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. 6. panta 1. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 17.12.2007. OV C 306, 1/271. Iegūts no: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex_%3A12007L%2FTXT [sk. 09.02.2023.].

¹⁴² Eiropas Savienības Tiesas 1970. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 11-70. *Internationale Handelsgesellschaft mbH pret Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*. 4. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61970CJ0011> [sk. 12.08.2023.].

¹⁴³ Eiropas Savienības Tiesas 1974. gada 14. maija spriedums lietā Nr. 4-73. *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienų Komisiju*. 2. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0004>; Līgums par Eiropas Savienību. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326, 6. panta 3. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 12.08.2023.].

instrumenti, īpaši ECPAK.¹⁴⁴ Saskaņā ar ESPH preambulu “ESPH, ievērojot ES kompetences un uzdevumus, kā arī subsidiaritātes principu, no jauna ir apstiprinātas tiesības, kuru pamatā ir ES dalībvalstu konstitucionālās tradīcijas un starptautiskās saistības, ECPAK, ES un EP pieņemtās Sociālās hartas, kā arī EST un ECT judikatūra (..)”.¹⁴⁵ ESPH ietvertās tiesības atbilst ECPAK garantētajām tiesībām, ciktāl to nozīme un apjoms ir tāds pats kā ECPAK noteiktajām tiesībām. Šis noteikums neliedz ES paredzēt plašāku aizsardzību.¹⁴⁶

Vispārējiem tiesību principiem ES tiesībās ir nozīmīga loma. Tie īpaši tiek piemēroti EST praksē, kur tie ir kā tiesību normu tulkošanas līdzeklis, gan arī ar to palīdzību tiek labotas ES tiesību sistēmā konstatētās nepilnības, proti, aizpildīti tiesību robi.¹⁴⁷ ES tiesību avotu sistēmā ir nošķirami ES darbības principi un “klasiskie” vispārējie tiesību principi, kas darbojas ES dalībvalstīs un vairumā gadījumu ir nostiprināti konstitūcijās.¹⁴⁸

Principi, uz kuriem pamatojoties darbojas ES: 1) kompetences piešķiršanas princips; 2) subsidiaritātes princips; 3) proporcionalitātes princips; 4) lojālas sadarbības princips; 5) solidaritātes princips. Saskaņā ar kompetences piešķiršanas principu izdot tiesību aktus vai veikt faktisko

---

¹⁴⁴ Gailītis, K., Markus, K. 2020. 6. § *Eiropas Savienības tiesību avoti. I. Primārie tiesību avoti. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gailīša, A. Bukas, C. Schewe (K. Ševes) zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 220.

¹⁴⁵ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Preambula. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [sk. 02.02.2023.].

¹⁴⁶ Turpat, 52. panta 3. punkts.

¹⁴⁷ Gailītis, K., Markus, K. 2020. 6. § *Eiropas Savienības tiesību avoti. I. Primārie tiesību avoti. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gailīša, A. Bukas, C. Schewe (K. Ševes) zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 222.

¹⁴⁸ Turpat.

rīcību ES drīkst tikai tad, ja tā uz to ir tieši pilnvarota.¹⁴⁹ Subsidiaritātes princips attiecas uz jomām, kas nav ES ekskluzīvā kompetencē. LES 5. panta 3. punkts noteic, ka saskaņā ar subsidiaritātes principu jomās, kuras nav ekskluzīvā ES kompetencē, ES rīkojas tikai tad, ja ES dalībvalstis centrālā

---

¹⁴⁹ Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. III. Eiropas Savienības darbības principi. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gaiļiņa, A. Bukas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 89; Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 5. panta 1. un 2. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 05.02.2023.]. Attiecībā uz gadījumu, kad ESPH 10. pantā ietvertu tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzība var aktualizēties kontekstā ar ES tiesisko regulējumu ārstniecības jomā, jāņem vērā, ka ES veselības aizsardzības jomā pastāv papildinošā un dalītā kompetenču piešķiršana. Saskaņā ar LESD 168. panta 1. punktu, nosakot un īstenojot visu ES politiku un darbības, ir jānodrošina augsts cilvēku veselības aizsardzības līmenis. ES rīcība papildina ES dalībvalstu politiku un ir vērsta uz to, lai uzlabotu sabiedrības veselību, veiktu slimību profilaksi un novērstu draudus fiziskajai un garīgajai veselībai. Šāda rīcība ir arī cīņa pret slimībām, kas visvairāk apdraud veselību, veicinot pētījumus par to cēloņiem, izplatīšanos un profilaksi, kā arī informēšanu un izglītošanu veselības jautājumos, un nopietnu pārrobežu veselības apdraudējumu pārraudzība, laicīga brīdināšana par tiem un šo draudu apkarošana. Saskaņā ar LESD 168. panta 2. punktu ES veicina ES dalībvalstu sadarbību šajā pantā minētajās jomās, vajadzības gadījumā atbalstot to rīcību. Tā jo īpaši veicina ES dalībvalstu sadarbību, lai uzlabotu pārrobežu reģionu veselības aprūpes pakalpojumu sistēmu savstarpēju papildināšanos. Saskaņā ar LESD 168. panta 4. punktu dalītā kompetence pieļauj ES tiesības pieņemt tiesību aktus, kas skar augstus kvalitātes un drošības standartus cilvēku izcelsmes orgāniem un vielām, kā arī asinīm un asins preparātiem; veterinārijas un fitosanitārijas pasākumus, kuru tiešais mērķis ir sabiedrības veselības aizsardzība; pasākumus, ar kuriem nosaka augstus kvalitātes un drošības standartus zālēm un medicīnas ierīcēm. Saskaņā ar LESD 168. panta 5. punktu Eiropas Parlaments un Padome saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru un pēc apspriešanās ar Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Reģionu komiteju var paredzēt arī veicināšanas pasākumus, lai aizsargātu un uzlabotu cilvēku veselību un jo īpaši apkarotu galvenos pārrobežu draudus veselībai (...). Ašņevica-Slokenberga, S., Gusarova, A. 2015. 2. nodaļa. *Veselības aprūpe un Eiropas Savienība. // Medicīnas tiesības*. Autoru kolektīvs S. Ašņevicas-Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra; Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. 168. panta 1., 2., 4., 5. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326: FULL&from=IT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT) [sk. 05.02.2023.].

vai reģionālā un vietējā līmenī nevar pietiekami labi īstenot paredzētās darbības mērķus, bet ierosinātās darbības mēroga vai seku dēļ tie ir labāk sasniedzami ES līmenī.¹⁵⁰ LES 5. panta 4. punkts noteic, ka saskaņā ar proporcionalitātes principu ES rīcības saturs un veids ir samērīgs ar LES un LESD mērķu sasniegšanai nepieciešamo. ES iestādes piemēro proporcionalitātes principu, kas noteikts Protokolā par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu.¹⁵¹ Saskaņā ar lojālas sadarbības principu ES un ES dalībvalstis ar patiesu savstarpējo cieņu palīdz cita citai veikt uzdevumus, ko nosaka Līgumos. ES dalībvalstis veic visus vajadzīgos vispārējos un īpašos pasākumus, lai nodrošinātu to pienākumu izpildi, kas izriet no Līgumiem vai no ES iestāžu aktiem. ES dalībvalstis sekmē ES uzdevumu izpildi un atturas no jebkādiem pasākumiem, kuri varētu apdraudēt ES mērķu sasniegšanu.¹⁵² Savukārt atbilstīgi solidaritātes principam ES dalībvalstis darbojas solidāri kopā atbilstīgi tam, ko tās

---

¹⁵⁰ Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. III. Eiropas Savienības darbības principi. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gailīša, A. Bukas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 94; Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 5. panta 3. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 05.02.2023.].

¹⁵¹ Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. III. Eiropas Savienības darbības principi. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gailīša, A. Bukas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 96; Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 5. panta 4. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 05.02.2023.].

¹⁵² Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 4. panta 3. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 05.02.2023.].

apņēmušās ar LES, “tiekdamies nostiprināt savu tautu solidaritāti, vienlaikus respektējot to vēsturi, kultūru un tradīcijas”.¹⁵³

“Klasiskie” vispārējie tiesību principi jeb no konstitucionālajām tiesībām izrietošie tiesību principi ir: 1) pamattiesību aizsardzības principi (piemēram, diskriminācijas aizlieguma princips; tiesību uz taisnīgu tiesu princips *ne bis in idem*); 2) pārvaldes (administratīvo) tiesību principi (piemēram, tiesiskuma princips, tiesiskās noteiktības princips, informācijas atklātības princips un labas pārvaldības princips).¹⁵⁴

ESPH noteikumus, kas ietver principus, var ieviest ar likumdevējas varas un izpildvaras aktiem, kurus pieņem ES iestādes un struktūras, un ar ES dalībvalstu aktiem, kad tās, izmantojot attiecīgās pilnvaras, īsteno ES tiesību aktus. ES noteikumi ir piemērojami tiesā tikai šādu aktu interpretācijā un pieņemot lēmumu par to likumību.¹⁵⁵ Saskaņā ar ESPH 51. panta 1. punktu ESPH noteikumi attiecas uz ES iestādēm un struktūrām, ievērojot subsidiaritātes principu, un uz ES dalībvalstīm tikai tad, ja tās īsteno ES tiesību aktus.¹⁵⁶ Saistībā ar minēto EST praksē ir atzīts, ka ESPH attiecas tikai uz tām situācijām, kuras skar EST tiesības. Proti, spriedumā lietā *Åklagaren pret Hans Åkerberg*

---

¹⁵³ Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. III. Eiropas Savienības darbības principi. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gailīša, A. Bukas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 99; Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. Preambula. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis.* 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 05.02.2023.].

¹⁵⁴ Gailītis, K., Markus, K. 2020. 6. § *Eiropas Savienības tiesību avoti. I. Primārie tiesību avoti. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums.* K. Gailīša, A. Bukas, C. Schewe (K. Ševes) zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 222–223.

¹⁵⁵ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. 52. panta 5. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [sk. 02.02.2023.].

¹⁵⁶ Turpat, 51. panta 1. punkts.

Fransson EST ir iedibinājusi, ka “ES tiesību sistēmā garantētās pamattiesības ir jāpiemēro visās situācijās, kuras regulē ar ES tiesībām, taču ne ārpus šādām situācijām”.¹⁵⁷ Tāpat minētajā lietā EST ir norādījusi: “Kā ir apstiprināts LES 6. panta 3. punktā, pamattiesības, kas garantētas ECPAK, ir ES tiesību vispārīgo principu pamats un, ja ESPH 52. panta 3. punktā ir noteikts pienākums tajā ietvertajām tiesībām piešķirt tādu pašu nozīmi un piemērošanas jomu kā atbilstošajām tiesībām, kas ir garantētas ECPAK, tomēr šī pēdējā konvencija, kamēr ES nav tai pievienojusies, nav ES tiesību sistēmā integrēts formāls juridisks instruments. Līdz ar to ES tiesības neregulē attiecības starp ECPAK un dalībvalstu tiesību sistēmām, tās arī nenosaka, kādi secinājumi ir jāizdara valsts tiesai kolīzijas gadījumā starp šajā konvencijā garantētajām tiesībām un valsts tiesību normu.”¹⁵⁸ Tas nozīmē, ka ESPH 51. panta 1. punkta izpratnē ESPH ir piemērojama tikai situācijās, kad ES dalībvalstis īsteno ES tiesības.¹⁵⁹ Tiesību akti var būt, piemēram, regulas, kas ir tieši piemērojami un juridiski saistoši tiesību akti, un direktīvas, ko ES dalībvalstis transponē savos tiesību aktos.¹⁶⁰

Termins “dalībvalsts” ESPH 51. panta 1. punkta izpratnē “attiecas uz valsts iestādēm, kā arī reģionālām un vietējām iestādēm un uz publisko tiesību subjektiem tad, ja tās īsteno ES tiesību aktus”.¹⁶¹ Citiem vārdiem, ES tiesību aktu

---

¹⁵⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C-617/10. *Åklagaren pret Hans Åkerberg Fransson*. 19. punkts. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=134202&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1013969> [sk. 11.02.2023.].

¹⁵⁸ Turpat, 44. punkts.

¹⁵⁹ Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 177.

¹⁶⁰ Oficiālā Eiropas Savienības tīmekļvietne. Tiesību aktu veidi. Iegūts no: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_lv [sk. 11.02.2023.].

¹⁶¹ Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 121.

īstenošanas jēdziens ESPH 51. panta 1. punkta izpratnē aptver visas situācijas, kurās ES dalībvalsts pilda kādu tām ES tiesībās paredzētu pienākumu.¹⁶²

Saskaņā ar LES 19. panta 1. punktu EST nodrošina, ka tiek ievērots tiesiskums LES un LESD interpretēšanā un piemērošanā.¹⁶³ EST ir noteikusi ES tiesību interpretācijas pamatprincipus. Piemēram, EST ir norādījusi, ka visas ES valodu versijas ir vienlīdz autentiskas un daļa no metodes ir valodu versiju salīdzināšana tiesību aktu interpretācijā. ES tiesībās tiek lietota tai raksturīga terminoloģija, kas nozīmē, ka juridiskiem terminiem ES tiesībās ne vienmēr būs tāda pati nozīme kā valsts tiesībās. Tāpat izšķiroša nozīme ir kontekstam, kādā tiesību normu interpretē, un ES tiesību attīstībai ES dalībvalstī.¹⁶⁴ EST spriedumā lietā *Amministrazione delle Finanze dello Stato pret Simmenthal SpA* ir norādījusi, ka ES dalībvalstu nacionālajām tiesām ir pienākums piemērot ES tiesību aktus, it īpaši gadījumos, kad jāaizsargā tiesības, ko tie piešķir personām. ES dalībvalsts tiesa nedrīkst piemērot nevienu valsts tiesību normu, kas būtu pretrunā ar ES tiesībām, neatkarīgi no tā, vai tā pieņemta pirms ES tiesību normām vai pēc tām. ES dalībvalsts tiesai, kurai saskaņā ar savu kompetenci jāpiemēro ES tiesību normas, ir pienākums nodrošināt šo normu pilnīgu iedarbību, vajadzības gadījumā – pēc savas iniciatīvas nepiemērojot pretrunīgu valsts tiesību normu, pat

---

¹⁶² Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 121.

¹⁶³ Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. 1. panta 3. punkts, 19. panta 1. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 05.02.2023.].

¹⁶⁴ Ahlm, E. 2020. *EU Law and Religion*. Uppsala: Uppsala Universitet, 24.

tad, ja tā ir pieņemta vēlāk, un tiesai nav jāprasa vai jāgaida, lai pirms tam šāda norma tiktu atcelta ar likumdošanas vai citiem konstitucionāliem līdzekļiem.¹⁶⁵

Saskaņā ar LESD 267. pantu EST kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par LES un LESD interpretāciju un ES iestāžu vai struktūru tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju. Ja šādu jautājumu ierosina kādas ES dalībvalsts tiesā, šī tiesa, ja tā uzskata, ka ir vajadzīgs EST lēmums par šo jautājumu, lai šī tiesa varētu sniegt spriedumu, var lūgt, lai EST sniedz nolēmumu par šo jautājumu. Ja šādu jautājumu ierosina par lietu, ko izskata ES dalībvalsts tiesa, kuras lēmumus saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nevar pārsūdzēt, tad šai ES dalībvalsts tiesai jāgriežas EST.¹⁶⁶ Saskaņā ar EST spriedumu lietā *Foto-Frost, Ammersbeka [Ammersbek], pret Hauptzollamt Lübeck-Ost* jebkuras instances tiesai ir pienākums vērsties EST gadījumā, ja tiek konstatēts, ka ir nepieciešams atzīt ES tiesību aktus par spēkā neesošiem.¹⁶⁷

EST, lai noskaidrotu, vai ES dalībvalsts īsteno ES tiesību aktus, ir jāizvērtē ES tiesību piemērošanas joma, saikne ar šīm tiesībām un attiecīgo valsts pienākumu.¹⁶⁸ Proti, “ESPH 51. panta 1. punkts apstiprina EST judikatūru, ciktāl

---

¹⁶⁵ Sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 1978. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-106/77 *Amministrazione delle Finanze dello Stato pret Simmenthal SA*. 21. punkts. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=89693&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1233199> [sk. 11.05.2022.].

¹⁶⁶ Sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 1978. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-106/77 *Amministrazione delle Finanze dello Stato pret Simmenthal SA*. 21. punkts. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=89693&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1233199> [sk. 11.05.2022.].

¹⁶⁷ Eiropas Savienības Tiesas 1987. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 314/85. *Foto-Frost, Ammersbeka [Ammersbek], pret Hauptzollamt Lübeck-Ost*. 20. punkts. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=94312&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1221779> [sk. 05.02.2023.].

¹⁶⁸ Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 120.

ES dalībvalstu rīcībai ir jāatbilst prasībām, kas izriet no ES tiesību sistēmā garantētajām pamattiesībām, jo šī judikatūra atbilst LES 6. panta 1. punktam un ESPH 51. panta 2. punktam, kuru mērķis ir nodrošināt kompetences principa ievērošanu ESPH interpretācijā”.¹⁶⁹

EST un ES dalībvalstu tiesas interpretē ESPH, ievērojot Paskaidrojumus attiecībā uz ESPH.¹⁷⁰ Paskaidrojumiem attiecībā uz ESPH¹⁷¹ nav juridiska spēka, bet tie ir paredzēti ESPH noteikumu izskaidrošanai.¹⁷² Paskaidrojumus attiecībā uz ESPH ir ietverti panti, kuriem ir tāda pati nozīme un darbības joma kā konkrētiem ECPAK pantiem, kā arī ir ietverti ESPH panti ar tādu pašu nozīmi kā ECPAK tvērumā ietilpstošie panti, taču ar plašāku darbības jomu. Atbilstīgi paskaidrojumus attiecībā uz ESPH norādītajam tiesību uz reliģijas brīvību tvērums, izņemot nosacījumus, kas regulē uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības, ESPH atbilst ECPK noteiktajam regulējumam. Uz pārliecību balstītas atteikšanās tiesības atbilst attiecīgo valstu konstitucionālām tradīcijām un attiecīgo valstu tiesību

---

¹⁶⁹ Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 21.

¹⁷⁰ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Preambula. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [sk. 02.02.2023.].

¹⁷¹ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. Eiropas Savienības Paskaidrojumi attiecībā uz pamattiesību hartu. Sk. Paskaidrojums par 10. pantu – Domu, pārliecības un ticības brīvība. Paskaidrojums par 52. pantu – Tiesību un principu piemērošana un interpretēšana. 1. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 14.12.2007. *OV C 303*, 17/35. Iegūts no: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32007X1214(01)) [sk. 02.02.2022.].

¹⁷² Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 177.

attīstībai šajā jautājumā,¹⁷³ un saskaņā ar ESPH 52. panta 1. punktu visiem ESPH atzītajiem tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt: 1) noteiktiem tiesību aktos; 2) saderīgiem ar samērīguma principu.¹⁷⁴

Attiecībā uz ES tiesību piemērošanu Latvijā jāņem vērā ES tiesību piemērošanas priekšroka attiecībā pret Latvijas tiesībām. Saskaņā ar to ES tiesībām konflikta gadījumā ir priekšroka attiecībā pret Latvijas likumiem, tostarp MK noteikumiem un pašvaldību saistošajiem noteikumiem.¹⁷⁵ ES tiesībām ir priekšroka pār ES dalībvalstu tiesībām. LES 17. deklarācijā par ES tiesību aktu augstāku spēku ir norādīts, ka saskaņā ar iedibināto EST judikatūru Līgumiem un tiesību aktiem, ko ES ir pieņēmusi, pamatojoties uz Līgumiem, ir augstāks spēks nekā dalībvalstu tiesību aktiem, ievērojot nosacījumus, kuri noteikti ar attiecīgo judikatūru.¹⁷⁶ Nacionālajā līmenī to, ka ES tiesībām ir priekšroka pār nacionālajiem normatīvajiem aktiem, pamato tādi normatīvie akti

---

¹⁷³ Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. Eiropas Savienības Paskaidrojumi attiecībā uz pamattiesību hartu. Sk. paskaidrojumu par 10. pantu – Domu, pārliecības un ticības brīvība; paskaidrojumu par 52. pantu – Tiesību un principu piemērošana un interpretēšana. 1. punkts. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 14.12.2007. *OV C 303, 17/35*. Iegūts no: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32007X1214(01)) [sk. 02.02.2022.].

¹⁷⁴ Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeres-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 132.

¹⁷⁵ Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. IV. Supranacionālisms. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums*. K. Gailīša, A. Bukas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 116.

¹⁷⁶ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija – Deklarācijas, kas pievienotas Lisabonas Līgumu, kas parakstīts 2007. gada 13. decembrī, pieņemušās Starpvaldību – A. Deklarācijas par Līgumu noteikumiem – 17. Deklarācija par Savienības tiesību aktu augstāku spēku. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 09/05/2008. 115, 0344–0344. Iegūts no: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12008E%2FAFI%2FDCL%2F17> [sk. 12.08.2023.].

kā Satversmes tiesas likums,¹⁷⁷ Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums,¹⁷⁸ Administratīvā procesa likums,¹⁷⁹ Civilprocesa likums,¹⁸⁰ Kriminālprocesa likums.¹⁸¹ Tomēr vienlaikus jāņem vērā, ka nacionālajās tiesībās pastāv kolīzija, kas attiecas uz gadījumu, kad Satversmes tiesa kādu starptautisku līgumu atzīst par neatbilstošu Satversmei un līgums turpina darboties, līdz kamēr nav veiktas attiecīgas izmaiņas, kuru veikšana ir atkarīga no citiem līguma dalībniekiem. Satversmes tiesas likums nepiešķir Satversmes tiesai tiesības kādu starptautisko līgumu pasludināt par spēkā neesošu, tādēļ Satversmes un attiecīgā starptautiskā līguma noteikumu piemērošana Latvijā var būt komplicēta.¹⁸²

---

¹⁷⁷ Satversmes tiesas likums: Latvijas Republikas likums. 16., 17., 32. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 14.06.1996. 103; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 25.07.1996. 14. Pieņemts: 05.06.1996. Stājas spēkā: 28.06.1996. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/63354-satversmes-tiesas-likums> [sk. 12.08.2023.].

¹⁷⁸ Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums: Latvijas Republikas likums. 9. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 20.06.2012. 96; Pieņemts: 31.05.2012. Stājas spēkā: 01.07.2012. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/249322-oficialo-publikaciju-un-tiesiskas-informācijas-likums> [sk. 12.08.2023.].

¹⁷⁹ Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 14.11.2001. 164; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 13.12.2001. 23. Pieņemts: 25.10.2001. Stājas spēkā: 01.02.2004. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums> [sk. 12.08.2023.].

¹⁸⁰ Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. 5. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 03.11.1998. 326/330; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 03.12.1998. 23. Pieņemts: 14.10.1998. Stājas spēkā: 01.03.1999. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [sk. 12.08.2023.].

¹⁸¹ Kriminālprocesa likums: Latvijas Republikas likums. 2. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 11.05.2005. 74; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 09.06.2005. 11. Pieņemts: 21.04.2005. Stājas spēkā: 01.10.2005. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [sk. 12.08.2023.].

¹⁸² Detalizētāk sk. Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. III. Eiropas Savienības darbības principi. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrās papildinātais izdevums*. K. Gailīša, A. Bukas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 115–118.

Pētījumā izmantotā literatūra

Pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā Latvijas tiesību zinātnē līdz šim padziļināti nav tikušas pētītas.

Latvijas tiesību zinātnē pārsvarā ir veikti pētījumi par tiesībām uz reliģijas brīvību kā daļu no pamattiesību katalogā ietilpstošām cilvēktiesībām. Tā, piemēram, tiesības uz reliģijas brīvību, tostarp tiesības paust savu reliģisko pārliecību, kā daļu no pamattiesību katalogā ietilpstošajām cilvēktiesībām Latvijā padziļināti pētījis *Dr. iur.* profesors Ringolds Balodis, kurš ir monogrāfijas “Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”¹⁸³ zinātniskais redaktors un Satversmes 99. panta komentāra autors,¹⁸⁴ kā arī monogrāfijas “Baznīcu tiesības”¹⁸⁵ autors. Tāpat tiesības uz reliģijas brīvību, tostarp tiesības paust savu reliģisko pārliecību, analizējot šo tiesību vēsturisko izcelsmi, saturu, robežas un piemērošanas tiesiskos aspektus monogrāfijās “Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā”¹⁸⁶ un “Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums”, pētījusi *Ph. D. (Cantab.)* Ineta Ziemele un *Dr. iur.* Mārtiņš Mits.¹⁸⁷

Literatūrā un pētnieciskajos darbos medicīnas tiesību jomā, pētot pacienta un ārsta tiesības un pienākumus un to mijiedarbību, ticis akcentēts, ka tiesību paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā īstenošana var ietekmēt citas tiesības, kas ārstniecības procesā ir jāievēro. Starp juridiskās literatūras avotiem

---

¹⁸³ Autoru kolektīvs. 2011. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis.

¹⁸⁴ Balodis, R. 2011. *Satversmes 99. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 319–337.

¹⁸⁵ Balodis, R. 2002. *Baznīcu tiesības*. Rīga: SIA “Apģāds Mantojums”.

¹⁸⁶ Sk. autoru kolektīvs. 2000. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: SIA “Izglītības solī”.

¹⁸⁷ Mits, M. 2021. *3.1. Pilsoniskās un politiskās tiesības. 3.1.10. Reliģijas brīvība. // Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Otrais papildinātais izdevums*. Autoru kolektīvs *Ph. D. (Cantab.)* I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

medicīnas tiesību jomā, kuru izstrādē piedalījusies arī Autore, jānorāda izdevums “Medicīnas tiesības”,¹⁸⁸ “Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums”¹⁸⁹ un izdevums “Pacientu tiesību likuma komentāri”.¹⁹⁰ Minētajos literatūras avotos norādīti piemēri pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā mijiedarbībai ar citām cilvēktiesībām un pamattiesībām, kas tiesību paust reliģisko pārliecību rezultātā aktualizējas ārstniecībā. Starp tiem jānorāda pacienta tiesības atteikties no ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ un ārstniecības pret pacienta gribu nepieļaušana tā sakarā,¹⁹¹ kā arī atšķirīgas attieksmes aizlieguma pret pacientu vai ārstu nepieļaušana viņu reliģiskās pārliecības dēļ u. c.¹⁹² Tostarp Autore izdevumā “Pacientu tiesību likuma komentāri” un “Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums” ir pētījusi PTL 3. panta piektajā daļā nostiprinātās pacienta un viņa tuvinieku tiesības saņemt ārstniecības iestādes kapelāna garīgo aprūpi un šo tiesību īstenošanas kārtību.¹⁹³ Promocijas darbā Autore PTL 3. panta piektajā daļā ietvertās tiesības saņemt garīgo aprūpi ir pētījusi padziļināti, ņemot vērā, ka tā ir vienīgā tiesību norma PTL, kas tieši skar pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību.

---

¹⁸⁸ Autoru kolektīvs. 2015. *Medicīnas tiesības*. S. Ašņevicas-Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

¹⁸⁹ Autoru kolektīvs. 2022. *Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums*. S. Slokenbergas un S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

¹⁹⁰ Autoru kolektīvs. 2019. *Pacientu tiesību likuma komentāri. LL.D.* S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis.

¹⁹¹ Sk., piemēram, Slokenberga, S., Olsena, S. 2022. 5. nodaļa. *Pacientu tiesības. Medicīnas tiesības*. Mācību grāmata. S. Slokenbergas un autoru kolektīvs S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 189–190.

¹⁹² Sk., piemēram, Šāberte, L. 2019. 3. pants: *Vispārīgie noteikumi. // Pacientu tiesību likuma komentāri*. Autoru kolektīvs LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 31–34.

¹⁹³ Šāberte, L. 2019. 3. pants: *Vispārīgie noteikumi. // Pacientu tiesību likuma komentāri*. Autoru kolektīvs LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 31–34.

Starp zinātniskās literatūras avotiem medicīnas tiesību jomā jānorāda arī *Dr. iur.* Riharda Poļaka izstrādātā monogrāfija “Tiesības uz nāvi. Eitanāzijas krimināltiesiskie, medicīniskie un ētiskie aspekti”,¹⁹⁴ kurā viņš atspoguļojis sava starpdisciplinārā pētījuma rezultātus, kas pierāda, ka pacienta tiesībām atsevišķu veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas ietvaros var būt konfliktējošs raksturs ar ārstniecības personas profesionālās darbības pamatprincipiem, kam var būt saistība ar tiesību uz reliģijas brīvību īstenošanu. Savukārt starp zinātniskajiem pētījumiem medicīnas tiesību jomā jāmin *Dr. iur.* Līgas Mazures promocijas darbs “Pacienta griba un tās civiltiesiskā aizsardzība”, kurā autore ir pievērsusies pacienta reliģiskās pārliecības ietekmei uz pacienta gribas izteikumu ārstniecībā vēsturiskā perspektīvā.¹⁹⁵

Promocijas darbā Autore ir izmantojusi gan minētās nacionālā līmeņa monogrāfijas un zinātniskās literatūras avotus, gan atziņas no savām publikācijām promocijas darba aprobācijas procesā. Citi avoti, kurus Autore izmantojusi promocijas darbā, galvenokārt aptver ārvalstu autoru zinātniskās monogrāfijas un publikācijas. Tie snieguši ieguldījumu tiesību uz reliģijas brīvību, tostarp tiesību paust savu reliģisko pārliecību, attīstībā un šo tiesību mijiedarbībā ar tiesībām, kas attiecas uz pacientu un ārstu ārstniecībā.

Promocijas darbā analizētās zinātniskās literatūras, tiesību aktu, likumdošanas un juridiskās prakses avotu atlase ir veikta, izmantojot Latvijas bibliotēkās un Saeimas arhīvā, Zviedrijas Karalistes Upsalas universitātes Juridiskās fakultātes bibliotēkā un Itālijā, Venēcijas institūcijas *The Global Campus of Human Rights* bibliotēkā, pieejamos resursus un datubāzes, kā arī

---

¹⁹⁴ Poļaks, R. 2016. *Tiesības uz nāvi. Eitanāzijas krimināltiesiskie, medicīniskie un ētiskie aspekti*. Rīga: Tiesu namu aģentūra.

¹⁹⁵ Mazure, L. 2011. *Promocijas darbs. Pacienta griba un tās civiltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte. Iegūts no: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5100/20560-Liga_Mazure_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y [sk. 11.05.2022.].

publiski pieejamās likumdošanas un juridiskās prakses avotu un nolēmumu datubāzes.

Autore promocijas darbā ir pētījusi EP un ES tiesību avotus, nacionālos normatīvos aktus un likumdošanas dokumentus, kas pieejami Saeimas arhīvā. Tāpat Autore promocijas darbā ir pētījusi ECT nolēmumus, kuri pieejami ECT judikatūras datubāzē *HUDOC*,¹⁹⁶ un EST tiesu prakses nolēmumus, kuri pieejami EST judikatūras datubāzē *InfoCuria*.¹⁹⁷ Autore promocijas darbā ir pētījusi arī nacionālo tiesu nolēmumus, kas pieejami Satversmes tiesas judikatūras datubāzē,¹⁹⁸ Augstākās tiesas Senāta judikatūras nolēmumu arhīvā,¹⁹⁹ kā arī Latvijas tiesu portāla e-pakalpojumu vietnē *manas.tiesas.lv*.²⁰⁰

Ar mērķi izstrādāt precīzus priekšlikumus nacionālā normatīvā regulējuma pilnveidošanai Autore ir veikusi informācijas pieprasījumu Valsts valodas centra Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departamentam, kurš, pamatojoties uz Autores norādīto problēmjautājumu izklāstu, apstiprinājis, ka Autores piedāvātie grozījumi PTL 3. panta piektajā daļā no terminoloģijas viedokļa ir korekti (sk. promocijas darba 1. pielikumu “Sarakste ar Valsts valodas centru”). Tāpat promocijas darba izstrādes gaitā Autore ir veikusi aptauju stacionārajās ārstniecības iestādēs Latvijā, lai noskaidrotu, vai un kādā kārtībā tajās tiek īstenotas PTL 5. panta piektajā daļā nostiprinātās pacientu un pacientu tuvinieku tiesības saņemt garīgo aprūpi un kādā kārtībā stacionārajās

---

¹⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras datubāze *HUDOC*. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D> [sk. 11.05.2022.].

¹⁹⁷ Eiropas Savienības Tiesas judikatūras datubāze *InfoCuria*. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=lv#> [sk. 11.05.2022.].

¹⁹⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Satversmes tiesas judikatūras datubāze. Iegūts no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/> [sk. 11.05.2022.].

¹⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts. Judikatūras nolēmumu arhīvs. Iegūts no: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs> [sk. 11.05.2022.].

²⁰⁰ Latvijas tiesu portāla e-pakalpojumu vietne. Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [sk. 11.05.2022.].

ārstniecības iestādēs tiek īstenota reliģiskā darbība (sk. promocijas darba 2. pielikumu “Pacienta, pacienta tuvinieku un ārstniecības personu tiesību saņemot garīgo aprūpi īstenošanas kārtība un reliģiskās darbības veikšana stacionārājās ārstniecības iestādēs Latvijas Republikā”).

Atsevišķus promocijas darbā identificētos problēmjautājumus Autore ir aktualizējusi, vadot ar veselības ministra 2022. gada 31. janvāra rīkojumu Nr. 15 “Par darba grupu pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” izveidoto darba grupu un sagatavojot 2022. gada 9. maija ziņojumu “Par darba grupas izvirzītajiem priekšlikumiem pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” Nr. 1.3.-5./4025, kurš pieejams Veselības inspekcijas un Veselības ministrijas arhīvā (sk. promocijas darba sadaļu “Publikāciju un ziņojumu saraksts par promocijas darba tēmu”).²⁰¹

Autore promocijas darbā kopumā ir analizējusi literatūru un tiesību avotus, kuri kļuvuši pieejami līdz 2023. gada 13. decembrim jeb līdz promocijas darba iesniegšanai RSU Doktorantūras nodaļai.

Promocijas darba struktūru veido ievads, četras nodaļas, kuras ir sadalītas apakšnodaļās, un nobeigums. Katras promocijas darba nodaļas sākumā ir ievaddaļa, kurā norādīti būtiskākie nodaļā aplūkoti jautājumi, kam seko iztirzājums. Katras promocijas darba nodaļas beigās tiek sniegti no nodaļas satura izrietošie starpsecinājumi, kas ir pamats promocijas darba nobeigumā norādītajiem secinājumiem un priekšlikumiem.

Pirmajā promocijas darba nodaļā Autore izzina, kāda konstitucionālā aizsardzība ir jānodrošina attiecībā uz pacienta un ārsta tiesībām paust savu

---

²⁰¹ Ar Latvijas Republikas veselības ministra 2022. gada 31. janvāra rīkojumu Nr. 15 “Par darba grupu pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” izveidotās darba grupas 2022. gada 9. maija ziņojums “Par darba grupas izvirzītajiem priekšlikumiem pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” Nr. 1.3.-5./4025. Pieejams Veselības ministrijas un Veselības inspekcijas arhīvā.

religīso pārliecību, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības, kas ietvertas EP un ES tiesību avotos.

Otrajā promocijas darba nodaļā Autore pēta, kāda aizsardzība nacionālajos normatīvajos aktos ir nodrošināta pacientam attiecībā uz tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kā arī identificē nacionālā normatīvā regulējuma problēmas un sniedz priekšlikumus tā pilnveidošanai.

Trešajā promocijas darba nodaļā Autore pēta, kāda aizsardzība nacionālajos normatīvajos aktos ir nodrošināta ārstam attiecībā uz tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kā arī identificē nacionālā normatīvā regulējuma problēmas un sniedz priekšlikumus tā pilnveidošanai.

Ceturtajā promocijas darba nodaļā Autore izzina, kā tiek līdzsvarotas pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā un vai šo tiesību līdzsvarošana kontekstā ar personas tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, ņemot vērā nodrošināto un nodrošināmo konstitucionālo aizsardzību, ir adekvāta. Tāpat ceturtajā promocijas darba nodaļā Autore sniedz priekšlikumus nacionālā normatīvā regulējuma pilnveidošanai.

Promocijas darba nobeigumā Autore ir izdarījusi secinājumus un izvirzījusi priekšlikumus nacionālā normatīvā regulējuma pilnveidošanai attiecībā uz pacienta un ārsta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā.

Promocijas darbam ir pievienota informācija par publikācijām un ziņojumiem par promocijas darba tēmu, pateicība, izmantotās literatūras avotu saraksts un divi pielikumi: 1. pielikums "Sarakste ar Valsts valodas centru"; 2. pielikums "Pacienta, pacienta tuvinieku un ārstniecības personu tiesību saņemt garīgo aprūpi īstenošanas kārtība un reliģiskās darbības veikšana stacionārajās ārstniecības iestādēs Latvijas Republikā".

1. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 1. nodaļā “Pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzība cilvēktiesību perspektīvā un mijiedarbība ar citām tiesībām ārstniecībā”

Konstitucionālajai aizsardzībai, kāda Latvijai ir jānodrošina attiecībā uz pacienta un ārsta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību, ir jāzriet no starptautiskajām saistībām, kuras Latvija ir uzņēmusies ar Satversmes 89. pantu.²⁰² EP tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar ECPAK 9. pantu.²⁰³ ES ietvaros tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar ESPH 10. pantu, kā arī ar vispārējiem ES tiesību principiem, kas ir viens no ES pamattiesību avotiem, un ar ES dalībvalstu kopējām konstitucionālajām tradīcijām, kas ir ES vispārējo tiesību principu pamats.²⁰⁴ Saskaņā ar minētajiem tiesību avotiem tiesības uz reliģijas brīvību ietver iekšējo izpaušmi (*forum internum*), kas ir absolūtas tiesības un nedrīkst tikt ierobežotas, un ārējo izpaušmi (*forum externum*) jeb reliģiskās pārliecības paušanu, kam var būt ietekme uz citu personu tiesiskajām interesēm un kas var tikt ierobežota.²⁰⁵

---

²⁰² Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. 89. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1993. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 31.03.1994. 6; *Valdības Vēstnesis*. 30.06.1922. 141; *Diena*. 29.04.1993. 81. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 24.11.2023.].

²⁰³ Eiropas Padome. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 9. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/starptautiskie-ligumi/id/649> [sk. 24.11.2023.].

²⁰⁴ Līgums par Eiropas Savienību. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. 6. panta 3. punkts. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT> [sk. 12.08.2023.].

²⁰⁵ Sk., piemēram, Vermeulen, B., Roosmalen, M. 2018. *Chapter 13. Freedom of thought, conscience, and religion. Article 9. // Theory and practice of the European Convention on Human Rights. Fifth edition*. Dijk, P., Hoof, F., Rijn, A., Zwaak, L eds. Cambridge: Intersentia, 738–746.

Tiesības uz reliģijas brīvību konstitucionālā līmenī tiek aizsargātas ar Satversmes 99. pantu.²⁰⁶ Latvijai piemīt no tās starptautiskajām saistībām izrietošs konstitucionāls pienākums atturēties un ar efektīviem tiesību aizsardzības mehānismiem atturēt citas personas un institūcijas no iejaukšanās pacienta vai ārsta tiesību uz reliģijas brīvību iekšējā izpausmē. Iejaukšanās tiesību uz reliģijas brīvību iekšējā izpausmē var rezultēties prozelītisma aizlieguma pārkāpumā un citu tiesību, kas ir jāaizsargā ārstniecībā, aizskārumā. Piemēram, pacienta pašnoteikšanās tiesību ārstniecībā aizskārumā, ja ārsts iejaucas un lūdz atteikties pacientam no viņa reliģiskās pārliecības par labu ārstniecībai. Tāpat arī diskriminācijas aizlieguma pārkāpumā, ja ārsts tiek lūgts atteikties no savas reliģiskās pārliecības, lai varētu veikt darbu ārstniecības iestādē, kur amata pienākumu veikšanai nav nepieciešama piederība noteiktai reliģiskajai organizācijai.

Pacienta un ārsta reliģiskās pārliecības paušana var izpausties, piemēram, reliģiska apģērba un simbolu nēsāšanā un dzīvesveida, kas pamatojams reliģijā, ievērošanā, kā arī uz reliģisko pārliecību balstītu atteikšanās tiesību īstenošanā, kam ārstniecībā var būt ietekme uz citu personu tiesiskajām interesēm. Viena no tiesību uz reliģijas brīvību ārējās izpausmes formām ir uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības, kuras var attiekties kā uz pacientu, tā uz ārstu. Pacients uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības var īstenot, piemēram, atsakoties no ārstniecības pilnībā vai kādā tās daļā. Pacienta tiesības atteikties no ārstniecības ir jāievēro pat tajos gadījumos, ja tas var būt bīstami viņa veselībai un dzīvībai. Ārsts reliģiskajā pārliecībā balstītas atteikšanās tiesības no pacienta

---

²⁰⁶ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. 99. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1993. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 31.03.1994. 6; *Valdības Vēstnesis*. 30.06.1922. 141; *Diena*. 29.04.1993. 81. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 24.11.2023.].

ārstniecības var īstenot vienīgi tad, ja nacionālajos normatīvajos aktos ārstam ir reglamentētas reliģiskajā pārliecībā balstītas atteikšanās tiesības. Gadījumā, ja ārsts atsakās no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ, bet nacionālajos normatīvajos aktos nav reglamentētas atteikšanās tiesības un kārtībā, kādā ārsts drīkst atteikties no pacienta ārstniecības, var tikt identificēta reliģiskās pārliecības uzspiešana pacientam. Pacienta un ārsta reliģiskās pārliecības paušana var mijiedarboties ar citām tiesībām, kas ir jāaizsargā ārstniecībā, piemēram, ar tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, diskriminācijas aizliegumu, tiesībām uz informāciju u. c.

Latvijai nav pienākuma, bet nav arī aizliegts ar tiesību aktiem reglamentēt tiesības uz reliģiskās pārliecības paušanu ārstniecībā. Tomēr Latvijai ir pienākums līdzsvarot tiesības paust reliģisko pārliecību, ja šīs tiesības tiek īstenotas, ar citām tiesībām, kas Latvijai ir jāaizsargā gan attiecībā uz pacienta tiesībām uz likumiskajām interesēm ārstniecībā, gan attiecībā uz ārsta tiesībām un likumiskajām interesēm nodarbinātības jomā ārstniecības iestādē. Minētais ir attiecināms arī uz pacienta tiesībām pārrobežu veselības aprūpes kontekstā un ārstu, kurš veic īslaicīgu profesionālo darbību Latvijā ar ES dalībvalstī vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstī iegūtiem izglītību un profesionālo kvalifikāciju apliecinājošiem dokumentiem.

Aizsargājot tiesības uz reliģijas brīvību, Latvijai ir pienākums ievērot piesardzības principu un veikt darbības, lai jau savlaicīgi, negaidot, kamēr kaitējums ir ticis nodarīts, identificētu un novērstu pacienta vai ārsta reliģiskās pārliecības paušanas nelabvēlīgo ietekmi un nodrošinātu taisnīgu līdzsvaru starp dažādām konkurējošām interesēm.

Viens no būtiskiem pasākumiem, ko, Autorei ieskatā, Latvija kopumā var īstenot, ir veikt savlaicīgu un rūpīgu ECT un EST spriedumu analīzi, lai jau laikus pilnveidotu nacionālos normatīvos aktus un izvairītos no pārkāpumiem tiesību uz reliģijas brīvību jomā.

2. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 2. nodaļā “Pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā”

Nacionālajos normatīvajos aktos ir iespējams izdalīt vispārējo un speciālo pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzību ārstniecībā.

Tādas PTL ietvertās pacienta tiesības kā tiesības izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, tiesības uz informāciju, tiesības uz atšķirīgas attieksmes aizliegumu, tiesības uz veselības stāvoklim atbilstošu un kvalitatīvu ārstniecību, tiesības uz pašnoteikšanos savā ārstniecībā un pacienta līdzestības pienākums savā ārstniecībā ietver vispārējo pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzību ārstniecībā.²⁰⁷

Autore otrajā promocijas darba nodaļā ir noskaidrojusi, ka nacionālajos normatīvajos aktos ietvertā pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzība ārstniecībā atsevišķos gadījumos nav nodrošināta pietiekami efektīvi. Tā rezultātā Latvija riskē neizpildīt starptautiskās saistības tiesību efektivitātes principa ievērošanā, lai varētu atzīt, ka pacienta tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzība Satversmes 99. pantā garantēto tiesības uz reliģijas brīvību²⁰⁸ kontekstā ir reāla un efektīva, nevis iluzora. Lai stiprinātu Latvijas starptautisko saistību izpildi tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzības jomā un panāktu līdzsvaru starp pacienta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā ar citām tiesībām, kas ir jāievēro pacienta ārstniecībā, Autore nodaļas ietvaros piedāvā priekšlikumus, kas īpaši skar pacienta tiesību uz informāciju un

---

²⁰⁷ Pacientu tiesību likums: Latvijas Republikas likums. 3., 4., 5., 6, 8. pants. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Pieņemts: 17.12.2009. Stājas spēkā: 01.03.2010. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/203008-pacientu-tiesibu-likums> [sk. 24.11.2023.].

²⁰⁸ Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1993. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 31.03.1994. 6; *Valdības Vēstnesis*. 30.06.1922. 141; *Diena*. 29.04.1993. 81. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 24.11.2023.].

pašnoteikšanās tiesību aizsardzības mijiedarbības jautājumus ar tiesībām paust reliģisko pārliecību ārstniecībā. Autores ieskatā, īpaši jāstiprina kārtība, kādā pacients jau laikus var izteikt savu gribu attiecībā uz viņa reliģiskajā pārliecībā balstītu lēmumu ņemšanu vērā ārstniecībā. Tā ietvaros jāstiprina gan pilnvarojuma institūts, gan pacienta pienākums sniegt informāciju ārstējošam ārstam, gan pacienta tiesības nostiprināt viņa reliģiskajā pārliecībā balstītos lēmumus Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā un kārtība, kādā pacienta griba ārstniecībā tiek ņemta vērā. Tāpat ārstniecības personu vidū jāpilnveido izpratne par pacienta reliģisko vērtību nozīmību un profesionālu komunikāciju darbā ar pacientiem, kuri pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Ievērojot, ka tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzības jomā pastāv plaša ECT un EST judikatūra lietās pret citām valstīm, likumdevējam tā būtu jāizvērtē un jāpilnveido normatīvais regulējums. Lai neradītu potenciālus cilvēktiesību aizskāruma riskus un paaugstinātu cilvēktiesību aizsardzības standartu, normatīvais regulējums tiesību uz reliģijas brīvību jomā ir stiprināms gan spēkā esošo ārējo normatīvo aktu līmenī, gan ārstniecības iestāžu iekšējo normatīvo aktu līmenī. Nacionālā normatīvā regulējuma stiprināšana ļautu novērst risku, ka notiek nepamatota iejaukšanās pacienta tiesībās uz reliģijas brīvību, tostarp jau laikus tiktu novērsti potenciāli prozelītisma aizlieguma pārkāpumi.

Speciālās pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ir ietvertas PTL 3. panta piektajā daļā, kas paredz, ka pacientam un viņa tuviniekiem ir tiesības saņemt garīgo aprūpi, kuru saskaņā ar kapelānu dienestu un reliģisko organizāciju darbību regulējošiem normatīvajiem aktiem sniedz ārstniecības iestādes kapelāns.²⁰⁹ Normatīvais regulējums kārtībai, kādā īstenojas PTL

---

²⁰⁹ Pacientu tiesību likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Pieņemts: 17.12.2009. Stājas spēkā: 01.03.2010. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/203008-pacientu-tiesibu-likums> [sk. 24.11.2023.].

3. panta piektajā daļā ietvertās tiesības saņemt garīgo aprūpi, ir nepilnīgs, un likumdevējs nav izstrādājis atbilstīgu normatīvo regulējumu PTL 3. panta piektajā daļā ietverto tiesību saņemt garīgo aprūpi aizsardzībai. Normatīvais regulējums attiecībā uz ārstniecības iestādēm ir skaidrs tikai tiktāl, ciktāl tām ir jāspēj organizēt darba režīmu, lai spētu nodrošināt pacientiem un pacientu tuviniekiem vienādas tiesības saņemt garīgo aprūpi. Likumdevējs ir atstājis ārstniecības iestādei pārlietu lielu rīcības brīvību profesionālā veselības aprūpes kapelāna darbības kārtības nodrošināšanai. Tostarp normatīvajos aktos pretrunīgi reglamentēts profesionālā veselības aprūpes kapelāna tiesiskais statuss. Minētā ietvaros lielākajā daļā slimnīcu Latvijā PTL 3. panta piektajā daļā nostiprinātās pacientu tiesības saņemt garīgo aprūpi netiek īstenotas.

Tāpat situācija, ka saskaņā ar nacionālo normatīvo regulējumu vairākām reliģiskām organizācijām tiek liegts izvirzīt kapelānu amatam, ir riskanta no cilvēktiesību viedokļa jautājumos, kas skar samērīgumu, tiesiskumu un vienlīdzību, un valsts pienākumu ievērot neitralitāti un objektivitāti attiecībā pret reliģiskām grupām. Vērtējot šo jautājumu cilvēktiesību gaismā, jānorāda, ka nav objektīvi noteikt šādu formālu liegumu, vienlaikus nenosakot konkrētus kritērijus, kuriem ir jāatbilst likumā noteiktā kārtībā reģistrētai reliģiskajai organizācijai, lai tā varētu virzīt kapelānu amatam. Ja reliģiskā organizācija ir reģistrēta un atzīta par tādu, kas atbilst normatīvo aktu prasībām, nevajadzētu rasties pirmšķietamām šaubām par tās pārstāvju darbības korektumu. Turklāt Latvijai, kura ir EP dalībvalsts un ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir pienākums pārbaudīt, vai konkrētu reliģisko kopienu pārstāvošas personas neveic darbības, kas kaitē sabiedrības drošībai. Tā ietvaros, Autores ieskatā, nepieciešams nevis nepamatoti ierobežot reliģisko savienību tiesības izvirzīt profesionālās veselības aprūpes kapelānus amatam, bet gan īstenot ārstniecības atbalsta personu darbības kontrolējošos pasākumus saskaņā ar spēkā esošajiem

normatīvajiem aktiem. Lai minēto situāciju uzlabotu, Autore nodaļas ietvaros piedāvā nacionālā normatīvā regulējuma potenciālas pilnveides iespējas.

ROL aizsargā tiesības veikt reliģisko darbību, tostarp slimnīcās un lielākajā daļā stacionāro ārstniecības iestāžu reliģisko darbību ir ļauts veikt, ko pamato Autores empīriskā pētījuma rezultāti.

Tiesības ierobežot reliģiskās pārliecības paušanu ir ietvertas ROL 14. panta sestajā daļā, kurā noteikts, ka reliģisko organizāciju un ticīgo darbība ir ierobežojama tikai tajos gadījumos, kad pārkāpta Satversme un likumi.²¹⁰ Autore otrajā promocijas darba nodaļā noskaidrojusi, ka Latvija ROL 14. panta sestās daļas kontekstā riskē neizpildīt no tās starptautiskajām saistībām izrietošo piesardzības principu. Autores ieskatā, ROL 14. panta sestā daļa tās spēkā esošajā redakcijā ir jāpiemēro piesardzīgi. Tās gramatiskā piemērošana var radīt pirmšķietamu iespaidu, ka pārkāpumam pēc būtības būtu jābūt jau identificējamam, lai reliģisko darbību varētu ierobežot.

Atsaucoties uzpiesardzības principu, kas ir jāievēro Latvijai, jāno rāda, ka nav pieļaujams nogaidīt līdz brīdim, kamēr pacientam reliģiskās darbības dēļ nodarīts kaitējums. Tādā gadījumā varētu secināt, ka likumdevējs nav veicis pietiekamus pasākumus, lai varētu rast līdzsvaru starp tiesību uz reliģiskās pārliecības paušanu un citu tiesību aizsardzību ārstniecībā. Lai minēto situāciju uzlabotu, Autore nodaļas ietvaros piedāvā pilnveidot ROL 14. panta sestajā daļā ietvertu reliģiskās darbības ierobežošanas tiesisko pamatu, lai savlaicīgi spētu prognozēt riskus un novērstu potenciālu apdraudējumu, negaidot, kamēr kaitējums citām ārstniecības iestādē esošajām personām jau ticis nodarīts.

---

²¹⁰ Reliģisko organizāciju likums: Latvijas Republikas likums. 14. panta sestā daļa. *Latvijas Vēstnesis*. 26.09.1995. 146; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 02.11.1995. 21. Pieņemts: 07.09.1995. Stājas spēkā: 10.10.1995. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/36874-religisko-organizaciju-likums> [sk. 24.11.2023.].

3. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 3. nodaļā “Pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā”

Nacionālajos normatīvajos aktos ārsta profesionālajai kompetencei ir izvirzītas augstas tiesiskās prasības. Ārstam ir saistošas gan tiesības un pienākumi, kas izriet no ĀL un PTL, kā arī no normatīvajiem aktiem, kuri reglamentē ārsta teorētisko un praktisko zināšanu apjomu, kas jāapgūst medicīnas izglītības programmā, gan arī ārsta profesionālās ētikas dokumenti.

Nacionālajos normatīvajos aktos ietvertās stingrās tiesiskās prasības, kas izvirzītas ārsta profesijai, pamatā ir vērstas uz to, lai aizsargātu pacienta tiesības savas ārstniecības ietvaros saņemt kvalitatīvus un kvalificētus veselības aprūpes pakalpojumus. Saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem ārstam piemīt profesionālā brīvība. Profesionālās brīvības ietvaros ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības. Tostarp ārsts savas reliģiskās pārliecības dēļ var atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu. Tomēr jāņem vērā, ka ārsta profesionālajai brīvībai ir jābūt vērstai uz pacienta tiesību un likumīgo interešu aizsardzību. Ārsts profesionālās brīvības ietvaros nedrīkst censties panākt to, lai pacients ārstniecību veiktu atbilstīgi ārsta reliģiskajām vērtībām un pārliecībai vai lai pacients mainītu savu reliģisko pārliecību. Ārstam ir jācieņa pacienta reliģiskās vērtības un izvēle ārstniecībā, tostarp jāievēro pacienta autonomija un integritāte, un jāveic normatīvajiem aktiem atbilstoša ārstniecība. Līdz ar to neatkarīgi no tā, ka ārstam piemīt profesionālā brīvība, viņš to nedrīkst izmantot savu reliģisko vērtību apmierināšanai ārstniecībā, vadoties pēc savas pārliecības un vērtību sistēmas.

Autore trešās promocijas darba nodaļas ietvaros ir noskaidrojusi, ka Latvijas pozitīvo pienākumu izpilde, lai efektīvi aizsargātu pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību, ārstam pildot savus profesionālos pienākumus, ir nesekmīga tā iemesla dēļ, ka nav izstrādāts pietiekami efektīvs tiesiskais

regulējums. Proti, nacionālajos normatīvajos aktos ietvertās zināšanas un prasmes, kas ārstam ir jāapgūst pacientu tiesību jomā un ētikas un deontoloģijas jomā, nav pietiekamas, lai ārsts spētu rīkoties gadījumos, kad ārstniecībā pastāv tiesiskas konfliktsituācijas, kas ir saistītas ar situācijām, kad pacients vai ārsts pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Tā rezultātā pastāv risks, ka var tikt nesekmīgi risinātas tiesiska rakstura konfliktsituācijas, kas attiecīgi var rezultēties pamattiesību aizskārumā. Tādēļ ir jāpilnveido nacionālie normatīvie akti un jānosaka, ka ārstam ir zināšanas un prasmes medicīnas tiesībās un teorētiskās zināšanas un praktiskās iemaņas rīcībai, saskaroties ar pacientu, kurš pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, un rīcībai gadījumos, kad ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ. Tāpat normatīvajos aktos jāparedz pienākums ārstam regulāri pilnveidot savu profesionālo kvalifikāciju un izglītoties pacienta tiesību un profesionālās ētikas un deontoloģijas jomā. Autore trešajā promocijas darba nodaļā piedāvā risinājumu tiesiskā regulējuma pilnveidei, lai nodrošinātu, ka personas, kuras apgūst ārsta profesiju, attīstītu zināšanas un prasmes jautājumos, kas skar komunikāciju ārstniecībā ar pacientu un pacienta tuviniekiem, kuri pauž reliģisko pārliecību ārstniecībā, kas skar rīcību situācijām gadījumos, kad ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ, un kas skar sadarbību ar profesionālās veselības aprūpes kapelānu tiesiska rakstura konfliktsituāciju risināšanai. Autores ieskatā, normatīvo aktu pilnveide, ārsta medicīnas izglītības programmā ietverot atbilstīgu zināšanu, prasmju un kompetenču apguvi komunikācijai ar pacientiem ar konkrētu reliģisko pārliecību un ārsta un pacienta sadarbībai ar profesionālo veselības aprūpes kapelānu, sekmēs kulturāli kompetentas un cilvēktiesībās balstītas veselības aprūpes īstenošanu.

Ārsta tiesības paust reliģisko pārliecību ārstniecībā ietver atteikšanās no ārstniecības tiesību īstenošanu. Latvijā ārsts tiesības paust reliģisko pārliecību

var īstenot, piemēram, atsakoties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu. Autore trešajā promocijas darba nodaļā ir noskaidrojusi, lai ievērotu starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, starp pacienta un ārsta tiesībām paust reliģisko pārliecību ir jāspēj rast līdzsvaru. Tā ietvaros Latvijai kā EP dalībvalstij, kas ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir pienākums nodrošināt pacientam efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu, ar kuru viņš var savlaicīgi piekļūt veselības aprūpes pakalpojumam citviet. Tas nozīmē, ka ārsta atteikšanās tiesības izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu, nedrīkst būt deklaratīvas un ir jānodrošina šo tiesību praktiskā īstenošana. Pretējā gadījumā Latvija riskē neizpildīt starptautiskās saistības tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzības jomā un arī citu tiesību, ar ko tās ārstniecībā mijiedarbojas, aizsardzības jomā. Tostarp ārsta reliģiskajā pārliecībā balstītu atteikšanās tiesību īstenošanas rezultātā var notikt pacienta tiesību uz veselības aizsardzību aizskārums.

Noteikumu par kapelānu dienestu 19. punktā ietvertās tiesības saņemt kapelāna atbalstu ārstniecības laikā stacionārajās ārstniecības iestādēs, kas attiecas uz ārstu, nav uzskatāmas par pietiekami efektīvām, lai aizsargātu ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību.²¹¹ Pamatā stacionārajās ārstniecības iestādēs ārstiem profesionālā veselības aprūpes kapelāna atbalstu nav iespējams saņemt. Profesionāla veselības aprūpes kapelāna atbalsts ārsta darbā var būt vienlīdz būtisks, gan lai ārsts saņemtu sev nepieciešamo garīgo un morālo atbalstu, gan lai kapelāns sniegtu atbalstu darbā ar pacientiem. Autore nodaļas ietvaros piedāvā risinājumu tiesiskā regulējuma pilnveidei, lai normatīvajos aktos tiktu reglamentētas ārsta tiesības saņemt garīgo aprūpi, kā arī lai

---

²¹¹ Ministru kabineta 2011. gada 15. februāra noteikumi Nr. 134 "Noteikumi par kapelānu dienestu". *Latvijas Vēstnesis*. 25.02.2011. 32. Pieņemts: 15.02.2011. Stājas spēkā: 26.02.2011. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/226332-noteikumi-par-kapelanu-dienestu> [sk. 24.11.2023.].

ārstniecības iestādēs tiktu veikti pasākumi, kas sekmētu ārsta un profesionālā veselības aprūpes kapelāna sadarbību ārstniecībā.

Nacionālie normatīvie akti nereglamentē un arī neaizliedz tiesības ārstam veikt reliģisko darbību ārstniecības iestādē. Ārstniecības iestāde kā ārsta darba devējs var noteikt komunikācijas standartus pacienta un ārsta saskarsmei, tostarp profesionālā veselības aprūpes kapelāna iesaistei, kā arī noteikt kārtību rīcībai, kādā ārstam jārīkojas, ja pacients atsakās no ārstniecības, un kārtību, kādā ārstam ir tiesības veikt reliģisko darbību, kā arī nēsāt reliģisko apģērbu un simbolus ārstniecības iestādē. Par tiesībām veikt reliģisko darbību ārstniecības iestādē un to īstenošanas kārtību, piemēram, par reliģiskā apģērba un simbolu nēsāšanu ārstniecības iestādē, par iespēju nodoties lūgšanām, par atšķirīga darba laika ievērošanu, ārstam ir jāvienojas ar ārstniecības iestādi kā savu darba devēju. Ārstniecības iestāde ir atbildīga par ārsta tiesību veikt reliģisko darbību aizsardzības robežu noteikšanu, lai netiktu aizskartas citu ārstniecības iestādē esošo personu intereses. Autore trešajā nodaļā ir secinājusi, ka ārstniecības iestādes kā ārsta darba devēja izraudzītie līdzekļi un to samērīgums, nosakot tiesību veikt reliģisko darbību aizsardzības robežas, ir būtisks. Vērtējot minēto jautājumu cilvēktiesību gaismā, vienmēr jāizvērtē, ka labums, ko iegūs pacienti vai citas personas ārstniecības iestādē, būs lielāks par ārstniecības personas tiesībām nodarīto kaitējumu, nosakot ierobežojumu ārsta reliģiskās pārliecības paušanai. Ja izraudzītie līdzekļi, ierobežojot ārsta reliģiskās pārliecības paušanu, nav samērīgi, tad var tikt identificēts atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpums pret ārstu, ko iezīmē gan ECT, gan EST praksē paustās atziņas, īpaši lietās, kas skar reliģiskā apģērba un simbolu nēsāšanu.

4. Galvenie pētījuma rezultāti promocijas darba 4. nodaļā “Pacienta un ārsta tiesību paust savu reliģisko pārliecību līdzsvarošana un līdzsvarošanas izaicinājumi”

Latvijai ir pienākums līdzsvarot tiesības paust reliģisko pārliecību ar citām tiesībām, kas Latvijai ir jāaizsargā attiecībā gan uz pacienta tiesībām uz likumiskajām interesēm ārstniecībā, gan ārsta tiesībām uz likumiskajām interesēm nodarbinātības jomā ārstniecības iestādē. Ne Latvija, ne arī tās sabiedrība nedrīkst bez normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ietverta tiesiska pamata ierobežot pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību. Tomēr vienlaikus nedz pacients, nedz ārsts, paužot savu reliģisko pārliecību, nedrīkst kaitēt nedz Latvijai, nedz arī tās sabiedrībai.

Pacienta un ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzībai ir jābūt tādai, lai netiktu aizskartas citas tiesības, kas ir jāaizsargā ārstniecībā. Līdzsvaru starp pacienta un ārsta tiesībām paust reliģisko pārliecību un citām tiesībām, kas ir jāaizsargā ārstniecībā, ir iespējams efektīvi nodrošināt ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem, reglamentējot reliģiskās pārliecības paušanas kārtību un tās ierobežošanu gan ordinārā, gan ekstraordinārā kārtībā.

Lai pacienta vai ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību ierobežojums būtu attaisnojams, ir nepieciešams izvērtēt, vai ierobežojums ir noteikts ar likumu vai uz tā pamata, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, proti, vai ierobežojums ir sociāli nepieciešams, vai tas atbilst šai nepieciešamībai un ir ar to samērīgs. Visos gadījumos, ierobežojot pacienta vai ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību, ir jāvērtē, vai mērķi nevar sasniegt ar mazāk ierobežojošiem alternatīviem līdzekļiem un vai labums, ko iegūs pacienti vai citas personas ārstniecības iestādē, būs lielāks nekā pacientam vai ārstam noteiktais ierobežojums.

Autore ceturtajā promocijas darba nodaļā konstatējusi, ka atsevišķos gadījumos pacienta un ārsta tiesību līdzsvarošana kontekstā ar personas tiesībām

uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, ņemot vērā nodrošināto un nodrošināmo konstitucionālo aizsardzību, nav uzskatāma par adekvātu. Tā rezultātā pienākums līdzsvarot tiesības paust reliģisko pārliecību ar citām tiesībām, kas Latvijai ir jāaizsargā, netiek efektīvi pildīts. Nacionālais normatīvais regulējums, kas attiecas uz pacienta un ārsta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kontekstā ar tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni ir vērtējams kritiski. Lai gan starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā ir skaidras gan attiecībā uz tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzību, gan arī uz tiesību uz pašnoteikšanos un pacienta cieņas aizsardzību un attiecībā uz tiesību sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni aizsardzību, nacionālais normatīvais regulējums ietver nozīmīgus trūkumus. Kā norādījusi Satversmes tiesa, likumdevējam ir pienākums regulāri apsvērt, vai attiecīgais normatīvais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas nebūtu kādā veidā pilnveidojams.²¹² Neskatoties uz to, nacionālā normatīvā regulējuma trūkumu novēršanu nav sekmējušas ne ECT praksē paustās atziņas, ne EP norādes, kuras EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstās līgumslēdzējas puses, ir jāievēro gadījumos, kad tiek īstenotas uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības.

Likumdevējs nav izstrādājis nacionālo normatīvo regulējumu, kas ļauj ārstam pārliecināties par to, vai pacients lēmumu atteikties no ārstniecības ir izteicis brīvi. Tā ietvaros ārstam nav tiesību aizsardzības mehānismu, kā novērst situācijas, kad pacienta lēmumu atteikties no ārstniecības ietekmē personas, kuras pacients ir pieaicinājis atbalsta sniegšanai ārstniecībā. Kārtības neesamība nacionālajos normatīvajos aktos, kā ārstam rīkoties šādās situācijās, var radīt

---

²¹² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. 9. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf#search= [sk. 24.11.2023.].

potenciālu pacienta pamattiesību aizskāruma risku. Īpaši situācijās, kad pastāv šaubas par to, ka pacients lēmumu, piemēram, lēmumu atteikties no asins pārlišanas, ir izteicis brīvi, nevis to ir ietekmējuši reliģiskās organizācijas pārstāvji, un ārstam ir jārīkojas neatliekamā kārtā, lai glābtu pacienta dzīvību vai novērstu nesalīdzināmi lielāku kaitējumu viņa veselībai. Par pacienta pašnoteikšanās institūta stiprināšanu ārstniecībā būtu jāveic turpmāki padziļināti pētījumi, uz ko pamatojoties jāveic nacionālo normatīvo aktu pilnveidošana.

Autores ieskatā, par pacienta pašnoteikšanās tiesībām ārstniecībā jāveic arī ārstniecības personu un ārstniecības iestāžu izglītojoši pasākumi. Nav pieļaujams, ka pacienta reliģiskā pārliecība prevalē pār ārsta pienākumu nodrošināt kvalitatīvu pacienta ārstniecību, kā tas tika novērots laikā, kad Latvijā tika veikta Covid-19 vakcinācija. Pacientam ir tiesības atteikties no ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ, bet pacienta reliģiskā pārliecība nedrīkst sekmēt to, ka pacientam tiek sniegts normatīvajiem aktiem neatbilstošs veselības aprūpes pakalpojums. Tostarp to nedrīkst sekmēt arī nesakārtoti ārstniecības iestāžu iekšējie normatīvie akti.

Kritiski vērtējamas pacienta tiesības sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni situācijās, kad nacionālajos normatīvajos aktos nav reglamentēta kārtība, kādā pacients var savlaicīgi piekļūt veselības aprūpes pakalpojumam citviet, ja ārsta reliģiskā pārliecība ir sekmējusi to, ka viņš nedrīkst sniegt veselības aprūpes pakalpojumus, vai kad ārsts ir atteicies no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ. Īpaši kritiski Autore vērtē nacionālā normatīvā regulējuma trūkumus, kas skar ārsta tiesības atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu un grūtnieces tiesības saņemt grūtniecības pārtraukšanas pakalpojumu citviet. Neskatoties uz ECT praksē paustajām atziņām un EP norādēm, likumdevējs nav izstrādājis nacionālo normatīvo regulējumu, kas ļautu grūtniecēm, kuras vēlas veikt grūtniecības pārtraukšanu, laikus saņemt informāciju par to, ka grūtniecības pārtraukšana pie konkrētā ārsta

nebūs iespējama. Tāpat nacionālajos normatīvajos aktos nav reglamentēta kārtība, kādā grūtniece tiek novirzīta pie cita ārsta grūtniecības pārtraukšanas pakalpojuma saņemšanai, ja ir saņēmusi atteikumu veikt grūtniecības pārtraukšanu. Nacionālais normatīvais regulējums šajā jomā ir jāpārskata un jāpilnveido, jo pretējā gadījumā pastāv potenciāls pamattiesību aizskāruma risks.

Promocijas darbā izvirzītie secinājumi un priekšlikumi

Autore promocijas darbam izvirzīto mērķi “pētīt pilngadīga, lemtspējīga pacienta un sertificēta ārsta, kurš vienlaikus ir pacienta ārstējošais ārsts, tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzību ārstniecībā un šo tiesību mijiedarbību ar citām tiesībām ārstniecībā, kā arī identificēt nacionālā normatīvā regulējuma problēmas un sniegt priekšlikumus tā pilnveidošanai” ir īstenojusi un izvirzītos uzdevumus izpildījusi.

Autore promocijas darbā izvirzījusi turpmāk norādītos secinājumus un priekšlikumus.

1. Pacienta un ārsta tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzība izriet no starptautiskajām saistībām, kuras Latvija ir uzņēmusies ar Satversmes 89. pantu. EP tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar ECPAK 9. pantu. ES ietvaros tiesības uz reliģijas brīvību tiek aizsargātas ar ESPH 10. pantu, kā arī ar vispārējiem ES tiesību principiem, kas ir viens no ES pamattiesību avotiem, un ar ES dalībvalstu kopējām konstitucionālajām tradīcijām, kas ir ES vispārējo tiesību principu pamats. Saskaņā ar minētajiem tiesību avotiem tiesības uz reliģijas brīvību ietver iekšējo izpausmi (*forum internum*), kas ir absolūtas tiesības un nedrīkst tikt ierobežotas, un ārējo izpausmi (*forum externum*) jeb reliģiskās pārliecības paušanu, kam var būt ietekme uz citu personu tiesiskajām interesēm un kas var tikt ierobežota.
2. Tiesības uz reliģijas brīvību konstitucionālā līmenī tiek aizsargātas ar Satversmes 99. pantu. Latvijai piemīt no tās starptautiskajām saistībām izrietošs konstitucionāls pienākums atturēties un ar efektīviem tiesību aizsardzības mehānismiem atturēt citas personas un institūcijas no iejaukšanās pacienta vai ārsta tiesību uz reliģijas brīvību iekšējā izpausmē. Iejaukšanās tiesību uz reliģijas brīvību iekšējā izpausmē var rezultēties prozelītisma aizlieguma pārkāpumā un citu tiesību, kas ir jāaizsargā

ārstniecībā, aizskārumā. Piemēram, pacienta pašnoteikšanās tiesību ārstniecībā aizskārumā, ja ārsts iejaucas un lūdz atteikties pacientam no viņa reliģiskās pārliecības par labu ārstniecībai. Tāpat arī diskriminācijas aizlieguma pārkāpumā, ja ārsts tiek lūgts atteikties no savas reliģiskās pārliecības, lai varētu veikt darbu ārstniecības iestādē, kur amata pienākumu veikšanai nav nepieciešama piederība noteiktai reliģiskajai organizācijai.

3. Pacienta un ārsta reliģiskās pārliecības paušana var izpausties, piemēram, reliģiska apģērba un simbolu nēsāšanā un dzīvesveida, kas pamatojams reliģijā, ievērošanā, kā arī uz reliģisko pārliecību balstītu atteikšanās tiesību īstenošanā, kam ārstniecībā var būt ietekme uz citu personu tiesiskajām interesēm. Viena no tiesību uz reliģijas brīvību ārējās izpausmes formām ir uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības, kuras var attiekties kā uz pacientu, tā uz ārstu. Pacients uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības var īstenot, piemēram, atsakoties no ārstniecības pilnībā vai kādā tās daļā. Pacienta tiesības atteikties no ārstniecības ir jāievēro pat tajos gadījumos, ja tas var būt bīstami viņa veselībai un dzīvībai. Ārsts reliģiskajā pārliecībā balstītas atteikšanās tiesības no pacienta ārstniecības var īstenot vienīgi tad, ja nacionālajos normatīvajos aktos ārstam ir reglamentētas reliģiskajā pārliecībā balstītas atteikšanās tiesības. Gadījumā, ja ārsts atsakās no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ, bet nacionālajos normatīvajos aktos nav reglamentētas atteikšanās tiesības un kārtībā, kādā ārsts drīkst atteikties no pacienta ārstniecības, var tikt identificēta reliģiskās pārliecības uzspiešana pacientam. Pacienta un ārsta reliģiskās pārliecības paušana var mijiedarboties ar citām tiesībām, kas ir jāaizsargā ārstniecībā, piemēram, ar tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskārumu, diskriminācijas aizliegumu, tiesībām uz informāciju u. c.
4. Latvijai nav pienākuma, bet nav arī aizliegts ar tiesību aktiem reglamentēt tiesības uz reliģiskās pārliecības paušanu ārstniecībā. Tomēr Latvijai ir

pienākums līdzsvarot tiesības paust reliģisko pārliecību, ja šīs tiesības tiek īstenotas, ar citām tiesībām, kas Latvijai ir jāaizsargā gan attiecībā uz pacienta tiesībām uz likumiskajām interesēm ārstniecībā, gan attiecībā uz ārsta tiesībām un likumiskajām interesēm nodarbinātības jomā ārstniecības iestādē. Minētais ir attiecināms arī uz pacienta tiesībām pārrobežu veselības aprūpes kontekstā un ārstu, kurš veic īslaicīgu profesionālo darbību Latvijā ar ES dalībvalstī vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstī iegūtiem izglītību un profesionālo kvalifikāciju apliecinājošiem dokumentiem.

5. Latvijā ir jāpastāv efektīviem tiesību aizsardzības mehānismiem, ar kuriem ir iespējams vienlīdz efektīvi līdzsvarot pacienta un ārsta tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzību, kā arī citu tiesību aizsardzību ārstniecībā. Minētais ir attiecināms arī uz pacienta tiesībām uz pārrobežu veselības aprūpi un ārstu, kurš veic īslaicīgu profesionālo darbību Latvijā ar ES dalībvalstī vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstī iegūtiem izglītību un profesionālo kvalifikāciju apliecinājošiem dokumentiem.
6. Aizsargājot tiesības uz reliģijas brīvību, Latvijai ir pienākums ievērot piesardzības principu un veikt darbības, lai jau savlaicīgi, negaidot, kamēr kaitējums ir nodarīts, identificētu un novērtu pacienta vai ārsta reliģiskās pārliecības paušanas nelabvēlīgo ietekmi un nodrošinātu taisnīgu līdzsvaru starp dažādām konkurējošām interesēm.
7. Viens no būtiskākajiem pasākumiem, ko, Autores ieskatā, Latvija kopumā var īstenot, ir veikt savlaicīgu un rūpīgu ECT un EST spriedumu analīzi, lai jau laikus pilnveidotu nacionālos normatīvos aktus un izvairītos no pārkāpumiem tiesību uz reliģijas brīvību jomā.
8. Nacionālajos normatīvajos aktos ir iespējams izdalīt vispārējo un speciālo pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzību ārstniecībā.

9. Tādas PTL ietvertās pacienta tiesības kā tiesības izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, tiesības uz informāciju, tiesības uz atšķirīgas attieksmes aizliegumu, tiesības uz veselības stāvoklim atbilstošu un kvalitatīvu ārstniecību, tiesības uz pašnoteikšanos savā ārstniecībā un pacienta līdzestības pienākums savā ārstniecībā ietver vispārējo pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzību ārstniecībā.
10. Autore otrās promocijas darba nodaļas ietvaros ir noskaidrojusi, ka nacionālajos normatīvajos aktos ietvertā pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību aizsardzība ārstniecībā atsevišķos gadījumos nav nodrošināta pietiekami efektīvi. Tā rezultātā Latvija riskē neizpildīt starptautiskās saistības tiesību efektivitātes principa ievērošanā, lai varētu atzīt, ka pacienta tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzība Satversmes 99. pantā garantēto tiesības uz reliģijas brīvību kontekstā ir reāla un efektīva, nevis iluzora. Lai stiprinātu Latvijas starptautisko saistību izpildi tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzības jomā un panāktu līdzsvaru starp pacienta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā ar citām tiesībām, kas ir jāievēro pacienta ārstniecībā, Autore nodaļā piedāvā priekšlikumus, kas īpaši skar pacienta tiesību uz informāciju un pašnoteikšanās tiesību aizsardzības mijiedarbības jautājumus ar tiesībām paust reliģisko pārliecību ārstniecībā. Autore ieskatā, īpaši jāstiprina kārtība, kādā pacients jau laikus var izteikt gribu attiecībā uz viņa reliģiskajā pārliecībā balstītu lēmumu ņemšanu vērā ārstniecībā. Tā ietvaros jāstiprina gan pilnvarojuma institūts, gan pacienta pienākums sniegt informāciju ārstējošam ārstam, gan pacienta tiesības nostiprināt reliģiskajā pārliecībā balstītos lēmumus Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā un kārtība, kādā pacienta griba ārstniecībā tiek ņemta vērā. Tāpat ārstniecības personu vidū jāpilnveido izpratne par pacienta reliģisko vērtību nozīmību un profesionālu komunikāciju darbā ar pacientiem, kuri pauž savu reliģisko pārliecību

ārstniecībā. Ievērojot, ka tiesību paust reliģisko pārliecību aizsardzības jomā pastāv plaša ECT un EST judikatūra lietās pret citām valstīm, likumdevējam tā būtu jāizvērtē un jāpilnveido normatīvais regulējums. Lai neradītu potenciālus cilvēktiesību aizskāruma riskus un paaugstinātu cilvēktiesību aizsardzības standartu, normatīvais regulējums tiesību uz reliģijas brīvību jomā ir stiprināms gan spēkā esošo ārējo normatīvo aktu līmenī, gan ārstniecības iestāžu iekšējo normatīvo aktu līmenī. Minēto nacionālā normatīvā regulējuma stiprināšana ļautu novērst risku, ka notiek nepamatota iejaukšanās pacienta tiesībās uz reliģijas brīvību, tostarp jau laikus tiktu novērsti potenciāli prozelītisma aizlieguma pārkāpumi.

11. Saskaņā ar PTL 8. pantu pacientam ir tiesības izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi. Pacients savu izvēli var izdarīt, pamatojoties uz savu reliģisko pārliecību. Tomēr jāņem vērā, ka pacienta PTL 8. pantā ietvertās izvēles tiesības var nebūt absolūtas, it īpaši, ja pacientam ir interese veikt ārstniecību, pamatojoties uz savu reliģisko pārliecību. Tās var ietekmēt vairāki izvēles ierobežojumi – pacienta darbavietas apdrošināšanas līguma nosacījumi, slimnieku hospitalizācijas plāns, kuram atbilstoši neatliekamās medicīniskās palīdzības brigāde nogādā pacientus stacionārajās ārstniecības iestādēs Latvijā, ārsta īstenotās atteikšanās tiesības no pacienta ārstniecības u. c.
- 11.1. Pacienta tiesības vērsties pēc veselības aprūpes pakalpojumiem un veikt ārstniecību, pamatojoties uz savu reliģisko pārliecību, sekmē PTL 4. pants. Īstenojot PTL 4. pantā ietvertās tiesības, pacients, pamatojoties uz savu reliģisko pārliecību, var izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, īstenot pašnoteikšanās tiesības, izdarīt izvēli un dot piekrišanu ārstniecībai vai atteikties no tās, kā arī apzināties nepieciešamos izdevumus un samaksāt par saņemtajiem veselības aprūpes pakalpojumiem. PTL 4. panta ietvaros pacientam ir tiesības laikus saņemt

informāciju par alternatīvām ārstniecības iespējām un pieejamību un pieņemt lēmumu attiecībā uz savu ārstniecību, tostarp par izvēlētajās alternatīvas ietekmi uz ārstniecības procesu un riskiem, lai pacients varētu pieņemt atbilstošu lēmumu.

- 11.2. Tiesībām uz informāciju pārrobežu veselības aprūpes kontekstā ir būtiska nozīme. Tāpat, piemēram, ja pacientam, kurš ir Jehovas liecinieks, ir nepieciešama operācija un viņš to savas reliģiskās pārliecības dēļ piekrit veikt vienīgi mākslīgās asinsrites apstākļos, viņam ir tiesības saņemt informāciju par šī pakalpojuma saņemšanas iespējām Latvijā vai ārpus tās un tiesības saņemt informāciju par operācijas mākslīgās asinsrites apstākļos apmaksas kārtību.
- 11.3. PTL 4. pants neietver pacienta tiesības zināt, kāda ir ārstniecības personas reliģiskā pārliecība, ja pacients, piemēram, vēlas saņemt ārstniecību pie ārstniecības personas ar noteiktu reliģisko pārliecību, piemēram, tādu pašu reliģisko pārliecību, kāda ir pacientam, kā arī neietver pacienta tiesības papildus pārliecināties par ārstniecības personas identitāti, ja ārstniecības persona nēsā seju un ķermeni aizsedzošu reliģisko apģērbu (piemēram, burka, čadors, nikābs).
- 11.4. PTL 4. panta piektā daļa paredz, ka pacientam informācija ir sniedzama saprotamā formā, izskaidrojot medicīniskos terminus un ņemot vērā pacienta vecumu, briedumu un pieredzi. Gadījumā, ja ārsts nēsā seju un ķermeni aizsedzošu reliģisko apģērbu, nedrīkst apgalvot, ka pacienta saskarsme ar šo ārstu nav iespējama tikai tā iemesla dēļ, ka ārsts nēsā šādu reliģisko apģērbu. Apstākļi, ka pacienta vai ārsta seja ir aizsegta reliģiskās pārliecības dēļ, nedrīkst būt vienīgais, lai apgalvotu, ka tādējādi pacients nav saņēmis informāciju saprotamā formā. Ārstam vienmēr savstarpējā komunikācijā ar pacientu ir jāpārliecinās, vai pacients informāciju spēj uztvert un to ir sapratis.

- 11.5. Pacientam informāciju var nesniegt tikai tādā gadījumā, ja ārsta rīcībā ir ziņas vai fakti, ka informācijas saņemšana būtiski apdraud pacienta vai citu personu dzīvību vai veselību. Nacionālais normatīvais regulējums neprecizē, ciktāl ārstam ir jāpārliecinās, ka pacienta vai pacienta tuvinieku dzīvība vai veselība tiks apdraudēta, jo tam nav noteiktu kritēriju. Ziņām un faktiem par pacienta vai citu personu dzīvības vai veselības apdraudējumu ir jābūt ārstniecības personas rīcībā. Piemēram, ārsta rīcībā ir jābūt informācijai, ka pacients nodarīs kaitējumu savai veselībai vai dzīvībai, uzzinot, ka nav pieejama alternatīva ārstniecība, izņemot tā, no kuras pacients atsakās savas reliģiskās pārliecības dēļ. Pacienta reliģiskās vērtības un nāves uztvere var ietekmēt potenciālas pašnāvības izdarīšanu. Zinātniskajā literatūrā un ECT praksē uzsvērts, ka īpaši gadījumos, kad pastāv risks pacienta veselībai, ir īpaši būtiski par to informēt pacientu, lai pacients var izvērtēt situāciju un pieņemt atbilstošus lēmumus. Līdz ar to PTL 4. panta septītajā daļā ietvertās tiesības atteikties pacientam sniegt informāciju ir piemērojamas ļoti retos gadījumos. Potenciāli nogaidot, līdz pacientam informāciju ir droši sniegt.
- 11.6. Kritiski vērtējama PTL 4. panta astotā daļa, kas paredz, ka pacientam ir tiesības atteikties saņemt PTL 4. pantā minēto informāciju. Savu atteikšanos viņš izsaka mutvārdos, rakstveidā vai ar tādām darbībām, kas nepārprotami to apliecina. Saskaņā ar to pacientam ir tiesības atteikties saņemt pilnīgi visu informāciju, kas skar viņa ārstniecību, tostarp informāciju par veselības aprūpes pakalpojumu apmaksu. Tomēr tas neatbrīvo pacientu no PTL 15. pantā ietverto pienākumu izpildes. Piemēram, ja pacients ar ārstniecības personu būs vienojies, ka viņa ārstniecībā tiek izmantoti specifiski medikamenti, kas ir atbilstoši viņa reliģiskajai pārliecībai, bet pacients būs atteicies saņemt informāciju par to apmaksu, viņš vēlāk nedrīkstēs atteikties samaksāt par saņemto

ārstniecību, ja tā būs dārgāka tās specifikas dēļ. Politikas plānošanas un likumdošanas procesā izvirzīts priekšlikums nodalīt pacienta tiesības uz informāciju par veselības aprūpes pakalpojumiem un to sniedzējiem un tiesības uz informāciju par veselību, veidojot atsevišķas tiesību normas,²¹³ kam Autore pievienojas.

12. Saskaņā ar PTL 3. panta otro un trešo daļu attiecībā pret pacientu ir aizliegt a atšķirīga attieksme viņa reliģiskās pārliecības dēļ. Atšķirīga attieksme pret pacientu viņa reliģiskās pārliecības dēļ ir pieļaujama tikai tādā gadījumā, ja tā ir objektīvi pamatota ar tiesisku mērķi, kura sasniegšanai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi. Tā, piemēram, ja pacients atsakās no ārstniecības tā iemesla dēļ, ka Latvijā pieejamā ārstniecības metode neatbilst viņa reliģiskajai pārliecībai, bet ārstniecība ir nepieciešama, lai novērstu dzīvības funkciju vai veselības stāvokļa neatgriezenisku pasliktināšanos, nedrīkst atteikt pacientam piešķirt iepriekšēju atļauju pārrobežu veselības aprūpes izdevumu atmaksāšanai tad, ja šajā ES dalībvalstī ir pieejama efektīva stacionārā ārstēšana, taču izmantotā ārstēšanas metode neatbilst šā pacienta reliģiskajai pārliecībai, ja vien šāds atteikums nav objektīvi pamatots ar leģitīmu mērķi saglabāt veselības aprūpes jaudu vai medicīnisko kompetenci un ja vien tas nav piemērots un vajadzīgs pasākums šā mērķa sasniegšanai.
13. Saskaņā ar PTL 5. panta pirmo daļu katrai personai ĀL noteiktajā kārtībā ir tiesības saņemt veselības stāvoklim atbilstošu ārstniecību. Pacienta reliģiskā pārliecība var ietekmēt viņa lēmumu pieņemšanu un attieksmi pret ārstniecības metožu izvēli. Šajā kontekstā ir svarīgi, lai pacienta reliģiskā pārliecība tiktu ņemta vērā. Minētā kontekstā ir svarīga saruna starp pacientu

---

²¹³ Ar Latvijas veselības ministra 2022. gada 31. janvāra rīkojumu Nr. 15 “Par darba grupu pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” izveidotās darba grupas 2022. gada 9. maija ziņojums “Par darba grupas izvirzītajiem priekšlikumiem pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” Nr. 1.3.-5./4025. Pieejams Veselības ministrijas un Veselības inspekcijas arhīvā, 6.

un ārstu, lai izprastu pacienta vajadzības un rastu kopīgu risinājumu, kuram atbilstoši tiek ņemta vērā pacienta reliģiskā pārliecība. Tomēr pacienta reliģiskā pārliecība nedrīkst ietekmēt to, ka pacients varētu nesāņemt viņa veselības stāvoklim atbilstošu un kvalitatīvu ārstniecību.

14. PTL neparedz, ka pacientam atteikums no ārstniecības ir jāpamato. Tas nozīmē, ka pacients var kā norādīt, tā arī nenorādīt atteikuma no ārstniecības iemeslu. Pacients no ārstniecības var atteikties jebkādu apsvērumu dēļ, tajā skaitā reliģisku.
- 14.1. Atteikumam, kas pamatots ar reliģiskiem iemesliem, ir spēcīgs pamatojums, un saskaņā ar ECTK 9. pantu tas bauda īpašu aizsardzību. Gadījumā, ja atteikumu no ārstniecības, ko pacients paudis savas reliģiskās pārliecības dēļ, ārsts nerespektē un tomēr veic ārstniecību bez pacienta piekrišanas, jautājums skatāms ne vien integritātes aizskārums, bet arī pacienta tiesību uz reliģijas brīvību gaismā cilvēktiesību kontekstā kā potenciāls ECPAK 8. panta un ECPAK 9. panta pārkāpums.
- 14.2. Gadījumā, kad pacients atsakās no ārstniecības, visbūtiskākais ir izskaidrot pacientam viņa pieņemtā lēmuma sekas un pārliecināties, ka pacients šo informāciju ir sapratis, kā arī pārliecināties, ka pacienta informācijas uztvere nav traucēta, ko, piemēram, var ietekmēt veselības stāvoklis, medikamenti un citi faktori. Pacienta lēmumam ir jābūt pieņemtam bez citu personu vai institūciju ietekmes. Tas nozīmē, ka ārstam ir jāizvērtē, vai “lēmums patiešām ir pacienta lēmums”, tostarp, vai nepastāv ietekmēšana no reliģisko organizāciju puses, kas var rezultēties prozelītisma aizlieguma pārkāpumā. Ārstam ir jānovērs situācijas, kad pacients izrāda vēlmi atteikties no ārstniecības nevis savas stingras pārliecības dēļ, bet gan baiļu no reliģiskas grupas locekļu ietekmēšanas dēļ.

- 14.3. Pacientu tiesību aizsardzības mehānisms, kādā īstenojama pacienta griba, pamatojoties uz pilnvarojumu, var būt neefektīva jautājumos, kuri skar pacienta iepriekš izteikto gribu, kas pausta saskaņā ar pacienta reliģisko pārliecību. Tā, piemēram, Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā ir iekļauta sadaļa “pilnvarojumi”, paredzot sadaļu “pievienot nākotnes pilnvarojumu”, bet nav iespējams pievienot pašu pilnvarojuma līgumu. Nacionālie normatīvie akti neparedz kārtību, kādā ārstniecības persona var steidzamības kārtā gadījumā, kad, piemēram, neatliekamā situācijā jāglābj pacienta dzīvība, pārliecināties par pilnvaras saturu, jo PTL 6. panta septītā daļa paredz Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā vien nostiprināt informāciju par pilnvaras esību, nevis par tās saturu.
- 14.4. Nepieciešams pilnveidot Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā ietvērto kārtību, kādā pacients var atteikties no ārstniecības. Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā ir jābūt atsevišķai sadaļai, ko pacients var laikus noformēt attiecībā uz jautājumiem, kas skar atteikšanos no ārstniecības un dzīvības glābšanas pasākumiem, norādot ārstniecības veidu un atteikuma iemeslu, ja pacientam ir svarīgi, lai viņa ārstniecībā tiktu ņemta vērā viņa reliģiskā pārliecība.
- 14.4.1. MK 2014. gada 11. marta “Noteikumi par vienoto veselības nozares elektronisko informācijas sistēmu” ir jāpapildina ar 6.20.¹ punktu, izsakot to šādā redakcijā: “6. *Veselības informācijas sistēmā iekļauj šādus ierobežotas pieejamības pamatdatus par pacientu: aizliegumi attiecībā uz ārstniecību: 6.20.¹ aizliegums īstenot jebkādas neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanas pasākumus; 6.20.² aizliegums veikt asins pārlišanu; 6.20.³ aizliegums veikt audu vai orgānu transplantāciju (norādot konkrēti); 6.20.⁴ aizliegums veikt audu*

*vai orgānu izņemšanu dzīvības glābšanas nolūkos (norādot konkrēti);
6.20.⁵ cits aizliegums (norādot konkrēti).”*

- 14.4.2. ĀL VIII nodaļa “Ārstniecības personu pienākumi un tiesības ārstniecībā” jāpapildina ar 47.¹ pantu, izsakot to šādā redakcijā:
“47.¹ pants. Ārstniecības personas pienākums ir gadījumos, kad pacientam ir jāsniedz pirmā un neatliekamā medicīniskā palīdzība, vai citos normatīvajos aktos noteiktos gadījumos, kad jāveic iepriekš neplānota pacienta ārstēšana bez viņa piekrišanas, ievērot Vienotajā veselības nozares elektroniskajā informācijas sistēmā nostiprinātos pacienta aizliegumus attiecībā uz ārstniecību, ja tādi pastāv.”
15. PTL 15. pants neuzliek pacientam pienākumu ārstniecībā atklāt savu reliģisko pārliecību, tostarp savus pieņemtos lēmumus motivēt ar reliģisko pārliecību. Tomēr, ja pacients vēlas, lai ārstniecība būtu atbilstoša viņa reliģiskajai pārliecībai, pacientam ir aktīvi jāiesaistās un jāsniedz informācija, kas nepieciešama viņa ārstniecības īstenošanai.
- 15.1. Ja pacients vēlas, lai arī turpmāk ārstniecībā kāda no iepriekš dotajām piekrišanām un atteikumiem tiktu ņemta vērā, PTL 15. panta otrās daļas 3. punktā būtu jābūt noteiktam, ka pacientam par to ir jāsniedz informācija. Līdz ar to Autore izvirza priekšlikumu izteikt PTL 15. panta otrās daļas 3. punktu šādā redakcijā: “(2) Ja pacienta veselības stāvoklis to pieļauj, viņam ir pienākums aktīvi iesaistīties ārstniecībā un savu iespēju un zināšanu robežās sniegt ārstējošam ārstam informāciju: 3) *par iepriekš dotajām piekrišanām un atteikumiem attiecībā uz ārstniecību, kā arī informāciju par piekrišanas vai atteikuma iemeslu tajā gadījumā, ja pacients vēlas, lai turpmākajā ārstniecībā šis iemesls tiktu ņemts vērā.”*
- 15.2. PTL 3. panta piektā daļa ir uzskatāma par speciālo tiesību normu, kas aizsargā pacienta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. PTL 3. panta piektā daļa paredz, ka pacientam un viņa tuviniekiem ir tiesības

saņemt garīgo aprūpi, kuru saskaņā ar kapelānu dienestu un reliģisko organizāciju darbību regulējošiem normatīvajiem aktiem sniedz ārstniecības iestādes kapelāns. Normatīvais regulējums kārtībai, kādā īstenojas PTL 3. panta piektajā daļā ietvertās tiesības saņemt garīgo aprūpi, ir nepilnīgs, un likumdevējs nav izstrādājis atbilstīgu normatīvo regulējumu PTL 3. panta piektajā daļā ietverto tiesību saņemt garīgo aprūpi aizsardzībai. Normatīvais regulējums attiecībā uz ārstniecības iestādēm ir skaidrs tikai tiktāl, ciktāl tām ir jāspēj organizēt darba režīmu, lai spētu nodrošināt pacientiem un pacientu tuviniekiem vienādas tiesības saņemt garīgo aprūpi. Tāpat normatīvajos aktos pretrunīgi reglamentēts profesionālā veselības aprūpes kapelāna tiesiskais statuss. Minētā ietvaros lielākajā daļā slimnīcu Latvijā PTL 3. panta piektajā daļā nostiprinātās pacientu tiesības saņemt garīgo aprūpi netiek īstenotas.

15.3. PTL 3. panta piektajā daļā un citos normatīvajos aktos, kuros reglamentēta kapelānu un profesionālo veselības aprūpes kapelānu darbības veselības aprūpes jomā, terminu un jēdzienu lietojums nav atbilstīgs MK 2009. gada 3. februāra noteikumu Nr. 108 “Normatīvo aktu projektu sagatavošanas noteikumi” 2. punktā noteiktajai kārtībai un terminoloģijas konsekvences principam, kas jāievēro likumdošanas procesā. Nekonsekvence terminu un jēdzienu lietojumā normatīvajos aktos rada problēmas gramatiskās interpretācijas metodes lietošanai un attiecīgi arī tiesību normas jēgas no valodnieciskā viedokļa noskaidrošanai.

15.3.1. Autore piedāvā PTL papildināt 1. panta otro daļu ar 6. punktu šādā redakcijā: “(2) Likumā ir lietoti arī šādi termini: 6) *pastorālā aprūpe – profesionālā veselības aprūpes kapelāna darbība, lai sniegtu reliģisko atbalstu pacientiem un pacientu tuviniekiem.*”

- 15.3.2. Autore piedāvā PTL papildināt 1. panta otro daļu ar 7. punktu šādā redakcijā: “(2) Likumā ir lietoti arī šādi termini: 7) *profesionālais veselības aprūpes kapelāns – ārstniecības atbalsta persona, kas pacientiem un viņu tuviniekiem sniedz pastorālo aprūpi un stacionārajā ārstniecības iestādē pilda pienākumus, kuri noteikti Ministru kabineta noteikumos par kapelānu dienestu.*”
- 15.3.3. Autore piedāvā PTL 3. panta piekto daļu izteikt šādā redakcijā: “(5) *Pacientam un viņa tuviniekiem, ja pacients ir stacionēts stacionārajā ārstniecības iestādē, ir tiesības saņemt pastorālo aprūpi, kuru saskaņā ar kapelānu dienestu un reliģisko organizāciju darbību regulējošiem normatīvajiem aktiem sniedz profesionālais veselības aprūpes kapelāns.*”
- 15.3.4. Autore piedāvā Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likuma 10. pantā, Latvijas Baptistu draudžu savienības likuma 11. pantā, Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likuma 11. pantā, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likuma 12. pantā, Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likuma 11. pantā, Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likuma 10. pantā izmaiņas, izsakot šādā redakcijā: “(1) *Baznīcas kapelāns darbojas Nacionālajos bruņotajos spēkos, lidostās, ostās, sauszemes transporta stacijās, stacionārajās ārstniecības iestādēs, sociālās aprūpes iestādēs, ieslodzījuma vietās un citur, kur nav pieejama parastā garīdznieka aprūpe. (2) Baznīcas kapelānu pastorālo aprūpi pārrauga Baznīca.*”
- 15.3.5. Autore piedāvā MK 2011. gada 15. februāra noteikumu Nr. 134 “Noteikumi par kapelānu dienestu” 6. punktu izteikt šādā redakcijā: “6. *Kapelānu pieņem darbā Nacionālo bruņoto spēku komandieris vai Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks, vai lidostas, ostas vai sauszemes transporta vai sociālās aprūpes iestādes vadītājs.*”

Kapelānu profesionālajā dienestā pieņem aizsardzības ministrs vai viņa pilnvarots komandieris (priekšnieks). Profesionālo veselības aprūpes kapelānu pieņem darbā stacionārās ārstniecības iestādes vadītājs.”

15.4. Normatīvais regulējums attiecībā uz ārstniecības iestādēm ir viennozīmīgs tikai tiktāl, ciktāl tām ir jāspēj organizēt darba režīmu, lai spētu nodrošināt pacientiem un pacientu tuviniekiem vienādas tiesības saņemt garīgo aprūpi. Likumdevējs ir atstājis ārstniecības iestādēm plašu rīcības brīvību profesionālā veselības aprūpes kapelāna darba pienākumu noteikšanā. Spēkā esošais nacionālais normatīvais regulējums reglamentē vienīgi tiesiskās prasības profesionālā veselības aprūpes kapelāna tiesiskā statusa iegūšanai.

15.4.1. Ar “ārstniecības iestādes kapelānu” PTL 3. panta piektās daļas izpratnē jāsaprot profesionālās veselības aprūpes kapelāns stacionārajā ārstniecības iestādē – slimnīcā.

15.4.2. Nacionālajos normatīvajos aktos definētais profesionālā veselības aprūpes kapelāna pienākumu apjoms ir jāpilnveido. Tā ietvaros Autore rosina Noteikumu par kapelānu dienestu 19. punktu izteikt šādā redakcijā: “19. *Profesionālie veselības aprūpes kapelāni ir ārstniecības atbalsta personas, kas: 1) veic pacientu un viņa tuvinieku, kā arī ārstniecības iestādes personāla pastorālo aprūpi; 2) veic ārstniecības personu izglītošanu reliģiskos jautājumos; 3) organizē reliģisko darbību ārstniecības iestādē; 4) konsultē ārstniecības personas, pacientus un pacienta tuviniekus pacienta ārstniecības veikšanā atbilstīgi pacienta reliģiskajai pārliecībai; 5) konsultē ētikas jautājumu risināšanā un prozelītisma aizlieguma pārkāpumu novēršanā; 6) koordinē garīdznieka, kurš nav ārstniecības iestādes kapelāns, pieaicināšanu reliģiskās darbības veikšanai; 7) koordinē reliģiskās darbības saskaņošanu ar ārstniecības iestādes vadību; 8) izvērtē, kāda*

religiskā darbība tiks veikta, novērtē tās riskus un apdraudējumu;
9) *piedalās lēmumu pieņemšanā, kas skar reliģiskās darbības ierobežošanu ārstniecības iestādē.”²¹⁴*

- 15.5. Saskaņā ar Autores empīriskā pētījuma rezultātiem pacientu tiesības saņemt garīgo aprūpi saskaņā ar PTL 3. panta piekto daļu slimnīcā Latvijā pamatā netiek īstenotas. Pētījums ilustrē, ka slimnīcām trūkst izpratnes par PTL 3. panta piektajā daļā ietverto tiesību īstenošanas kārtību. Lai iedzīvīnātu PTL 3. panta piektās daļas piemērošanu slimnīcās un nodrošinātu profesionālā veselības aprūpes kapelānu pieejamību, ir jāpilnveido speciālie normatīvie akti obligāto prasību, finansēšanas un kapelāna tiesiskā statusa jomā.
- 15.5.1. Autore piedāvā MK 2009. gada 20. janvāra noteikumus Nr. 60 “Noteikumi par obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām” papildināt ar tiesību normām, kas paredz kapelānu dienesta izveidi. Proti, ar 94.7. apakšpunktu šādā redakcijā: “94. stacionārajā ārstniecības iestādē ir šādas struktūrvienības: *94.7. profesionālais veselības aprūpes kapelānu dienests,*” – un ar 98.3. apakšpunktu šādā redakcijā: “98. stacionārajā ārstniecības iestādē pacientiem nodrošina: *98.3. pastorālo aprūpi.*”
- 15.5.2. Autore piedāvā pārskatīt MK 2018. gada 28. augusta noteikumus Nr. 555 “Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība” ietverto regulējumu, kas skar finansējuma piešķiršanu ārstniecības atbalsta personu nodarbināšanai ārstniecības iestādēs. Saskaņā ar minēto MK noteikumu 153. punktu un 153.¹ punktu var tikt

---

²¹⁴ Ņemot vērā, ka šobrīd Noteikumu par kapelānu dienestu 19. punkta otrajā teikumā ir ietverta arī sociālās aprūpes iestāžu kapelānu kompetence, veicot grozījumus, noteikumu par kapelānu dienestu sociālās aprūpes iestāžu kapelānu kompetenci un funkcijas sociālās aprūpes iestādēs izdalīt atsevišķā tiesību normā, izveidojot un paredzot to darbības regulējumam, piemēram, 19.¹ punktu.

ietverts atalgojums par ārstniecības un pacientu aprūpes atbalsta personu darbu, tostarp par medicīnas fiziķa, kas, tāpat kā profesionālais veselības aprūpes kapelāns, ir ārstniecības atbalsta persona, darbu. Autores ieskatā, minētajos MK noteikumos ir nepieciešams ietvert arī kārtību, kādā nosaka atalgojumu par profesionālā veselības aprūpes kapelāna darbu, ņemot vērā, ka ir nepieciešams īstenot PTL 3. panta piektajā daļā ietvertās tiesības.

15.6. Latvijā kopumā reģistrēti vien 13 kapelāni. Veselības inspekcijas Ārstniecības personu reģistrā ir reģistrēti astoņi profesionālie veselības aprūpes kapelāni, kuri ir nodarbināti četrās slimnīcās – divās V līmeņa slimnīcās un divās IV līmeņa slimnīcās.

15.6.1. Autores ieskatā, lai nodrošinātu profesionālo veselības aprūpes kapelānu skaita pieaugumu valstī un attiecīgi pieejamību ārstniecības iestādēs, var tikt veikti atsevišķi prasību pilnveides pasākumi profesionālā veselības aprūpes kapelāna tiesiskā statusa iegūšanai. Prasību, lai persona pēc sekmīga sertifikāta eksāmena nokārtošanas varētu uzsākt darbu profesionālā veselības aprūpes kapelāna profesijā, tai ir jāiegūst vēl vismaz viena gada pilnas slodzes vai divu gadu pusslodzes kapelāna darba pieredze, neskaitot mācību praksi, Autore uzskata par nesamērīgu attiecībā pret citām prasībām, tostarp augstākās izglītības prasību un prasību, ka profesionālo veselības aprūpes kapelānu amatam izvirza reliģiskā savienība (baznīca). Autores ieskatā, pieredzi darbā ar pacientiem, viņu tuviniekiem un ārstniecības personām var izvērtēt kapelāna apmācības procesā, nosakot, ka līdz profesionālā veselības aprūpes kapelāna sertifikāta iegūšanai personai būtu jāstrādā sertificēta profesionālā veselības aprūpes kapelāna vadībā vai uzraudzībā jau apmācības procesā. Šāda prakse jau ir iedibināta ārstniecības personu – ārstu rezidentu – apmācības procesā.

- 15.6.2. Kā viens no pamatojumiem, kas ietekmē profesionālu veselības aprūpes kapelānu skaitu un to pieejamību stacionārajās ārstniecības iestādēs, ir prasība, ka tikai Noteikumu par kapelānu dienestu 5. punktā ietvertajām reliģiskajām savienībām (baznīcām) ir tiesības virzīt personu kapelāna amatam. Virknei Latvijā reģistrētu reliģisko organizāciju nav tiesību virzīt personas kapelāna amatam pat tad, ja tās ieguvušas teoloģisko izglītību.
- 15.6.3. Tāpat situācija, ka saskaņā ar nacionālo normatīvo regulējumu vairākām reliģiskām organizācijām tiek liegts izvirzīt kapelānu amatam, ir riskanta no cilvēktiesību viedokļa jautājumos, kas skar samērīgumu, tiesiskumu un vienlīdzību, un valsts pienākumu ievērot neitralitāti un objektivitāti attiecībā pret reliģiskām grupām. Vērtējot šo jautājumu cilvēktiesību gaismā, jānorāda, ka nav objektīvi noteikt šādu formālu liegumu, vienlaikus nenosakot konkrētus kritērijus, kuriem ir jāatbilst likumā noteiktā kārtībā reģistrētai reliģiskajai organizācijai, lai tā varētu virzīt kapelānu amatam. Ja reliģiskā organizācija ir reģistrēta un atzīta par tādu, kas atbilst normatīvo aktu prasībām, nevajadzētu rasties pirmšķietamām šaubām par tās pārstāvju darbības korektumu. Turklāt Latvijai, kura ir EP dalībvalsts un ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir pienākums pārbaudīt, vai konkrētu reliģisko kopienu pārstāvošas personas neveic darbības, kas kaitē sabiedrības drošībai. Tā ietvaros, Autore ieskatā, nepieciešams nevis nepamatoti ierobežot reliģisko savienību tiesības izvirzīt profesionālās veselības aprūpes kapelānus amatam, bet gan īstenot ārstniecības atbalsta personu darbības kontrolējošos pasākumus saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Lai minēto situāciju uzlabotu, Autore nodaļas ietvaros piedāvā nacionālā normatīvā regulējuma potenciālas pilnveides iespējas.

- 15.6.4. Autore ierosina Noteikumu par kapelānu dienestu 5. punktu izteikt šādā redakcijā: “5. *Kapelānu amatam izvirza Reliģisko organizāciju likumā noteiktā kārtībā reģistrētu reliģisko organizāciju vadība.*”
- 15.6.5. ROL aizsargā tiesības veikt reliģisko darbību, tostarp slimnīcās un lielākajā daļā stacionāro ārstniecības iestāžu reliģisko darbību ir ļauts veikt, ko pamato Autore empīriskā pētījuma rezultāti.
- 15.6.5.1. Autore otrajā promocijas darba nodaļā ir noskaidrojusi, ka Latvija ROL 14. panta sestās daļas kontekstā riskē neizpildīt no tās starptautiskajām saistībām izrietošo piesardzības principu. Autore ieskatā, ROL 14. panta sestā daļa tās spēkā esošajā redakcijā ir jāpiemēro piesardzīgi. Tās gramatiskā piemērošana var radīt pirmšķietamu iespaidu, ka pārkāpumam pēc būtības būtu jābūt jau identificējamam, lai reliģisko darbību varētu ierobežot. Atsaucoties uz piesardzības principu, kas ir jāievēro Latvijai, jānorāda, ka nav pieļaujams nogaidīt līdz brīdim, kamēr pacientam reliģiskās darbības dēļ ir nodarīts kaitējums. Tādā gadījumā varētu secināt, ka likumdevējs nav veicis pietiekamus pasākumus, lai varētu rast līdzsvaru starp tiesību uz reliģiskās pārliecības paušanu un citu tiesību aizsardzību ārstniecībā. Lai minēto situāciju uzlabotu, Autore nodaļas ietvaros piedāvā pilnveidot ROL 14. panta sestajā daļā ietverto reliģiskās darbības ierobežošanas tiesisko pamatu, lai savlaicīgi spētu prognozēt riskus un novērstu potenciālu apdraudējumu, negaidot, kamēr kaitējums citām ārstniecības iestādē esošajām personām jau ir nodarīts.
- 15.6.5.2. Lai novērstu risku, ka potenciāli varētu tikt neievērotas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, Autore piedāvā veikt grozījumus ROL 14. panta sestajā daļā, izsakot to šādā redakcijā: “(6) *Reliģiskā darbība ir ierobežojama, ja ir pamatoti paredzams, ka tiks pārkāpti normatīvie akti un ja tās laikā ir identificēti normatīvo aktu pārkāpumi.*”

16. Nacionālajos normatīvajos aktos ārsta profesionālajai kompetencei ir izvirzītas augstas tiesiskās prasības. Ārstam ir saistošas gan tiesības un pienākumi, kas izriet no ĀL un PTL un no normatīvajiem aktiem, kuri reglamentē ārsta teorētisko un praktisko zināšanu apjomu, kas jāapgūst medicīnas izglītības programmā, gan arī ārsta profesionālās ētikas dokumenti.
17. Nacionālajos normatīvajos aktos ietvertās stingrās tiesiskās prasības, kas izvirzītas ārsta profesijai, pamatā ir vērstas uz to, lai aizsargātu pacienta tiesības savas ārstniecības ietvaros saņemt kvalitatīvus un kvalificētus veselības aprūpes pakalpojumus. Saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem ārstam piemīt profesionālā brīvība. Profesionālās brīvības ietvaros ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības. Tostarp ārsts var savas reliģiskās pārliecības dēļ atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu. Tomēr jāņem vērā, ka ārsta profesionālajai brīvībai ir jābūt vērstai uz pacienta tiesību un likumīgo interešu aizsardzību. Ārsts profesionālās brīvības ietvaros nedrīkst censties panākt to, lai pacients ārstniecību veiktu atbilstīgi ārsta reliģiskajām vērtībām un pārliecībai vai lai pacients mainītu savu reliģisko pārliecību. Ārstam ir jāciens pacienta reliģiskās vērtības un izvēle ārstniecībā, tostarp jāievēro pacienta autonomija un integritāte un jāveic normatīvajiem aktiem atbilstoša ārstniecība. Līdz ar to neatkarīgi no tā, ka ārstam piemīt profesionālā brīvība, viņš to nedrīkst izmantot savu reliģisko vērtību apmierināšanai ārstniecībā, vadoties pēc savas pārliecības un vērtību sistēmas.
18. Autore trešajā promocijas darba nodaļā ir noskaidrojusi, ka Latvijas pozitīvo pienākumu izpilde, lai efektīvi aizsargātu pacienta tiesību paust savu reliģisko pārliecību, ārstam pildot savus profesionālos pienākumus, ir nesekmīga tā iemesla dēļ, ka nav izstrādāts pietiekami efektīvs tiesiskais regulējums. Proti, nacionālajos normatīvajos aktos ietvertās zināšanas un

prasmes, kas ārstam ir jāapgūst pacientu tiesību jomā un ētikas un deontoloģijas jomā, nav pietiekamas, lai ārsts spētu rīkoties gadījumos, kad ārstniecībā pastāv tiesiskas konfliktsituācijas, kas ir saistītas ar situācijām, kad pacients vai ārsts pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Tā rezultātā pastāv risks, ka var tikt nesekmīgi risinātas tiesiska rakstura konfliktsituācijas, kas attiecīgi var rezultēties pamattiesību aizskārumā. Tādēļ ir jāpilnveido nacionālie normatīvie akti un jānosaka, ka ārstam ir zināšanas un prasmes medicīnas tiesībās un teorētiskās zināšanas un praktiskās iemaņas rīcībai, saskaroties ar pacientu, kurš pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, un rīcībai gadījumos, kad ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ. Tāpat normatīvajos aktos jāparedz pienākums ārstam regulāri pilnveidot savu profesionālo kvalifikāciju un izglīties pacienta tiesību un profesionālās ētikas un deontoloģijas jomā. Autore trešajā promocijas darba nodaļā piedāvā risinājumu tiesiskā regulējuma pilnveidei, lai nodrošinātu, ka personas, kuras apgūst ārsta profesiju, attīstītu zināšanas un prasmes jautājumos, kas skar komunikāciju ārstniecībā ar pacientu un pacienta tuviniekiem, kuri pauž reliģisko pārliecību ārstniecībā, kas skar rīcību situācijām gadījumos, kad ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ, un kas skar sadarbību ar profesionālās veselības aprūpes kapelānu tiesiska rakstura konfliktsituāciju risināšanai. Autore ieskatā, normatīvo aktu pilnveide, ārsta medicīnas izglītības programmā ietverot atbilstīgu zināšanu, prasmju un kompetenču apguvi komunikācijai ar pacientiem ar konkrētu reliģisko pārliecību un ārsta un pacienta sadarbībai ar profesionālo veselības aprūpes kapelānu, sekmēs kulturāli kompetentas un cilvēktiesībās balstītas veselības aprūpes īstenošanu.

19. Ārsta tiesības paust reliģisko pārliecību ārstniecībā ietver atteikšanās no ārstniecības tiesību īstenošanu. Latvijā ārsts tiesības paust reliģisko

pārliecību var īstenot, piemēram, atsakoties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu. Autore trešajā promocijas darba nodaļā ir noskaidrojusi, lai ievērotu starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, starp pacienta un ārsta tiesībām paust reliģisko pārliecību ir jāspēj rast līdzsvaru. Tā ietvaros Latvijai kā EP dalībvalstij, kas ir ECPAK Augstā līgumslēdzēja puse, ir pienākums nodrošināt pacientam efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu, ar kuru viņš var laikus piekļūt veselības aprūpes pakalpojumam citviet. Tas nozīmē, ka ārsta atteikšanās tiesības izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu, nedrīkst būt deklaratīvas un ir jānodrošina šo tiesību praktiskā īstenošana. Pretējā gadījumā Latvija riskē neizpildīt starptautiskās saistības tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzības jomā un arī citu tiesību, ar ko tās ārstniecībā mijiedarbojas, aizsardzības jomā. Tostarp ārsta reliģiskajā pārliecībā balstītu atteikšanās tiesību īstenošanas rezultātā var notikt pacienta tiesību uz veselības aizsardzību aizskārumš.

- 19.1. MK 2009. gada 24. marta noteikumi Nr. 268 "Noteikumi par ārstniecības personu un studējošo, kuri apgūst pirmā vai otrā līmeņa profesionālās augstākās medicīniskās izglītības programmas, kompetenci ārstniecībā un šo personu teorētisko un praktisko zināšanu apjomā" jāpapildina ar 10.60 punktu šādā redakcijā: "10. Lai veiktu ārstniecību, ārstam ir teorētiskās zināšanas un praktiskās iemaņas šādos jautājumos: *10.60. medicīnas tiesības*"; ar 10.61 punktu šādā redakcijā: "10. Lai veiktu ārstniecību, ārstam ir teorētiskās zināšanas un praktiskās iemaņas šādos jautājumos: *10.61. rīcība, saskaroties ar pacientu, kurš pauž savu reliģisko pārliecību ārstniecībā*"; ar 10.62 punktu šādā redakcijā: "10. Lai veiktu ārstniecību, ārstam ir teorētiskās zināšanas un praktiskās iemaņas šādos jautājumos: *10.62. rīcība gadījumos, kad ārstam ir tiesības atteikties no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ.*"

- 19.2. Regulārai zināšanu un prasmju pilnveidei kā ārstniecības personas profesionālajam pienākumam ir jābūt ne tikai neatliekamās medicīniskās palīdzības jomā, bet arī pacientu tiesību un ētikas un deontoloģijas jomā. Līdz ar to Autore piedāvā ĀL 48. pantu izteikt šādā redakcijā: “*48. pants. Ārstniecības personas pienākums ir regulāri pilnveidot savu profesionālo kvalifikāciju un izglītoties neatliekamās palīdzības sniegšanā, kā arī pacienta tiesību un profesionālās ētikas un deontoloģijas jomā.*”
- 19.3. Reliģijas plurālisma ietvaros un lai ievērotu starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, starp pacienta un ārsta tiesībām paust reliģisko pārliecību ir jāspēj rast līdzsvaru. Tā ietvaros, ja Latvija ir nodrošinājusi ārstam īstenot reliģiskajā pārliecībā balstītas atteikšanās tiesības no pacienta ārstniecības, tai ir pienākums nodrošināt pacientam efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu, ar kuru viņš var laikus piekļūt veselības aprūpes pakalpojumam citviet. Pretējā gadījumā ārstam reliģiskajā pārliecībā balstītu atteikšanās tiesību īstenošanas rezultātā var notikt pacienta tiesību uz veselības aizsardzību aizskārums.
20. Noteikumu par kapelānu dienestu 19. punktā ietvertās tiesības saņemt kapelāna atbalstu ārstniecības laikā stacionārajās ārstniecības iestādēs, kas attiecas uz ārstu, nav uzskatāmas par pietiekami efektīvām, lai aizsargātu ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību. Pamatā stacionārajās ārstniecības iestādēs ārstiem profesionālā veselības aprūpes kapelāna atbalstu nav iespējams saņemt. Profesionāla veselības aprūpes kapelāna atbalsts ārsta darbā var būt vienlīdz būtisks, gan lai ārsts saņemtu sev nepieciešamo garīgo un morālo atbalstu, gan lai kapelāns sniegtu atbalstu darbā ar pacientiem.
- 20.1. Saistībā ar minēto Autore rosina papildināt ĀL ar normu, kas ļauj ārstniecības personām, tostarp ārstiem, saņemt pastorālo aprūpi. Proti, Autore rosina papildināt ĀL ar 53.³ pantu un izteikt to šādā redakcijā:

“53.³ pants. Ārstniecības personai ir tiesības saņemt pastorālo aprūpi stacionārajā ārstniecības iestādē, kuru saskaņā ar kapelānu dienestu un reliģisko organizāciju darbību regulējošiem normatīvajiem aktiem sniedz profesionālās veselības aprūpes iestādes kapelāns.”

21. Nacionālie normatīvie akti nereglamentē un arī neaizliedz tiesības ārstam veikt reliģisko darbību ārstniecības iestādē. Ārstniecības iestāde kā ārsta darba devējs var noteikt komunikācijas standartus pacienta un ārsta saskarsmei, tostarp profesionālā veselības aprūpes kapelāna iesaistei, kā arī noteikt kārtību rīcībai, kādā ārstam jārikojas, ja pacients atsakās no ārstniecības, kā arī kārtību, kādā ārstam ir tiesības veikt reliģisko darbību, kā arī nēsāt reliģisko apģērbu un simbolus ārstniecības iestādē. Par tiesībām veikt reliģisko darbību ārstniecības iestādē un to īstenošanas kārtību, piemēram, par reliģiskā apģērba un simbolu nēsāšanu ārstniecības iestādē, par iespēju nodoties lūgšanām, par atšķirīga darba laika ievērošanu, ārstam ir jāvienojas ar ārstniecības iestādi kā savu darba devēju.
22. Ārstniecības iestāde ir atbildīga par ārsta tiesību veikt reliģisko darbību aizsardzības robežu noteikšanu, lai netiktu aizskartas citu ārstniecības iestādē esošo personu intereses. Autore trešajā nodaļā ir secinājusi, ka ārstniecības iestādes kā ārsta darba devēja izraudzītie līdzekļi un to samērīgums, nosakot tiesību veikt reliģisko darbību aizsardzības robežas, ir būtisks. Vērtējot minēto jautājumu cilvēktiesību gaismā, vienmēr jāizvērtē, ka labums, ko iegūs pacienti vai citas personas ārstniecības iestādē, būs lielāks par ārstniecības personas tiesībām nodarīto kaitējumu, nosakot ierobežojumu ārsta reliģiskās pārliecības paušanai. Ja izraudzītie līdzekļi, ierobežojot ārsta reliģiskās pārliecības paušanu, nav samērīgi, tad var tikt identificēts atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpums pret ārstu, ko iezīmē gan ECT, gan EST praksē paustās atziņas, īpaši lietās, kas skar reliģiskā apģērba un simbolu nēsāšanu.

23. Latvijai ir pienākums līdzsvarot tiesības paust reliģisko pārliecību ar citām tiesībām, kas Latvijai ir jāaizsargā gan attiecībā uz pacienta tiesībām uz likumiskajām interesēm ārstniecībā, gan attiecībā uz ārsta tiesībām uz likumiskajām interesēm nodarbinātības jomā ārstniecības iestādē. Ne Latvija, ne arī tās sabiedrība nedrīkst bez normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ietverta tiesiska pamata ierobežot pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību. Tomēr vienlaikus nedz pacients, nedz ārsts, paužot savu reliģisko pārliecību, nedrīkst kaitēt nedz Latvijai, nedz arī tās sabiedrībai.
24. Autore ceturtajā promocijas darba nodaļā ir konstatējusi, ka atsevišķos gadījumos pacienta un ārsta tiesību līdzsvarošana kontekstā ar personas tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni, ņemot vērā nodrošināto un nodrošināmo konstitucionālo aizsardzību, nav uzskatāma par adekvātu. Tā rezultātā pienākums līdzsvarot tiesības paust reliģisko pārliecību ar citām tiesībām, kas Latvijai ir jāaizsargā, netiek efektīvi pildīts. Nacionālais normatīvais regulējums, kas attiecas uz pacienta un ārsta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā, kontekstā ar tiesībām uz pašnoteikšanos un tiesībām sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni ir vērtējams kritiski. Lai gan starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā ir skaidras gan attiecībā uz tiesību uz reliģijas brīvību aizsardzību, gan tiesību uz pašnoteikšanos un pacienta cieņas aizsardzību, kā arī tiesību sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni aizsardzību, nacionālais normatīvais regulējums ietver nozīmīgus trūkumus. Kā norādījusi Satversmes tiesa, likumdevējam ir pienākums regulāri apsvērt, vai attiecīgais normatīvais regulējums joprojām ir efektīvs,

piemērots un nepieciešams un vai tas nebūtu kādā veidā pīlnveidojams.²¹⁵ Neskatoties uz to, nacionālā normatīvā regulējuma trūkumu novēršanu nav sekmējušas ne ECT praksē paustās atziņas, ne EP norādes, kuras EP dalībvalstīm, kuras ir ECPAK Augstās līgumlēdzējas puses, ir jāievēro gadījumos, kad tiek īstenotas uz reliģisko pārliecību balstītas atteikšanās tiesības.

25. Likumdevējs nav izstrādājis nacionālo normatīvo regulējumu, kas ļauj ārstam pārliecināties par to, vai pacients lēmumu atteikties no ārstniecības ir izteicis brīvi. Tā ietvaros ārstam nav tiesību aizsardzības mehānismu, kā novērst situācijas, kad pacienta lēmumu atteikties no ārstniecības ietekmē personas, kuras pacients ir pieaicinājis atbalsta sniegšanai ārstniecībā. Kārtības neesamība nacionālajos normatīvajos aktos, kā ārstam rīkoties šādās situācijās, var radīt potenciālu pacienta pamattiesību aizskāruma risku. Īpaši situācijās, kad pastāv šaubas par to, ka pacients lēmumu, piemēram, lēmumu atteikties no asins pārliešanas, ir izteicis brīvi, nevis to ir ietekmējuši reliģiskās organizācijas pārstāvji, un ārstam ir jārīkojas neatliekamā kārtā, lai glābtu pacienta dzīvību vai novērstu nesaļīdzināmi lielāku kaitējumu viņa veselībai. Par pacienta pašnoteikšanās institūta stiprināšanu ārstniecībā būtu jāveic turpmāki padziļināti pētījumi, uz ko pamatojoties jāveic nacionālo normatīvo aktu pīlnveidošana. Autore ieskatā, par pacienta pašnoteikšanās tiesībām ārstniecībā jāveic arī ārstniecības personu un ārstniecības iestāžu izglītojoši pasākumi.

---

²¹⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. 9. punkts. Iegūts no: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf#search=\[sk. 20.05.2022.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf#search=[sk. 20.05.2022.]).

26. Autore ieskatā, par pacienta pašnoteikšanās tiesībām ārstniecībā jāveic arī ārstniecības personu un ārstniecības iestāžu izglītojoši pasākumi. Nav pieļaujams, ka pacienta reliģiskā pārliecība prevalē pār ārsta pienākumu nodrošināt kvalitatīvu pacienta ārstniecību, kā tas tika novērots laikā, kad Latvijā tika veikta Covid-19 vakcinācija. Pacientam ir tiesības atteikties no ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ, bet pacienta reliģiskā pārliecība nedrīkst sekmēt to, ka pacientam tiek sniegts normatīvajiem aktiem neatbilstošs veselības aprūpes pakalpojums. Tostarp to nedrīkst sekmēt arī nesakārtoti ārstniecības iestāžu iekšējie normatīvie akti.
27. Kritiski vērtējamas pacienta tiesības sasniegt visaugstāko iespējamo veselības līmeni situācijās, kad nacionālajos normatīvajos aktos nav reglamentēta kārtība, kādā pacients var laikus piekļūt veselības aprūpes pakalpojumam citviet, ja ārsta reliģiskā pārliecība ir sekmējusi to, ka viņš nedrīkst sniegt veselības aprūpes pakalpojumus, vai kad ārsts ir atteicies no pacienta ārstniecības savas reliģiskās pārliecības dēļ. Īpaši kritiski Autore vērtē nacionālā normatīvā regulējuma trūkumus, kas skar ārsta tiesības atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu un grūtnieces tiesības saņemt grūtniecības pārtraukšanas pakalpojumu citviet. Neskatoties uz ECT praksē paustajām atziņām un EP norādēm, likumdevējs nav izstrādājis nacionālo normatīvo regulējumu, kas ļautu grūtniecēm, kuras vēlas veikt grūtniecības pārtraukšanu, savlaicīgi saņemt informāciju par to, ka grūtniecības pārtraukšana pie konkrētā ārsta nebūs iespējama. Tāpat nacionālajos normatīvajos aktos nav reglamentēta kārtība, kādā grūtniece tiek novirzīta pie cita ārsta grūtniecības pārtraukšanas pakalpojuma saņemšanai, ja ir saņēmusi atteikumu veikt grūtniecības pārtraukšanu. Nacionālais normatīvais regulējums šajā jomā ir jāpārskata un jāpilnveido, jo pretējā gadījumā pastāv potenciāls pamattiesību aizskārums risks.

28. Nacionālā veselības dienesta funkcijas jāpapildina ar pienākumu veidot sarakstu ar ārstiem un ārstniecības iestādēm, kas sniedz grūtniecības pārtraukšanas pakalpojumus Latvijā, lai pacientēm par to, ka ārsts atsakās no grūtniecības pārtraukšanas, būtu savlaicīga informācija, nevis tikai gadījumā, kad pacients jau ir vērsies pie ārsta. Minētajā sarakstā jāizdala informācija par ārstiem, kuri atsakās izdarīt grūtniecības pārtraukšanas pakalpojumus Latvijā, ja tam nav medicīnisku iemeslu.
- 28.1. Autore piedāvā MK 2009. gada 20. janvāra noteikumus Nr. 60 “Noteikumi par obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām” papildināt ar 6.¹ punktu šādā redakcijā: *“6.¹ Ārstniecības iestādei, kura sniedz veselības aprūpes pakalpojumus seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, ir nodrošināta pieeja informācijai par: 1) grūtniecības pārtraukšanas pakalpojuma pieejamību ar medicīniskām infekcijām vai tiesībaizsardzības iestādes izsniegtu izziņu par izvarošanas gadījumu; 2) grūtniecības pārtraukšanas pakalpojuma pieejamību bez medicīniskām indikācijām.”*
- 28.2. Autore piedāvā ĀL 40. pantu izteikt šādā redakcijā: *“40. pants. (1) Ārsts ir atbildīgs par nedzimušas dzīvības saglabāšanu, un viņa pienākums ir mēģināt atrunāt pacienti no grūtniecības pārtraukšanas, ja grūtniecība nav pretrunā ar sievietes veselības stāvokli un nepastāv draudi, ka jaundzimušajam būs pārmantojama vai iegūta slimība. Ārstam ir tiesības atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu. (2) Ja ārsts ir atteicies izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, kam nav medicīnisku iemeslu, ārstam ir pienākums atteikumu noformēt rakstveidā, pievienot pacientes medicīniskajai dokumentācijai un nekavējoties nosūtīt pacienti pie cita ārsta.”*

Autore pauž cerību, ka promocijas darbā paustās atziņas ļaus palūkoties plašāk uz pastāvošo nacionālā regulējuma problemātiku pacienta un ārsta tiesības paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā aizsardzības jomā, kā arī veicinās tiesiskās domas attīstību tiesību piemērošanas jautājumos attiecībā uz tiesību paust reliģisko pārliecību ārstniecībā līdzsvarošanas izaicinājumiem ar citām tiesībām, kas ir aktuālas ārstniecībā, kā arī sekmēs tiesiskā regulējuma pilnveides iespējas.

Publikācijas un ziņojumi par promocijas darba tematu

Zinātniskās publikācijas izdevumos, kas iekļauti starptautiskajās datubāzēs (*Web of Science, SCOPUS, ERIH PLUS*):

1. Šāberte, L., Palkova, K. 2022. Administrative Liability for Vaccination with an Age-Inappropriate SARS-CoV-2 Vaccine: Latvian Experience. *European Journal of Health Law*. Iegūts no: <https://doi.org/10.1163/15718093-bja10103>. Iekļauts *Web of Science* un *SCOPUS* datubāzē.
2. Šāberte, L. 2021. Pacienta tiesības saņemt pārrobežu veselības aprūpes pakalpojumu, ja pacienta piederības dalībvalstī ir pieejama efektīva stacionārā ārstēšana, taču izmantotā ārstēšanas metode neatbilst pacienta reliģiskajai pārliecībai, 162. *Socrates*: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls, Rīga: RSU, 2021., 2 (20), 160–187. ISSN: 2256 – 0548, 160–187. Iegūts no: <https://doi.org/10.25143/socr.20.2021.2.160-187>. ISSN: 2256 - 0548. Iekļauts *ERIH PLUS* datubāzē.
3. Šāberte, L., Tarasova, D., Palkova, K. 2021. Ārstniecības personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību darba tiesiskajās attiecībās. *Socrates*: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Rīga: RSU, 2021., 2 (20), 188–211. Iegūts no: <https://doi.org/10.25143/socr.20.2021.2.188-211>. Iekļauts *ERIH PLUS* datubāzē.
4. Šāberte, L. 2017. Ārstniecības personas tiesības uz reliģiskās pārliecības brīvību un to īstenošana, sniedzot veselības aprūpes pakalpojumus Latvijā: konstitucionālās aizsardzības ietvars. *Socrates*: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Rīga: RSU, 2017, 2 (8), 102–116. Iegūts no: <https://dspace.rsu.lv/jspui/handle/123456789/1040>. Iekļauts *ERIH PLUS* datubāzē.

Uzstāšanās starptautiskajās zinātniskajās konferencēs ar mutisku referātu, tēzēm vai stenda referātu:

1. Šāberte, L. 2023. The Capable Adult Patient's Right to Decide in Medical Treatment Based on His or Her Religious Beliefs in the Republic of Latvia. Starptautiskā zinātniskā konference "Places", Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija, Rīga, 2023. gada 29. marts. Uzstāšanās ar mutisku ziņojumu. Tēžu grāmata, 23. Iegūts no: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/11310/1/2023_Abstracts-Book_PLACES.pdf.
2. Šāberte, L., Palkova, K. 2022. Administrative liability for performance of vaccination with an age-inappropriate SARS-CoV-2 vaccines in the Republic of Latvia. 8th European Conference on Health Law. Beļģija, Genta, 2022. gada 20.–22. aprīlis. Uzstāšanās ar mutisku ziņojumu. Referāts iekļauts konferences rakstu krājumā. Goffin, T., Balthazar, T. Book of Proceedings of the 8th European Conference on Health Law. 9–23. Iegūts no: <https://eahl.eu/eahl-2022-conference>.
3. Šāberte, L. 2021. Legal and Practical Aspects of Ensuring Chaplaincy Services in the Hospitals of Republic of Latvia in the Context of the Right of Patients and Their

- Relatives to Receive Spiritual Care. 8. starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Jaunā tiesiskā realitāte: Izaicinājumi un risinājumi” (New Legal Reality: Challenges and Perspectives). Latvijas Universitāte, Latvija, Rīga, 2021. gada 21., 22. oktobris. Stenda referāts. Iegūts no: <https://www.apgads.lu.lv/en/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/konferencu-krājumi/jauna-tiesiska-realitate-izaicinajumi-un-risinajumi-i/>. Referāts iekļauts konferences rakstu krājumā: Jaunā tiesiskā realitāte: izaicinājumi un risinājumi. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 8. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. I, 132–142. Iegūts no: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Konferences/2022/iscflul-8-1/JF_8_starpt_konf_LV.pdf.
4. Šāberte, L. 2021. Patient’s right to cross-border healthcare when effective hospital treatment is available in the patient’s Member State but the method of treatment used is against the patient’s religious beliefs. Starptautiskā zinātniskā konference “Places”, Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija, Rīga, 2021. gada 25. marts. Mutisks ziņojums. Tēžu grāmata, 52. Iegūts no: https://dSPACE.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/3646/1/PLACES_2021_Abstracts-Book.pdf.
  5. Šāberte, L. 2020. Patient and His or Her Relatives’ Right to Receive Spiritual Health Care in the Republic of Latvia. ICRHR 2020: 14. International Conference on Religion and Human Rights. Spānija, Barselona, 2020. gada 22.–23. maijs. Mutisks ziņojums. Iegūts no: <https://waset.org/>.
  6. Šāberte, L. 2019. Patients right to manifest freedom of religion in the Republic of Latvia. Starptautiskā zinātniskā konference “Places”. Latvija, Rīga, Rīgas Stradiņa universitāte, 2019. gada 2. aprīlis. Mutisks ziņojums. Tēžu grāmata, 61. Iegūts no: http://places-conference2019.rsu.lv/sites/default/files/documents/PLACES_abstracts_book_rev.pdf.
  7. Šāberte, L. 2018. Eiropas Savienības tiesas spriedumi reliģiskās pārliecības brīvības īstenošanai darba vietā un to ietekme uz ārstniecības personu kā veselības aprūpes jomas darbinieku Latvijā. 13. Starptautiskā zinātniskā konference “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2018, veļtīta Baltijas valstu simtgadei”. Latvija, Rīga, Daugavpils universitāte, 2018. gada 12.–13. oktobris. Mutisks ziņojums. Tēžu grāmata, 73. Iegūts no: https://www.researchgate.net/publication/328364260_entrepreneurial_activity_and_socio-economic_development_institutional_and_socio-cultural_aspects.
  8. Šāberte, L. 2017. Ārstniecības personas tiesību uz reliģiskās pārliecības brīvību īstenošana, sniedzot veselības aprūpes pakalpojumus Latvijas Republikā. Konstitucionālās aizsardzības ietvars. Rīgas Stradiņa universitātes starptautiskajā zinātniski praktiskā konference “Tiesiskās sistēmas modernizācijas virzieni reālais stāvoklis un nākotnes perspektīvas”. Latvija, Rīga, Rīgas Stradiņa universitāte, 2017. gada 26. aprīlis. Mutisks ziņojums. Konferences programma, 3. Iegūts no: https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Zinas/Zinu%20pielikumi/tiesiskas_sistemas_modernizācijas_virzieni_programma_rev2.pdf.

Uzstāšanās vietējās nozīmes zinātniskajā konferencē ar mutisku referātu vai tēzēm:

1. Šāberte, L. 2023. Tiesību uz informāciju mijiedarbība ar pacienta tiesībām paust savu reliģisko pārliecību ārstniecībā. Medicīnas tiesību konference. Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija, Rīga, 2023. gada 16. jūnijs. Iegūts no: https://www.rsu.lv/notikumi/medicinas-tiesibu-konference-2023?fbclid=IwAR1ch-AYw6iT6ZP9_egRrQTK-fA6Y30BJE4wZ74fxIc3W_QLvabou9tz8ss.
2. Šāberte, L. 2022. Administratīvā atbildība par vecumam neatbilstošu Covid-19 vakcināciju Latvijas Republikā. Medicīnas tiesību konference. Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija, Rīga, 2022. gada 17. jūnijs. Iegūts no: <https://www.rsu.lv/notikumi/medicinas-tiesibu-konference-2022>.
3. Šāberte, L., Tarasova D. 2021. Ārstniecības personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību darba tiesiskajās attiecībās. Medicīnas tiesību konference. Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija, Rīga, 2021. gada 18. jūnijs. Iegūts no: <https://www.rsu.lv/notikumi/medicinas-tiesibu-konference>.
4. Šāberte, L. 2019. Atbildība par pacienta tiesību uz garīgo aprūpi nenodrošināšanu ārstniecības iestādē. Zinātniskā konference “Tiesiskās sistēmas aktuālās problēmas”. Latvija, Rīga, Rīgas Stradiņa universitāte, 2019. gada 25. aprīlis. [Konferences programma, 4. lpp.]. Iegūts no: https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Dokumenti/programmas/tiesiskas_sistemas_aktualas_problemas_programma_rev1.pdf.
5. Šāberte, L. 2018. Reliģiskās pārliecības brīvības formulējums un reliģiskās pārliecības paušanas ierobežošanas nosacījumi Latvijas Republikas Satversmē kā izaicinājums starptautisko Cilvēktiesību instrumentu ievērošanā. Zinātniski praktiskā konference “Tiesiskās problēmas Latvijas simtgadē: retrospektīva un perspektīva”. Latvija, Rīga, Rīgas Stradiņa universitāte, 2018. gada 25. aprīlis. [Konferences programma, 4. lpp.] Iegūts no: https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Dokumenti/programmas/tiesiskas_problemas_lv100_konference_programma_rev.pdf.
6. Šāberte, L. 2018. Profesionālā veselības aprūpes kapelāna darbība ārstniecības personu garīgās aprūpes veikšanā Latvijas Republikā: tiesiskā regulējuma nepilnības un pilnveidošanas virzieni. Zinātniskā konference. Latvija, Rīga, Rīgas Stradiņa universitāte, 2018. gada 22., 23. marts. [Tēžu grāmata, 316. lpp.] Iegūts no: <https://www.rsu.lv/rsu-zinatniska-konference-2018>.

Raksti, kuriem ir tieša saistība ar promocijas darbā veikto pētījumu, Latvijā izdotos izdevumos:

1. Šāberte, L., Slokenberga, A. 2022. 4. nodaļa. Ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu kompetence ārstniecībā. Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Mācību grāmata. S. Slokenbergas un autoru kolektīvs S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 122–161.

2. Šāberte, L. 2019. 2. pants: Likuma mērķis. // Pacientu tiesību likuma komentāri. Autoru kolektīvs LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 21–28.
3. Šāberte, L. 2019. 3. pants: Vispārīgie noteikumi. // Pacientu tiesību likuma komentāri. Autoru kolektīvs LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 28–39.
4. Šāberte, L. Strazdiņa, L. 2019. 4. pants: Tiesības uz informāciju. // Pacientu tiesību likuma komentāri. Autoru kolektīvs LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 39–61.
5. Šāberte, L. 2019. 4. pants: Pacientu tiesību likuma komentāri. Pacientu tiesību likuma Pārejas noteikumi, grozījumi un informatīvas atsauces uz Eiropas Savienības direktīvām. Autoru kolektīvs LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 310–322.

Dalība pētniecības un akadēmiskajos projektos:

Dalība SAM 822 projektā “Rīgas Stradiņa universitātes akadēmiskā personāla kapacitātes stiprināšana” (2018.–2022. g.).

Dalība pētniecības, pieredzes apmaiņas un mācību programmās un citos pasākumos, kas skar promocijas darba pētniecības tematu:

1. Dalība Pastorālās aprūpes profesionāļu asociācijas seminārā “*Primum non nocere*: Kā atpazīt un izvairīties no garīgās vardarbības pastorālajā darbā”. Zoom platformā (15.11.2023.). Iegūts no: <https://katolis.lv/2023/11/pastoralas-aprupes-profesionalu-asociacija-aicina-uz-seminaru-par-garigo-vardarbibu/?fbclid=IwAR39zjV5cd0KiJoaK7G2ZXkai4c7PtN6Yg5zL0o97PZjnL3peL0osCtwd84>
2. Dalība ar mutvārdu referātu Pasaules Medicīnas tiesību asociācijas (The World Association for Medical Law (WAML)) 27. Medicīnas tiesību kongresā, Mikola Romera Universitātē (Mykolo Romerio universitetas) Viļņā, Lietuvā (02.08.2023.–04.08.2023.). [Konferences programma, 41., 57., 72. lpp.]. Iegūts no: <https://wafml.memberlodge.org/resources/Documents/2023%20Program%20and%20Abstract%20Book.pdf>
3. Dalība Vircburgas Jūlija Maksimiliāna Universitātes (The Julius Maximilians University of Würzburg) vasaras skolā Eiropas Savienības tiesībās “Summer Studies on European Law 2021”, digitālā formātā, (20.09.2021.–24.09.2021.).
4. Īstermiņa pētniecības prakse institūcijā “The Global Campus of Human Rights”, Venēcijā, Itālijā ERASMUS+ ietvaros (09.09.2019.–18.11.2019.).
5. Dalība Notingemas Trentas universitātes (Nottingham Trent University) vasaras skolā cilvēktiesībās “Nottingham Law School Strasbourg Summer School”, Strasbūrā, Francijā (08.07.2018.–12.07.2018.).

Mutiski ziņojumi citās konferencēs, semināros starptautiskajās institūcijās, citas publikācijas un intervijas, kuras ir saistītas ar promocijas darba tematu:

1. Šāberte, L. 2020. Patients and Their Relatives Right to Receive Spiritual Health Care in the Republic of Latvia. PhD seminar of the European Association of Health Law. European Association of Health Law, Beļģija, Brisele. 2020. gada 9.–10. decembris.
2. Šāberte, L. Vai ārsts slimnīcā ir Dievs? *Jurista Vārds*. 29.05.2018. 22 (1028), 22–26. Iegūts no: <http://juristavards.lv/doc/272789-vai-arsts-slimnica-ir-dievs/>
3. Šāberte, L. Pacientu tiesības uz reliģiskās pārliecības brīvību. *Latvijas Ārsts*. 12.2018. 0358, 72–73.
4. Šāberte, L. 2018. Intervija. Stradiņa slimnīcā mācītājam parāda durvis un neļauj tikties ar smagi slimo pacientu. Iegūts no: <https://tv3play.skaties.lv/stradina-slimnica-macitamam-parada-durvis-un-nelauj-tikties-ar-smagi-slimo-pacientu-bez-tabu-10269874>.

Promocijas darba rezultātu aprobācija veselības politikas plānošanas procesā, sniedzot priekšlikumus nacionālā normatīvā regulējuma uzlabošanai pacientu tiesību jomā:

Atsevišķus promocijas darbā identificētos problēmjaudājumus Autore ir aktualizējusi, vadot ar veselības ministra 2022. gada 31. janvāra rīkojumu Nr. 15 “Par darba grupu pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” izveidoto darba grupu un sagatavojot 2022. gada 9. maija ziņojumu “Par darba grupas izvirzītajiem priekšlikumiem pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” Nr. 1.3.-5. /4025, kurš pieejams Veselības inspekcijas un Veselības ministrijas arhīvā.

Promocijas darbā veiktajā pētījumā identificētie problēmjaudājumi integrēti studijuursos, kuros Autore veic akadēmisko darbu:

1. Bakalaura studiju programmas “Tiesību zinātne” studiju kursā “Medicīnas tiesības.”
2. Bakalaura studiju programmas “Tiesību zinātne” studiju kursā “Veselības aprūpes organizācijas tiesības.”
3. Maģistra studiju programmas “Tiesību zinātne” studiju kursos “Medicīnas darbinieku un pacientu tiesību aizsardzības aktuālās problēmas” un “Komunikācijas medicīniskās un tiesiskās problēmas.”

Autore doktorantūras laikā ir vadījusi studentu noslēgumu darbus, tostarp bakalaura, maģistra un studiju darbus, kas skar Autores promocijas darba tematu. Piemēram, maģistra darbs: “Profesionālā veselības aprūpes kapelāna darbība ārstniecības iestādēs Latvijas Republikā: tiesiskie aspekti un problemātika”, Rīgas Stradiņa universitāte, Rīga, 2017. *Novērtēts ar 10 ballēm (izcili)*.

Literatūras saraksts

Apvienoto Nāciju Organizācijas tiesību akti:

1. Apvienoto Nāciju Organizācija. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. 18. pants. Pieņemts: 16.12.1966. Stājas spēkā: 14.07.1992. *Latvijas Vēstnesis*. 23.04.2003. 61. Pievienošanās: 14.04.1992. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705>
2. Apvienoto Nāciju Organizācija. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Pieņemts: 23.05.1969. Stājas spēkā: 03.06.1993. 2. panta 1. punkta "a" apakšpunkts. *Latvijas Vēstnesis*. 03.04.2003. 52. Pievienošanās: 04.05.1993. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1>
3. United Nations. Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief. Proclaimed by General Assembly resolution 36/55 of 25 November 1981. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-all-forms-intolerance-and-discrimination>
4. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. Proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948 (General Assembly resolution 217 A. Article 1). Iegūts no: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Eiropas Padomes tiesību akti un dokumenti:

5. Council of the Europe. *Travaux Préparatoires* to the Convention. Iegūts no: https://www.echr.coe.int/documents/library_travPrep_table_eng.pdf
6. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. *Latvijas Vēstnesis*. 13.06.1997. 143/144. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>
7. Eiropas Padome. Eiropas Sociālā harta. Pieņemts: 18.10.1961. Stājas spēkā: 02.03.2002. *Latvijas Vēstnesis*. 18.12.2001. 183. Pievienošanās: 31.01.2022. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1045>
8. Eiropas Padome. Konvencija par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā – Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1410>
9. McBride, J. 2021. The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Convention on Human Rights by The European Court of Human Rights, 17. Council of the Europe. Iegūts no: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aeeen>

Eiropas Savienības tiesību akti un dokumenti:

10. Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. 2016. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Eiropas Savienības *Oficiālais Vēstnesis*, 2016/c 202/02. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>
11. Eiropas Parlaments, Padome un Komisija. Eiropas Savienības Paskaidrojumi attiecībā uz pamattiesību hartu. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 14.12.2007. OV C 303, 17/35. Iegūts no: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32007X1214\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32007X1214(01))
12. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija – Deklarācijas, kas pievienotas Lisabonas Līgumu, kas parakstīts 2007. gada 13. decembrī, pieņemušās Starpvaldību – A. Deklarācijas par Līgumu noteikumiem – 17. Deklarācija par Savienības tiesību aktu augstāku spēku. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 09/05/2008. 115, 0344–0344. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12008E%2FAFI%2FDCL%2F17>
13. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT>
14. Līgums par Eiropas Savienību. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 26.10.2012. OV C 326. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=IT>
15. Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 17.12.2007. OV C 306, 1/271. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=cele x%3A12007L%2FTXT>

Latvijas Republikas likumi:

16. Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 14.11.2001. 164; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 13.12.2001. 23. Pieņemts: 25.10.2001. Stājas spēkā: 01.02.2004. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>
17. Ārstniecības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1997. 167/168; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 07.08.1997. 15. Pieņemts: 12.06.1997. Stājas spēkā: 01.10.1997. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/44108-arstniecibas-likums>
18. Civiltiesu procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 03.11.1998. 326/330; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 03.12.1998. 23. Pieņemts: 14.10.1998. Stājas spēkā: 01.03.1999. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>
19. Darba likums. Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 06.07.2001. 105; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 09.08.2001. 15.

- Pieņemts: 20.06.2001. Stājas spēkā: 01.06.2002. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>
20. Epidemioloģiskās drošības likums. Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.1997. 342/345; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 05.02.1998. 3. Pieņemts: 11.12.1997. Stājas spēkā: 13.01.1998. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/52951-epidemiologiskas-drosibas-likums>
  21. Kriminālprocesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 11.05.2005. 74; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 09.06.2005. 11. Pieņemts: 21.04.2005. Stājas spēkā: 01.10.2005. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>
  22. Latvijas Republikas Augstākās Padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanās starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”: Latvijas Republikas likums. 1990. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*. 24.05.1990. 21; *Cīņa*. 12.05.1990. 102. Pieņemts: 04.05.1990. Stājas spēkā: 22.05.1990. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/75668-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibunbspdokumentiem-cilvektiesibu-jautajumos>
  23. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 01.07.1993. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 31.03.1994. 6; *Valdības Vēstnesis*. 30.06.1922. 141; *Diena*. 29.04.1993. 81. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
  24. Likums “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 26.01.1994. 11; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 10.02.1994. 3. Pieņemts: 13.01.1994. Stājas spēkā: 09.02.1994. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/57840-par-latvijas-republikas-starptautiskajem-ligumiem>
  25. Likums “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”. *Latvijas Vēstnesis*. 06.07.2001. 105; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 09.08.2001. 15. Pieņemts: 20.06.2001. Stājas spēkā: 20.07.2001. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/26021-par-reglamentetajam-profesijam-un-profesionalas-kvalifikācijas-atzisanu>
  26. Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 20.06.2012. 96; Pieņemts: 31.05.2012. Stājas spēkā: 01.07.2012. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/249322-oficialo-publikaciju-un-tiesiskas-informācijas-likums>
  27. Pacientu tiesību likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 30.12.2009. 205. Pieņemts: 17.12.2009. Stājas spēkā: 01.03.2010. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/203008-pacientu-tiesibu-likums>
  28. Reliģisko organizāciju likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 26.09.1995. 146; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*.

02.11.1995. 21. Pieņemts: 07.09.1995. Stājas spēkā: 10.10.1995. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/36874-religisko-organizaciju-likums>

29. Satversmes tiesas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*. 14.06.1996. 103; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*. 25.07.1996. 14. Pieņemts: 05.06.1996. Stājas spēkā: 28.06.1996. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/63354-satversmes-tiesas-likums>

Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi:

30. Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumi Nr. 460 “Noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām”. *Latvijas Vēstnesis*. 09.06.2006. 90. Pieņemts: 06.06.2006. Stājas spēkā: 10.06.2006. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/137108-noteikumi-par-specialitasu-apaksspecialitasu-un-papildspecialitasu-sarakstu-reglamentetajam-profesijam>
31. Ministru kabineta 2011. gada 15. februāra noteikumi Nr. 134 “Noteikumi par kapelānu dienestu”. *Latvijas Vēstnesis*. 25.02.2011. 32. Pieņemts: 15.02.2011. Stājas spēkā: 26.02.2011. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/226332-noteikumi-par-kapelanu-dienestu>
32. Ministru kabineta 2019. gada 9. jūlija noteikumi Nr. 309 “Veselības inspekcijas nolikums”. *Latvijas Vēstnesis*. 11.07.2019. 139. Pieņemts: 09.07.2019. Stājas spēkā: 12.07.2019. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/308072-veselibas-inspekcijas-nolikums>

Latvijas Republikas likumdošanas dokumenti:

33. Latvijas Republikas Saeima. Saeimas mandātu un ētikas komisijas 2021. gada 10. marta sēde. Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma “Par labu nāvi – eitanāzijas legalizācija” turpmāka izskatīšana. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/webSNbyDate?OpenView&count=1000&restrictToCategory=10.03.2021>
34. Latvijas Republikas Saeima. Saeimas mandātu un ētikas komisijas 2021. gada 25. marta sēde. Par 10 505 Latvijas pilsoņu kolektīvā iesnieguma “Par labu nāvi – eitanāzijas legalizācija” turpmāko virzību. Iegūts no: https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs_imp.nsf/webSasaiste?OpenView&restrictToCategory=608/Lm13
35. Saeimas mandātu un ētikas komisijas 2021. gada 3. marta sēde. Latvijas pilsoņu kolektīvais iesniegums “Par labu nāvi – eitanāzijas legalizācija”. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/webSNbyDate?OpenView&count=1000&restrictToCategory=03.03.2021>

Monogrāfijas un literatūra:

36. Ahlm, E. 2020. *EU Law and Religion*. Uppsala: Uppsala Universitet.
37. Ašņevica-Slokenberga, S., Gusarova, A. 2015. 2. nodaļa. *Veselības aprūpe un Eiropas Savienība. // Medicīnas tiesības*. Autoru kolektīvs S. Ašņevicas-Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
38. Autoru kolektīvs. 2000. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. I. Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: SIA "Izglītības soļi".
39. Autoru kolektīvs. 2011. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
40. Autoru kolektīvs. 2015. *Medicīnas tiesības*. S. Ašņevicas-Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
41. Autoru kolektīvs. 2019. *Pacientu tiesību likuma komentāri. LL.D. S. Slokenbergas zinātniskajā redakcijā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
42. Autoru kolektīvs. 2022. *Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Mācību grāmatā*. S. Slokenbergas un S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
43. Balodis, R. 2002. *Baznīcu tiesības*. Rīga: SIA "Apgāds Mantojums".
44. Balodis, R. 2014. *Ievads. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. Vispārējie noteikumi (I nodaļa)*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis
45. Bībele ar deiterokanoniskajām grāmatām. 2019. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība.
46. Bielefeldt, H., Ghanea, N., Wiener, M. 2005. *Freedom of Religion or Belief. An International Law Commentary*. Oxford University Press, New York
47. Buka, A., Schewe, C. (Ševe, K.), Strazdiņš, Ģ. 2020. 3. § *Eiropas Savienības tiesību pamati. III. Eiropas Savienības darbības principi. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums*. K. Gailīša, A. Bukas, C. Schewe zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
48. Cobb, M., Puchalski, M. C., Rumbold, B. 2012. *Oxford Textbook of Spirituality in Healthcare*. Oxford University Press, New York.
49. Gailītis, K., Markus, K. 2020. 6. § *Eiropas Savienības tiesību avoti. I. Primārie tiesību avoti. // Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums*. K. Gailīša, A. Bukas, C. Schewe zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
50. Hill, D. J., Whistler, D. 2013. *The Right to Wear Religious Symbols*. London: Palgrave Macmillan.

51. Lenārtss, K. (*Lenaerts, K.*), Gutjeress-Fonss, H. A. (*Gutiérrez-Fons, J. A.*). 2022. *Eiropas Savienības tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
52. Poļaks, R. 2016. *Tiesības uz nāvi. Eitanāzijas krimināltiesiskie, medicīniskie un ētiskie aspekti*. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
53. Rudevskis, J. 2011. *Satversmes 89. panta komentāri. // Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
54. Schütze, R., Tridimas, T. 2018. *Oxford Principles Of European Union Law: The European Union Legal Order: Volume I*. Oxford University Press, Oxford.
55. Slokenberga, S., Olsena, S. 2022. *5. nodaļa. Pacientu tiesības. Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Mācību grāmata*. S. Slokenbergas un S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
56. Slokenberga, S., Olsena, S. 2022. *Ievads. Medicīnas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Mācību grāmata*. S. Slokenbergas un S. Olsenas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
57. Tahzib, G. B. 1996. *Freedom of Religion or Belief: Ensuring Effective International Legal Protection*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
58. Toebes, B., Hartlev, M., Hendriks, A. O., Cathaoir, K., Rothmar Herrmann, J., Sinding Aasen, H. 2022. *Health and Human Rights, 2nd edition. Global and European Perspectives*. United Kingdom: Intersentia.
59. Vermeulen, B., Roosmalen, M. 2018. Chapter 13. Freedom of thought, conscience and religion. Article 9. // *Theory and practice of the European Convention on Human Rights. Fifth edition*. Djik, P., Hoof, F., Rijn, A., Zwaak, L eds. Cambridge: Intersentia.

Periodika:

60. Alves Pinto, T. 2020. An Empirical Investigation of the Use of Limitations to Freedom of Religion or Belief at the European Court of Human Rights. *Religion & Human Rights*. 107. Iegūts no: <https://doi.org/10.1163/18710328-BJA10005>
61. Curlin, F. A., Roach, C. J., Gorawara-Bhat, R., Lantos, J. D., Chin, M. H. 2005. When Patients Choose Faith Over Medicine: Physician Perspectives on Religiously Related Conflict in the Medical Encounter. *Arch Intern Med*. Iegūts no: <https://jamanetwork.com/journals/jamainternalmedicine/fullarticle/486343>
62. H. Morgan, R. Peace Among Religions: Hans Küng's Analysis of Christian and Muslim Paradigms of Social Justice in Search of a Global Ethic. *Journal of Academic Perspectives*. 2011. 1, 1. Iegūts no: https://www.journalofacademicperspectives.com/app/download/969951331/Morgan_R.pdf

63. John-Stewart, G. Abortion. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. Iegūts no: <https://iep.utm.edu/abortion/>
64. José Valero, M. 2022. Freedom of Conscience of Healthcare Professionals and Conscientious Objection in the European Court of Human Rights. *Religions*.13 (6), 558. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel13060558>
65. Letsas, G. 2012. The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and its Legitimacy. Iegūts no: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2021836
66. Levits, E. 2022. Valsts un baznīca Satversmē. *Jurista Vārds*. 13.12.2022. 50 (1264). Iegūts no: <https://juristavards.lv/doc/282462-valsts-un-baznica-satversme/>
67. Rudusāne-Simiča, V. Sieviešu lakats tiesību mezglā. *Jurista Vārds*. 09.02.2016. 6 (909). Iegūts no: <https://juristavards.lv/doc/268053-sieviesu-lakats-tiesibu-mezgla/>
68. Šāberte, L. Vai ārsts slimnīcā ir Dievs? *Jurista Vārds*. 29.05.2018. 22 (1028), 22–26. Iegūts no: <https://juristavards.lv/doc/272789-vai-arsts-slimnica-ir-dievs/>
69. Šāberte, L., Tarasova, D., Palkova, K. 2021. Ārstniecības personas tiesības paust savu reliģisko pārliecību darba tiesiskajās attiecībās, 191. *Socrates: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls*. 2021. Rīga: RSU, 2 (20). Iegūts no: <https://doi.org/10.25143/socr.20.2021.2.188-211>

Elektroniskie resursi:

70. Balodis, R. Baznīcas atdalītība (šķirtība) no valsts. Iegūts no: http://home.lu.lv/~rbalodis/Publikacijas/Baznicu%20ties%20gramata/Balodis%20R_V&_attiecveidi_atdal.pdf
71. D’Almeida Ribeiro, A., Amor, A., Jahangir, A., Bielefeldt, H. Rapporteur’s Digest on Freedom of Religion or Belief. Excerpts of the Reports from 1986 to 2011 by the Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief Arranged by Topics of the Framework for Communications. *United Nations Human Rights Council*. Iegūts no: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/RapporteursDigestFreedomReligionBelief.pdf>
72. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras datubāze *HUDOC*. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D>
73. Eiropas Savienības Tiesas judikatūras datubāze *InfoCuria*. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=lv#>
74. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts. Judikatūras nolēmumu arhīvs. Iegūts no: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs>
75. Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Satversmes tiesas judikatūras datubāze. Iegūts no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/>

76. Latvijas tiesu portāla e-pakalpojumu vietne. Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/noleмумi>
77. Mazure, L. 2011. *Promocijas darbs. Pacienta griba un tās civiltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte. Iegūts no: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5100/20560-Liga_Mazure_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y
78. Mits, M. 1997. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas statuss Latvijas tiesību sistēmā. Konvencijas piemērošana nacionālā līmenī. *Latvijas Vēstnesis*. Iegūts no: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/29472>
79. Oficiālā Eiropas Savienības tīmekļvietne. Tiesību aktu veidi. Iegūts no: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_lv
80. Oficiālās statistikas portāls. Latvijas oficiālā statistika. Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas. Iegūts no: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaits/247-iedzivotaju-skaits-un-ta-izmainas>
81. Oficiālās statistikas portāls. Valstī reģistrēto reliģisko draudžu skaits sadalījumā pa konfesijām gada beigās – konfesijas un laika periods. Iegūts no: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__IZG__KU__KUR/KUR010table/tableViewLayout1/
82. Queensland Health and Islamic Council of Queensland. 2010. *Health Care Providers' Handbook on Muslim Patients Second Edition Division of the Chief Health Officer, Queensland Health, Brisbane*. Iegūts no: https://www.health.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0034/155887/islamgde2ed.pdf
83. Queensland Health. 2011. *Health Care Providers' Handbook on Hindu Patients. Division of the Chief Health Officer, Queensland Health. Brisbane*. Iegūts no: https://www.health.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0024/156255/hbook-hindu.pdf
84. Renucci, J. F. 2005. *Council of Europe. Article 9 of the European Convention on Human Rights. Freedom of Thought, Conscience and Religion*. Iegūts no: <https://book.coe.int/en/human-rights-files/3201-article-9-on-the-european-convention-on-human-rights-freedom-of-thought-conscience-and-religion-human-rights-files-no-20.html>
85. Slimniekam nepieciešams tikties ar Dievu, dežūrārstis saka, – slimnīcā Dievs esot viņš! Grēksūdzi veic caur slimnīcas logu. Portāls *zinas.tv3.lv*. Iegūts no: <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/slimniekam-nepieciešams-tikties-ar-dievu-dezurasrstis-saka-slimnica-dievs-esot-vins-greksudzi-veic-caur-slimnīcas-logu/>
86. Slimnieku sakraments. 2014. *Portāls. Katolis.lv*. Rīgas arhidiecēzes portāls. Iegūts no: <https://katolis.lv/slimnieku-sakraments/>

87. Slokenberga, S. Problemātika ar ES pievienošanas Eiropas Cilvēktiesību konvencijai. *Jurista Vārds*. 19.05.2015. 20 (872). Iegūts no: <https://m.juristavards.lv/doc/266644-problematika-ar-es-pievienosanos-eiropas-cilvektiesibu-konvencijai/>
88. Stradiņa slimnīcā mācītājam parāda durvis un neļauj tikt ar smagi slimo pacientu. Portāls *skaties.lv*. Iegūts no: <https://skaties.lv/beztabu/stradina-slimnica-macitajam-parada-durvis-un-nelauj-tikt-ar-smagi-slimo-pacientu/komentari/#komentari>
89. Tieslietu ministrija. 2021. Tieslietu ministrijas Reliģisko organizāciju darbības pārskats par 2021. gadu. <https://www.tm.gov.lv/lv/2021-gada-publiekie-parskati>
90. Ziemele, I. 2017. Piekšlasījums Eiropas Konstitucionālo tiesu Konferences XVII kongresā Batumi, Gruzijā. *Latvijas Republikas Satversmes tiesa*. Iegūts no: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-priekslasijums-eiropas-konstitucionalo-tiesu-konferences-xvii-kongresa-batumi-gruzija/>

Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi:

91. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976. gada 7. decembra spriedums lietā *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*. Pieteikuma Nr. 5095/71; 5920/72; 5926/72. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-57509%22>}}
92. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978. gada 25. aprīļa spriedums lietā *Tyrer v. the United Kingdom*. Pieteikuma Nr. 5856/72. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-57587%22>}}
93. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Soering v. the United Kingdom*. Pieteikuma Nr. 14038/88. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22Soering%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-57619%22>}}
94. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 13. februāra spriedums lietā *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey*. Pieteikuma Nr. 41340/98, 41342/98, 41343/98 un 41344/98. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-60936%22>}}
95. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 10. novembra spriedums lietā *Leyla Şahin v. Turkey*. Pieteikuma Nr. 44774/98. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-70956%22>}}
96. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 15. septembra spriedums lietā *Miroşubovs and others v. Latvia*. Pieteikuma Nr. 798/05. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22fulltext%22:%22Miro%C4%BCubovs%22,%22documentcollectionid%22:2:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-94026%22>}}
97. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 16. septembra spriedums lietā *Hassan v the United Kingdom*. Pieteikuma Nr. 29750/09. Iegūts no: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-146501%22>}}

98. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 5. jūlija spriedums lietā *Jeronovičs v. Latvia*.
Pieteikuma Nr. 44898/10. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Jeronovi%C4%8Ds%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-165032%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Jeronovi%C4%8Ds%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-165032%22]})
99. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2022. gada 15. marta spriedums lietā *Grzeđa v. Poland*.
Pieteikuma Nr. 43572/18. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-216400%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-216400%22]})
100. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 15. februāra lēmums lietā *Dahlab v. Switzerland*.
Pieteikuma Nr. 42393/98. Iegūts no: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:\[%22Dahlab%20v.%20Switzerland%22\],%22itemid%22:\[%22001-22643%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Dahlab%20v.%20Switzerland%22],%22itemid%22:[%22001-22643%22]})

Eiropas Savienības Tiesas nolēmumi un ģenerālvokātu secinājumi:

101. Eiropas Savienības Tiesas 1970. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 11-70.
Internationale Handelsgesellschaft mbH pret Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61970CJ0011>
102. Eiropas Savienības Tiesas 1974. gada 14. maija spriedums lietā Nr. 4-73. *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienu Komisiju*. Iegūts no: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0004>
103. Eiropas Savienības Tiesas 1978. gada 9. marta spriedums lietā Nr. C-106/77
Amministrazione delle Finanze dello Stato pret Simmenthal SA. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=89693&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1233199>
104. Eiropas Savienības Tiesas 1987. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 314/85. *Foto-Frost, Ammersbeka [Ammersbek], pret Hauptzollamt Lübeck-Ost*. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=94312&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1221779>
105. Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra spriedums lietā Nr. C-617/10.
Åklagaren pret Hans Åkerberg Fransson. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=134202&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1013969>
106. Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. C-243/19. *A pret Veselības ministriju*. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=233023&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3644894>

Eiropas Savienības Tiesas ģenerāladvokātu secinājumi:

107. Ģenerāladvokāta Paolo Mengoci [Paolo Mengozzi] 2018. gada 1. februāra secinājumi lietā Nr. C-25/17. *Tietosuojavaltuutettu pret Jehovan todistajat – uskonnollinen yhdyskunta.* 48., 49., 50., 51. punkts. Iegūts no: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=-&docid=198949&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2020112>

Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumi:

108. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2000-03-01_Spriedums.pdf
109. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-02-0106_spriedums.pdf
110. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf#search=
111. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija spriedums lietā Nr. 2015-01-01. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-01-01_Spriedums.pdf
112. Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu Sanitas Osipovas un Inetas Ziemeles atsevišķās domas Satversmes tiesas 2016. gada 13. maija spriedumā lietā Nr. 2015-19-01. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2015/08/2015-19-01_Atseviskas_domas.pdf#search=
113. Satversmes tiesas 2018. gada 23. maija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-20-0103. 17. punkts. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2017/08/2017-20-0103_Lemums_izbeigsana.pdf#search=

Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas:

114. Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešu Sanitas Osipovas un Inetas Ziemeles atsevišķās domas Satversmes tiesas 2016. gada 13. maija spriedumā lietā Nr. 2015-19-01. Iegūts no: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2015/08/2015-19-01_Atseviskas_domas.pdf#search=

Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumi:

115. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 6. maija spriedums lietā Nr. A42446907 (SKA-160/2010). Iegūts no: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/4693>

116. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 8. marta lēmums lietā Nr. A420281216 (SKA-143/2019). Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>
117. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. A420281216 (SKA-18/2020). Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>

Administratīvās apgabaltiesas tiesas nolēmumi:

118. Administratīvās apgabaltiesas 2021. gada 26. aprīļa lēmums lietā Nr. A420281216 (AA43-0381-21/15). Iegūts no: Administratīvās apgabaltiesas arhīvs.

Citi dokumenti:

119. 2023. gada 27. jūlija iesniegums Nr. 6-1/392 “Par iespējamu diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu reliģijas dēļ”, Veselības inspekcijā reģistrēts ar Nr. 20586. Pieejams Veselības inspekcijas arhīvā.
120. Ar Latvijas Republikas veselības ministra 2022. gada 31. janvāra rīkojumu Nr. 15 “Par darba grupu pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” izveidotās darba grupas 2022. gada 9. maija ziņojums “Par darba grupas izvirzītajiem priekšlikumiem pacientu tiesību ievērošanas pilnveidošanai” Nr. 1.3.-5./4025. Pieejams Veselības ministrijas un Veselības inspekcijas arhīvā.
121. Latvijas Republikas tiesībsarga 2023. gada 20. oktobra atzinums pārbaudes lietā Nr. 2023-32-26AE “Par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu reliģijas dēļ”, Veselības inspekcijā reģistrēts ar Nr. 29252. Pieejams Veselības inspekcijas arhīvā.

Pateicība

Promocijas darba izstrādes gaitā ļoti nozīmīgs ir bijis darba vadītājas padoms un atbalsts, tāpēc Autore izsaka pateicību darba vadītājai *LL.D. Santai Slokenbergai* par palīdzību.